

Geografisk variasjon i fedres bruk av foreldrepermisjon

Anne Grete Tøge

Veileder

Morten Blekesaune

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Forord

Fedrekvoten er et hett tema i norsk samfunnsdebatt. Kjernen i striden er hvilken legitimitet staten har til å regulere foreldrenes fordeling av permisjonstiden. Dersom man mener at staten har slik legitimitet, så er spørsmålet om reguleringen har ønsket effekt. Fører fedrekvoten til at mødre og fedre blir mer likestilt? Den senere tiden har stadig flere stilt spørsmål ved både legitimitet og effekt.

Fra jeg startet mine masterstudier i 2009 er kvotens varighet doblet. 6 uker er lagt til, 3 av disse ukene er en omdisponering av foreldrenes delbare permisjon. I samme periode har skillet mellom høyre og venstresidens standpunkt til fedrekvoten økt. Polariseringen har uten tvil vært med å øke temperaturen i det politiske ordskiftet, men uenighetene har også tydeliggjort nødvendigheten av å finne ut hvilke fedre som bruker ordningen, samt hvilke effekter kvoten har på likestilling mellom mødre og fedre. Mitt bidrag i denne sammenhengen er å forklare hvorfor fedres bruk av fedrekvoteordningen varierer mellom landets kommuner.

Det har vært en spennende prosess å arbeide med denne problemstillingen. Men det er ikke til å underslå, det har vært mange lange dager og kvelder. Det har vært krevende, både praktisk og teoretisk. Problemstillingen har krevd at jeg måtte lære meg nye dataprogrammer, statistiske metoder og sette meg inn i sosiologiske teorier som hittil har vært ukjente for meg. Jeg vil i derfor rette en stor takk til Morten Blekesaune for å ha veiledet meg gjennom denne prosessen. Hans faglige innsikt har vært til stor hjelp og inspirasjon underveis. I tillegg har hans krav til kvalitet, både teoretisk, analytisk og språklig, motivert til stadige forbedringer.

Jeg vil også takke min samboer, Knut Hernæs Nordberg korrektur, språklige forbedringer og referansehandtering.

Til slutt vil jeg benytte anledningen til å takke de øvrige ansatte ved Institutt for sosiologi og sosialt arbeid. Dere har gjort masterstudiene interessante, dere har vært inkluderende, og gitt inspirasjon og motivasjon. Jeg er glad for at jeg nå kan levere min avsluttende oppgave, men det er med vemod jeg forlater Universitetet i Agder.

Sammendrag

Dette er en kvantitativ studie av geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner. Fedrekvoten ble innført i 1993, og innebærer at deler av foreldrepermisjonen er forbeholdt far. Cirka 33 prosent av fedrene i Norge benytter ikke permisjon. Årsaken til at fedre ikke benytter permisjon er enten at de ikke har rett på fedrekvote, eller at de av ulike årsaker ikke benytter denne retten. I Norge varierer bruken av fedrepermisjoner i kommunene. I denne analysen undersøker jeg hva som kan forklare denne variasjonen.

Analysen baserer seg på populasjonsvektet regresjonsanalyse av aggregerte registerdata fra NAV og kommunedata fra Statistisk Sentralbyrå. Jeg undersøker om ulike faktorer kan forklare variasjon i antall fedrepermisjoner og permisjonenes varighet i kommunene, og om disse forklaringene i så fall er komposisjonelle eller kontekstuelle.

Sysselsetting, spesielt blant mødre, er en viktig forklaring på at fedre bruker mer permisjon i noen kommuner enn i andre. Næringsstruktur har også en viss betydning. Færre fedre benytter permisjon i kommuner hvor flere jobber i tjenesteytende næringer. Fedrepermisjonene er korte i kommuner hvor det bor mange innvandrere fra Afrika og Asia, og lange i kommuner hvor mange har høy utdanning. Det er derimot ikke fedre som tar ut permisjon i kommuner med høyt utdanningsnivå. Politiske preferanser og kristen religiøsitet kan også forklare geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner, men når jeg kontrollerer for sysselsetting, næringsstruktur og utdanning forsvinner de fleste sammenhengene. Unntaket er oppslutning om Sosialistisk Venstreparti (SV), som har en negativ sammenheng med fedres bruk av fedrekvote. Samlet er det rettigheter som fremstår som den viktigste forklaringen på geografisk variasjon. I kommuner hvor mange har rett til kvote en høy andel fedre som benytter denne retten.

Det er negativ sammenheng mellom antall fedrepermisjoner og permisjonens varighet. Det betyr at i kommuner der mange fedre tar permisjon er permisjonene korte, mens i kommuner der få fedre tar permisjon er permisjonene lange. Antakelig har dette sammenheng med at fedrekvoten er en stimuleringspolitikk som treffer aller best hos dem som deler statens likestillingsideologi.

Innhold

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
INNHold	5
FORELDREPERMISJON OG FEDREKVOTE	7
HISTORISK TILBAKEBLIKK	9
KONTROVERSIELL STATLIG REGULERING	11
VIRKER FEDREKVOTEN?	15
ARBEIDSDELING I FAMILIEN	18
ARBEIDSDELING OG TIDSBRUK.....	20
DIFFUSJONSPROSESSER	24
KOMPOSISJONELLE OG KONTEKSTUELLE FORKLARINGER	25
HVILKE FEDRE TAR PERMISJON?	27
METODE	31
DATA	31
AVHENGIGE VARIABLER	32
FORKLARENDE VARIABLER	34
ANALYSEMETODE	36
DESKRIPTIV STATISTIKK	38
RESULTATER	45
SYsselSETTING OG ARBEIDSTID	45
UTDANNING OG NÆRINGSSTRUKTUR.....	60
INNVANDRERE OG BEFOLKNINGSSTØRRELSE	64
POLITISKE PREFERANSER OG RELIGIØSITET	67
DRØFTING	83
LITTERATURLISTE	87
APPENDIKS	94

Figurer:

FIGUR 1: FORELDREPENGEPERIODEN, ANTALL UKER VED 80 OG 100 % LØNNSDEKNING.....	7
FIGUR 2: UTVIKLINGEN AV LOVFESTEDE BETALTE FORELDREPERMISJON I UKER.	10

Tabeller:

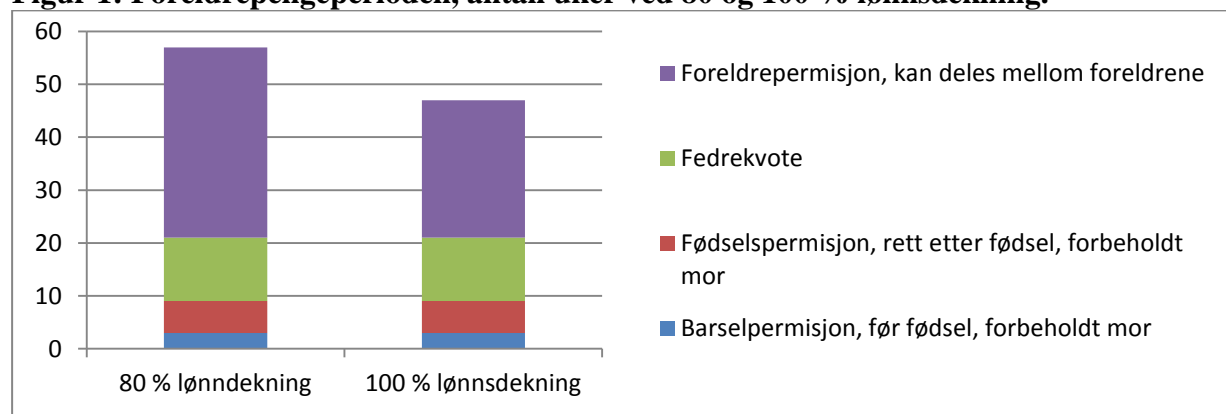
TABELL 1: DESKRIPTIV STATISTIKK.....	39
TABELL 2: KORRELASJON MELLOM SYSSELSETTING, DELTID, ARBEIDSLEDIGHET OG BARNEHAGEDEKNING	46
TABELL 3: FEDREPERMISJONER ETTER SYSSELSETTING BLANT MENN (25-40 ÅR)	47
TABELL 4: FEDREPERMISJONER ETTER SYSSELSETTING BLANT KVINNER (25-40 ÅR)	49
TABELL 5: FEDREPERMISJONER ETTER SYSSELSETTING BLANT MENN OG KVINNER (25-40 ÅR)	50
TABELL 6: FEDREPERMISJONER ETTER REGISTRERT ARBEIDSLEDIGHET BLANT MENN	53
TABELL 7: FEDREPERMISJONER ETTER SYSSELSATTE KVINNER I DELTIDSARBEID.....	56
TABELL 8: FEDREPERMISJONER ETTER BARN I BARNEHAGE (1-5 ÅR)	57
TABELL 9: FEDREPERMISJONER ETTER SYSSELSETTING BLANT KVINNER (25-40 ÅR), SYSSELSATTE KVINNER I DELTIDSARBEID OG BARN I BARNEHAGE	59
TABELL 10: KORRELASJON MELLOM UTDANNING OG NÆRING	60
TABELL 11: FEDREPERMISJONER ETTER INDIREKTE UTDANNING	61
TABELL 12: FEDREPERMISJONER ETTER ANDEL AV SYSSELSATTE I TJENESTEYTNDE NÆRINGER	62
TABELL 13: FEDREPERMISJONER ETTER TJENESTEYTNDE NÆRINGER OG UTDANNING.....	63
TABELL 14: KORRELASJON MELLOM INNVANDRING OG BEFOLKNINGSSTØRRELSE.....	64
TABELL 15: FEDREPERMISJONER ETTER INNVANDRERE FRA AFRIKA OG ASIA.....	65
TABELL 16: FEDREPERMISJONER ETTER REGISTRERT INNBYGGERTALL	66
TABELL 17: FEDREPERMISJONER ETTER INNVANDRING OG INNBYGGERTALL	66
TABELL 18: KORRELASJON MELLOM KIRKEBESØK OG STEMMEGIVNING VED STORTINGSVALGENE I 2005 OG 2009	68
TABELL 19: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL SV	69
TABELL 20: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME SV, INNVANDRING OG BEFOLKNINGSSTØRRELSE	70
TABELL 21: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL SV, TJENESTEYTNDE NÆRINGER OG UTDANNING.....	71
TABELL 22: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL AP.....	72
TABELL 23: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL FRP	73
TABELL 24: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL FRP, SYSSELSETTING BLANT MENN (25-40 ÅR) OG DELTID BLANT KVINNER	74
TABELL 25: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL HØYRE	75
TABELL 27: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL KRF	77
TABELL 28: FEDREPERMISJONER ETTER STEMME TIL KRF SYSSELSATTE MENN (25-40 ÅR) OG DELTID BLANT KVINNER ..	78
TABELL 29: FEDREPERMISJONER ETTER ANTALL KIRKEBESØK.....	80
TABELL 30: FEDREPERMISJONER ETTER ANTALL KIRKEBESØK, SYSSELSETTING OG DELTIDSARBEID	81
TABELL 31: KORRELASJON MELLOM FEDRE PER BARN, FEDRE PER MOR OG VARIGHET I DAGER.....	82

Foreldrepermisjon og fedrekvote

I Norge er det permisjonsordninger ved fødsel som gir foreldre rett til permisjon fra jobb. Den første tiden mottar foreldrene økonomisk kompensasjon fra staten for det inntektstapet permisjonen medfører. Denne kompensasjonen kalles *foreldrepenger*. For barn født etter 1. juli 2011 kan foreldre få foreldrepenger i 47 uker med 100 prosent lønnskompensasjon, eller 57 uker med 80 prosent. 9 uker er forbeholdt mor og 12 uker er forbeholdt far, uavhengig hvilken dekningsgrad som benyttes. Valg av graderte foreldrepenger er fast for hele perioden, og kan ikke velges individuelt av mor og far (NAV 2011c). Det er viktig å skille mellom foreldrepenger og permisjon. Alle foreldre, uavhengig av inntekt, har krav på permisjon. Ikke alle har rett på foreldrepenger. En samlet inntekt tilsvarende en halv G (1G= 79 216, NAV 2011c), i løpet av 6 av de 10 siste månedene er grensen for å kunne få foreldrepenger. Alle mødre og fedre som tjente mer enn dette har rett til foreldrepenger ved permisjon.

Fedre har i tillegg rett til to ukers permisjon i forbindelse med fødsel (Brandth og Øverli 1998). Denne må ikke forveksles med fedrekvote. Permisjoner som gir foreldrepenger er illustrert grafisk i figur 1.

Figur 1: Foreldrepengeperioden, antall uker ved 80 og 100 % lønnsdekning.

Mange undersøkelser har forsøkt å finne ut hvilke fedre som benytter fedrekvoten. Flere har også undersøkt hvilke fedre som tar mye og lite permisjon (Brandth og Kvande 2003; Egeland, Enehaug, Halrynjo, Lyng og Svare 2008; Fougner 2009; Grambo og Myklebø 2009 og Lappegård 2008). Disse analysene har hovedsakelig konsentrert seg om sosiale og

strukturelle kjennetegn ved individene. Unntaket er Brandth og Kvande (2003), som vektlegger betydningen av forhold i arbeidslivet.

Enkelte har funnet geografisk variasjon i fedres bruk av fedrekvoten (Ellingsen 2010; Grambo og Myklebø 200). Andelen fedre som benytter hele fedrekvoten eller mer varierer mellom norske kommuner (Ellingsen 2010). Jeg ønsker å finne ut hva som forklarer den geografiske variasjonen i fedres bruk av permisjoner. Problemstillingen er derfor:

Hva forklarer geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner?

Gjenspeiler den geografiske variasjon i fedres bruk av permisjoner den variasjonen som tidligere er funnet mellom fedre på individnivå? I så fall kan forklaringen på geografisk variasjon forklares med at ulike fedre bor i ulike kommuner (komposisjonell forklaring). Dersom en forklaring i min økologiske analyse gir sterkere sammenhenger enn på individnivå betyr det at kontekstuelle forklaringer bidrar til forklaringen. Da er det en situasjon hvor andel menn med visse kjennetegn har en betydning utover for dem selv.

Regler for uttak av fedrekvote og foreldrepenger

Fedres rett til fedrekvote, og fedres bruk av den delbare permisjonen er avhengig av mødres arbeid og inntekt. For at fedre skal ha rett på fedrekvote må mor ha jobbet året før fødselen. Og dersom han skal benytte den delbare permisjonen må mor ha inntektsgivende arbeid eller studere full tid mens han er hjemme (NOU 1995: 27).

For å ha rett til betalt permisjon må foreldrene ha opptjent rett til foreldrepenger. Summen av bruttoinntekt for de 6 beste av de 10 siste månedene må overstige $\frac{1}{2}$ G (1G= 79 216 kroner). Opptjeningen av foreldrepenger er lik for mødre og fedre. Og foreldrene er ikke avhengig av hverandres inntekt for å ha denne retten. Foreldrene har *selvstendig opptjening* av foreldrepenger. Dersom bare en av foreldrene har rett til foreldrepenger, kan denne benytte hele den delbare permisjonen.

For at far skal ha rett på *fedrekvote* må både mor og far ha opptjent rett til foreldrepenger. Men det har vært stilt et tilleggskrav. Barnets mor må ha opparbeidet seg sine foreldrepenger gjennom en stilling på minimum 50 prosent (NOU 1995: 27). Dette kravet ble endret i 2010. I dag må ikke mor lengre ha jobbet minst 50 prosent, men hun må ha opptjent rett til foreldrepenger (Ellingsæter 2011; NAV 2011b). Fars rett til fedrekvote er således en

avledet rett, han er avhengig av mors inntektsarbeid. Selv om kravet er lempet, er fremdeles mors inntektsarbeid avgjørende for fars rett til fedrekvote (Lappegård 2008; NAV 2011b).

Fedre med rett til foreldrepenger kan ta ut permisjon, selv om mor ikke har opptjent rett til foreldrepenger. Fordi fedre har selvstendig opptjeningsrett til foreldrepenger kan de benytte den delbare delen av permisjonen. Men fedre kan kun benytte denne retten dersom barnets mor arbeider minst 75 prosent eller er heltidsstudent, mens far er hjemme. Jobber hun mindre enn 75 prosent, reduseres farens foreldrepenger tilsvarende reduksjonen i morens arbeidstid (NAV 2011c). Selv om fedre har selvstendig opptjeningsrett til foreldrepenger, er altså fedres *bruk* av denne retten avhengig av at mor arbeider eller studerer.

Historisk tilbakeblikk

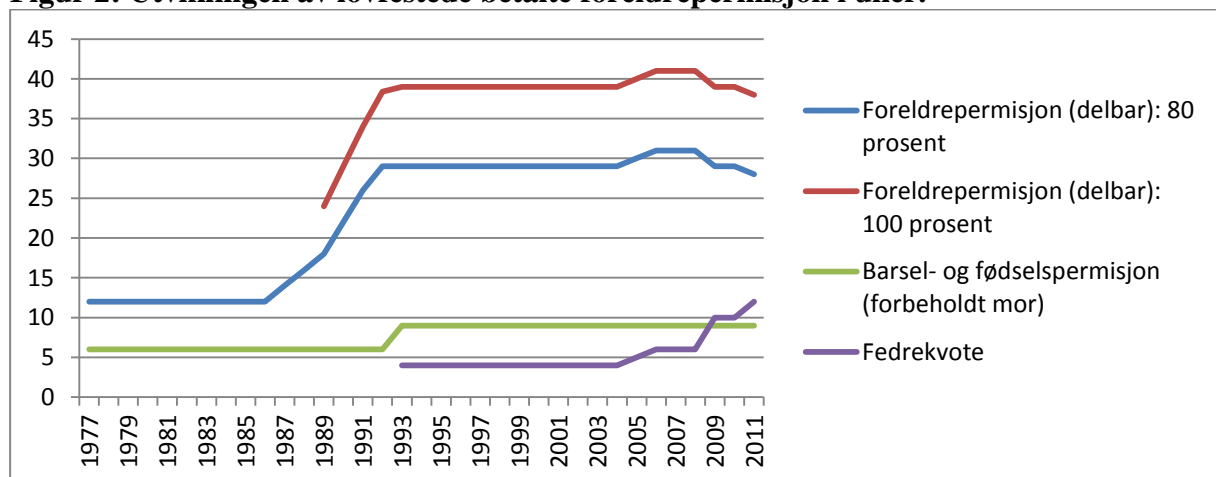
I Norge ble det innført permisjon for mødre i 1909, da under betegnelsen *fødselspermisjon*. Arbeidervernloven *påla* mødre å legge ned arbeidet i 6 uker i forbindelse med fødsel. Det ble ansett som nødvendig at mødre holdt seg borte fra arbeid av helsemessige årsaker. Siden permisjonen ikke var frivillig, ble det ansett som rimelig at mødre fikk utbetalt tapt arbeidsfortjeneste i form av barselpenger. Fra 1915 ble det også mulig å ta ut 2 uker kompensert permisjon før fødselen. I 1946 økte permisjonen til 12 uker. Fra 1960- tallet ble det gjort forsøk på å utvide fødselspermisjonene. Begrunnelsen var likestilling mellom mødre og fedre. Tilhengerne krevde at mødre fikk bedre mulighet for å kombinere arbeid og omsorg for barn. Noen var bekymret for at korte permisjoner kunne føre til at mødre sa opp jobben istedenfor å vende tilbake til arbeid etter endt permisjon (NOU 1996:13; NOU 2008:6). Lengre foreldrepermisjoner skulle bidra til å holde kvinner yrkesaktive også etter at de fikk barn (Brandth, Bungum og Kvande 2005). I 1977 ble den betalte permisjonen utvidet til 18 uker. Samtidig ble det vedtatt at fedre kunne benytte inntil 12 av disse ukene. Dermed fikk fedre mulighet til å ta 2/3 av foreldrepermisjonen. I tillegg til disse 12 ukene fikk fedrene også rett til 2 ukers ulønnet velferdspermisjon ved fødselen (NOU 1996:13).¹

Velferdspermisjonen ble fort populær. Andelen fedre som benyttet foreldrepermisjon var derimot liten. Delbar permisjon førte således ikke til at vesentlig flere fedre tok permisjon. I en slik situasjon var det enkelte som mente det var behov for kraftigere virkemidler for å få fedre til å benytte permisjon (Brandth og Kvande 2003; Lappegård 2003; NOU 2008:6).

¹ Det er ikke lovfestet rett til lønn for disse ukene. Det er likevel ikke uvanlig at ansatte har individuelle eller kollektive avtaler om lønnet permisjon. Dette gjelder blant annet i staten.

Fra slutten av 1980-tallet ble foreldrepermisjonen gradvis utvidet. I 1993 kom en større utviding av foreldrepermisjonene. Permisjonene ble utvidet med 7 uker, hvorav 4 forbeholdt far. Som første land i verden vedtok Norge en politikk som øremerket deler av foreldrepermisjonen til fedre (NOU 1996: 13). Fedrekvoten forble uendret frem til 2005. Da økte den til 5 uker. I 2006 til 6 uker. Neste utvidelse kom i 2009, da økte fedrekvoten til 10 uker. Fra juli 2011 er kvoten 12 uker.

Figur 2: Utviklingen av lovfestede betalte foreldrepermisjon i uker.

Kilde: NOU 1996: 13

Mor og barns helse

Permisjonsordningen ble opprinnelig innført for å ivareta mor og barns helse (NOU 1996:13). Betalte foreldrepermisjoner kan gi helsemessig gevinst for både mor barn (Hyde, Klein og Essex 2006; Tanaka 2005; Ruhm 2000). Spesielt er amming fremhevet som helsebringende. Barn som ammes kan få et sterkere immunforsvar, og bli mindre utsatt for infeksjoner, allergier og sykdom (Ip, Chung, Raman, Chew, Magula, DeVine, Trikalinos, og Lau 2007). Også mødre kan ha helsegevinst. Risikoen for brystkreft er minst 4 prosent lavere for mødre som ammer (Beral m.fl. 2002, Ip m. fl. 2007). Norske myndigheter anbefaler at barnet fullammes, det vil si at det kun får morsmelk, frem til det er 6 måneder. Etter den tid kan barnets næring suppleres med annen mat, men morsmelk bør være en del av føden frem til barnet er 1 år (Helsedirektoratet 2009; Ellingsæter 2005).

I Norge er 6 uker av permisjonen etter fødsel forbeholdt mor. Disse må benyttes umiddelbart etter fødselen. 26 eller 36 uker av permisjonen kan foreldrene dele fritt, avhengig av om foreldrene har valgt 80 eller 100 prosent lønnsdekning. Dersom far ikke benytter noe av denne, kan mor ta permisjon i 7,5 eller 10 måneder. Mødre har derfor mulighet til å ta

permisjon lengre enn myndighetene anbefaler å fullamme barnet. I debatten om statlig deling av foreldrepermisjonene mellom foreldrene blir amming brukt som et argument for at fedrekvoten ikke må økes på bekostning av foreldrepermisjonen (Ellingsæter 2004).

Kontroversiell statlig regulering

Den norske fedrekvoten ble innført under Brundtland-regjeringen (Ap) i 1993. Ordningen ble opprinnelig støttet av alle partiene på Stortinget med unntak av Fremskrittspartiet (FrP) og store deler av Høyre.

Fra 2005 til 2011 har fedrekvoten blitt forlenget med 8 uker. Kvotens varighet har dermed blitt tredoblet i løpet av 6 år. Økningene i 2009 og 2001 har blitt lagt til under Stoltenbergs rød-grønne regjering (Ap, SV og Sp). Regjeringen og Kristelig Folkeparti er uenige om hvem av dem som stod bak økningen i 2006. Begge tar på seg ansvaret.² At begge tar på ansvaret viser at Kristelig Folkeparti var sterk tilhenger av denne økningen.

Fremskrittspartiet har vært imot alle disse økningene, og partiet har programfestet avskaffelse av kvoten. Partiet Høyre støttet innføringen av kvoten i 1993, men har blitt stadig mer kritiske til ordningen utover 2000-tallet. Det kan se ut som motstanden i Høyre nærmest har økt i takt med utvidelsene av kvoten. På 1990-tallet var meningene innad i Høyre blandet. Enkelte i partiet var tilhengere, blant annet partiets nåværende leder Erna Solberg. Etter 2005 er det Høyres kvinnebevegelse som har markert størst motstand mot fedrekvoten. De krever at foreldrene selv må få velge hvordan permisjonen fordeles. Liberale frihetsverdier vektlegges. De mener at utviklingen generelt går mot et mer likestilt samfunn, og at avskaffelse ikke vil føre til at fedre slutter å ta permisjon (Ellingsæter 2011; Høyre 2009; Fremskrittspartiet 2009).

Det har også vært uenigheter om fedrekvoten på venstresiden i norsk politikk, men stridstemaene her har vært *hvordan*, og *hvor store* utvidelser som bør gjennomføres ((Ellingsæter 2010, Lysbakken 2011). I Arbeiderpartiet har blant andre statsminister Jens Stoltenberg vært skeptisk til å øke kvoten dersom dette skjer på bekostning av mødres rettigheter. Uenighetene dreier seg om hvordan fedrekvoten skal videreutvikles, det er ingen i partiet som har ytret ønske om å avskaffe kvoten (Ellingsæter 2011).

² i «Debatten», sendt på NRK1 27.10.11

Statens rolle som regulator

Fedrekvoten har blitt politisk kontroversiell. Kjernen i striden er i hvilken grad staten skal regulere arbeidsfordelingen innad i familien. I norsk politikk kan man skille mellom høyresiden og venstresiden i dette spørsmålet. Liberale frihetsverdier står sentralt på høyresiden. Dette innebærer personlig frihet til å ta avgjørelser som påvirker egne liv. Staten skal ikke regulere folks adferd, men kun verne om retten til å ta egne valg. Derfor er partiene på høyresiden opptatt av at permisjonene må være fleksible. På venstresiden står likhet sentralt. Sosialistiske likhetsverdier vektlegger resultatlikhet. Resultatlikhet og rettferdighet ses ofte som to sider av samme sak. Fordeling ut fra markedsprinsipper blir derfor ansett som grunnleggende urettferdige. For å ivareta ønsket om resultatlikhet benyttes statlig regulering.

Regjeringen Stoltenberg ønsker at fedre skal benytte mer permisjon. De ønsker at forholdet mellom fedres og mødres permisjoner skal bli likere (Lysbakken 2011; St.meld. nr. 6, 2010–2011). Resonnementet er at mer lik bruk av permisjon mellom mødre og fedre, vil føre til en mer lik fordeling av oppgaver i hjemmet, og dermed mer lik fordeling av inntektsarbeid mellom mødre og fedre (Lysbakken 2011; NOU 1996:13; NOU 2008:6). Fedrekvote er dermed et virkemiddel som skal gi økt likestilling mellom foreldrene. Brandth og Kvande (2003) omtaler fedrekvoten som mild tvang. Kvoten kan ikke overføres til mor. Familien mister fedreukene og dermed de offentlige overføringene dersom far ikke bruker kvoten. Fedrekvote innebærer derfor at staten benytter offentlige overføringer som et disiplinierende virkemiddel.

Fedrekvoter i nordiske velferdsstater

Alle de nordiske landene har på et eller annet tidspunkt innført liknende fedrekvoteordninger som den norske. I alle disse landene har fedres bruk av permisjoner økt etter innføring av kvote (Lammi-Taskula 2006). Den senere tid har også Tyskland innført en form for fedrekvote, men denne er foreløpig langt mindre populær enn de nordiske ordningene har vært. Færre enn 1 av 3 tyske fedre benytter ordningen (Lysbakken 2011).

Danmark er det eneste landet som har avskaffet ordningen. Den danske kvoten ble innført under sosialdemokratisk regjering i 1997. Fedres bruk av permisjoner økte, men det var stor politisk uenighet om fedrekvoten. Høyresiden var kritisk til at staten skulle bestemme hvordan foreldrene fordeler permisjonen. Debatten om fedrekvoten ble i stor grad diskutert i lys av liberale frihetsverdier (Lammi-Taskula 2006; Borchorst 2006).

Finland var det siste av de nordiske landene som innførte kvoten (i 2003), og er det nordiske landet hvor færrest fedre benytter fedrekvoten. I Finland ble kvoten innført ved å omdisponere foreldrepermisjonen. Foreldrepermisjon har tradisjonelt vært en permisjon for mor, og omtales ofte som mors permisjon. Lammi-Taskula (2006) hevder at innføringen av fedrekvote i Finland gikk på tvers av befolkningens generelle oppfatning. Hun mener at fedrekvotepolitikken lettere får bred oppslutningen dersom den innføres i tillegg til foreldrepermisjonene, enn om den innføres på bekostning av mors mulighet til å ta permisjon. Innføringen av den norske kvoten, og økningene i 2005 og 2006 kom i tillegg til eksisterende permisjon. Deler av utvidelsene av fedrekvoten i 2009 og 2011 har derimot vært omdisponering av foreldrepermisjonen. Antakelig har en slik omdisponering hatt konsekvenser for den politiske oppslutningen om fedrekvoten i Norge (Ellingsæter 2011).

Island har Nordens lengste fedrekvote. Landet har en tredeling av foreldrepermisjonen. 3 måneder er forbeholdt far, 3 er forbeholdt mor og 3 kan deles. Modellen er radikal, men den er også populær. Nærmest alle fedrene benytter ordningen. Den islandske modellen har fått mye oppmerksomhet, flere politikere som ønsker å utvide den norske fedrekvoten har hentet inspirasjonen fra nettopp Island (Ellingsæter 2011; Lysbakken 2011). Island er også det eneste landet som gir mer foreldrepenger til de foreldrene som har lavest inntekt. Foreldre med lav inntekt får 5 prosentpoeng høyere inntektskompensasjon enn foreldre med høyere inntekt. Maksimal utbetaling er den laveste i Norden. Fedre på Island tar likevel over 30 prosent av de samlede permisjonene. Til sammenligning tar fedre i Sverige 21 prosent og fedre i Norge 12 prosent. I Finland benytter fedre under 5 prosent av permisjonene (Haas og Rostgaard 2011).

Kjennetegn ved nordiske velferdsstater

Det er vanlig å skille mellom ulike typer velferdsstater utfra hvilke familiemodeller velferdsordningene støtter opp om (Ellingsæter 2003). Ordningene kan støtte opp om toinntektsfamilier, gjerne kalt *moderne familier*, der både mor og far har inntektsgivende arbeid. Eller de kan støtte opp om *tradisjonelle familier*, der mor er hjemmeværende eller arbeider deltid og har hovedansvaret for hjem og familie. Noen stater har en velferdspolitik som legger til rette for tradisjonelle familier, mens noen har en velferdspolitik som legger til rette for toinntektsfamilien (Korpi 2000). Mellom disse to arketypene finnes det stater som har lavt innslag av overføringer til familier, og derfor ikke støtter noen av modellene (Korpi

2000). I tillegg er det mulig at noen stater støtter både moderne og tradisjonelle familiemodeller (Ellingsæter 2003). I alle de nordiske landene finnes ordninger som legger til rette for toinntektsfamilier (Korpi 2000; Saraceno 2000). Selv om ikke alle ordninger er insentiver for en toinntektsmodell (for eksempel kontantstøtten), har de nordiske landene større innslag av denne type ordninger enn andre velferdsstater. I de nordiske landene er det større innslag av statlige reguleringer for å oppnå likestillingspolitiske mål (Hernes 2004). Fedrekvoten er kanskje det mest direkte virkemiddelet for å regulere arbeidsdelingen mellom mødre og fedre.

Noen hevder at de nordiske landene har sterkt innslag av universelle ordninger (Esping-Andersen 1990). En sentral kritikk mot denne forståelsen er at de mest rause ordningene er helt eller delvis avhengig av opptjening gjennom markedet (Orloff 1993). Foreldrepenger og fedrekvote er avhengig av opptjening gjennom inntektsarbeid. Derfor er ikke foreldrepenger og fedrekvote universelle ordninger. Grunnen til at mange i Norge har rett på ordningene er at mange foreldre oppfyller inntektskravene.

Stimulerings- og fordelingshensyn

Politikk som ivaretar fordelingshensyn omfordeler ressurser fra dem som har mest til dem som har minst. Økonomisk sosialhjelp er et eksempel på en ordning som utelukkende ivaretar fordelingshensyn. Politikk som ivaretar stimuleringshensyn gir ressurser til dem som gjør som staten ønsker. Fedrekvote er en politikk som stimulerer fedre til å ta permisjon istedenfor å jobbe. Fedre får utbetalt stønad tilsvarende inntekt (eller 80 prosent), for å være hjemme. Ordningen stimulerer imidlertid kun til permisjon i familier der mor er sysselsatt. Rettigheter til fedrekvote og økonomiske ytelser opptjenes gjennom foreldrenes inntektsarbeid. Kun fedre i familier hvor både far og mor er sysselsatt har rett til fedrekvote, fedre har ikke selvstendig rett til ordningen. Fedrene i de familiene som tilsynelatende har den mest spesialiserte arbeidsdelingen (hjemmeværende mor), har dermed ikke rett til fedrekvote. En stor del av disse fedrene uten rett på kvote benytter ikke permisjon (Fougner 2009).

Norge har høyest maksbeløp for foreldrepenger i Norden (Haas og Rostgaard 2011). Foreldre kan få full kompensasjon for inntekt opp til 453 000 kroner i årsinntekt. 47 uker permisjon gir da maksimal utbetaling på cirka 423 000 kroner. Fedre uten inntekt får ingenting, mødre uten inntekt får en engangsstønad på cirka 35 000 kroner (NAV 2011b og

2011c). Det betyr at familier hvor begge foreldrene har høy inntekt får over 10 ganger mer økonomisk støtte ved barnefødsler enn foreldre uten opptjent rett til foreldrepenger. Siden fedres bruk av permisjon er avhengig av mors arbeid, er det i praksis mors arbeid som oftest avgjør hvor mye foreldrepenger familien får.

Intensjon med fedrekvoten var å få flere fedre til å ta flere og lengre permisjoner (Fougner 2009; NAV 2011a; St. meld. nr. 6, 2010–2011). Erfaringer tilsier at en stor del av fedrene som tar permisjon benytter lengre permisjon når kvoten økes (Brandth og Kvande 2003, Grambo og Myklebø 2009, Lappegård 2008). For å stimulere til lengre permisjoner har derfor regjeringen valgt å øke kvoten med totalt 6 uker i 2009 og 2011 (Lysbakken 2011, St. meld. nr. 6, 2010–2011). Når ikke alle fedre har rett til kvote, mens de som har rett bruker stadig lengre permisjoner, blir det større variasjon i permisjonenes reelle varighet.

Virker fedrekvoten?

Empirisk forskning har vist at mødrepermisjoner på over 20 uker kan ha negativ effekt på inntekt og sysselsetting blant mødre (Jaumotte 2003; OECD 2004). Norske mødre tar vanligvis mellom 35 og 45 uker permisjon. Ytterligere økning av foreldrepermisjonen kan derfor redusere mødres yrkesaktivitet. Fedrekvoten er en ordning som forsøker å øke fedres bruk av permisjon, og i noen grad redusere mødrenes bruk. Regjeringens ønsker at kvinners yrkesdeltakelse skal øke. I første omgang skal økt bruk av permisjon blant fedre føre til at fedre bidra mer i hus- og omsorgsarbeidet. I neste omgang skal dette føre til at mødre øker sin tid brukt til innteksarbeid relativt til fedre (Lysbakken 2011, NOU 2008:6; NOU 2004:29; St. meld. nr. 6, 2010–2011; St. meld nr. 17, 2004-2005).

For at fedrekvoten skal virke må fedre benytte ordningen. Det finnes ikke eksakt oversikt over hvor mange som har rett på fedrekvote, derfor er det vanskelig å anslå hvor mange fedre som benytter retten til kvoten. En spørreundersøkelse gjennomført blant fedre i Trondheim og Orkdal kommune i 1994-1995 (N=1377) viser at tre av fire fedre med rett til foreldrepenger tar permisjon. En landsrepresentativ survey, gjennomført i 2008 (N=1368) viser at minst 99 prosent av fedrene som har rett til fedrekvote tar ut minst én dag, og at 96 prosent tar ut hele fedrekvoten. I underkant av 20 prosent tar ut mer enn kvoten (Grambo og Myklebø 2009). Svakheten med surveyundersøkelser er at de kan ha selektivt frafall. Det er mulig at fedre som ikke har rett på fedrekvote, eller ikke er interessert i å ta permisjon i mindre grad svarer på slike undersøkelser. Fougner (2009) har benyttet

foreldrepengeregisteret for å undersøke hvor mange fedre som benytter foreldrepenger. Dette er en sikker datakilde, fordi den inneholder informasjon om alle som benytter permisjon. Av alle menn som ble fedre mellom 1.1.2007 og 30.9.2008 benyttet 62 prosent permisjon. Når mor hadde rett til permisjon var det 87 prosent som benyttet permisjon (Fougner 2009). En rapport fra NAV har anslått at 85 prosent av fedre med rett til kvoten benyttet denne retten i 2000 (Lappegård 2008).

Samlet viser dette at fedre med rett til kvote i stor grad benytter denne retten. Siden fedrekvoten ikke kan overføres til mor, er det kanskje ikke overraskende at uttaket er så pass høyt. Samtidig som statlig inngripen i foreldrenes fordeling av permisjon kan sees som mild tvang, er det viktig å få frem at fedrene selv ikke ser på egen permisjonsbruk som tvang. 97 prosent av fedrene som benytter permisjon oppgir at de gjør det å være sammen med barnet. 12 prosent av fedrene som ikke benyttet permisjon oppgav at deres uenighet i fedrekvotepolitikken var en viktig årsak til at de lot være (Brandth og Kvande 2003).

Deles arbeidsoppgavene likere?

Fører fedrekvoten til mer lik fordeling av arbeid? En empirisk studie basert på data fra utvalgsundersøkelsen *Livsløp, generasjon og kjønn 2007 (LOGG)*, har sett på sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og arbeidsdeling mellom fedre og mødre (Lappegård og Kjeldstad 2010). Fedre som tar ut permisjon er mer positive til likestilling.

Brandth og Kvande (2003) har undersøkt hvordan fedre som har benyttet permisjon versus fedre som ikke har benyttet permisjon, deler hus- og omsorgsarbeid med mor. Fedre som benyttet fedrekvote sier oftere at de gjør like mye, eller mer omsorgsarbeid enn mor, sammenlignet med fedre som ikke tar permisjon.

Egeland m. fl. (2008) finner samme tendens. 87 prosent (N=269) av fedrene som tok permisjon i mer enn en måned sier de deler omsorgsoppgavene likt, 63 prosent (N=175) av dem som tok mindre enn en måned. Analysene baserer seg på data fra undersøkelsen *Likestilling og livskvalitet* som ble gjennomført av TNS Gallup i 2007 (N= 2805).

Med utgangspunkt i denne type studier er det ikke mulig å vurdere om fedrekvoter bidrar til mer likestilling, eller om det er de mest likestilte som benytter ordningen. Cools, Fiva og Kirkebøen (2011a), og Holter, Svare og Egeland (2008) viser at det er så store forskjeller mellom fedre som bruker permisjon og fedre som ikke bruker permisjon. Fedre som benytter permisjon er generelt eldre, har mer utdanning og høyere inntekt (Cools, Fiva og

Kirkebøen 2011a). Fedre uten rett til fedrekvote har gjennomsnittlig lavere sosioøkonomisk status (Holter m.fl. 2008). Derfor kan ikke fedre som benytter permisjon sammenlignes med fedre som ikke benytter permisjon (Cools, Fiva og Kirkebøen 2011a). For å undersøke betydningen av fedrekvoten må det sammenlignes før og etter innføring av fedrekvoten, eller før og etter en økning av kvoten.

Kotsadam og Finseraas (2011) benytter data fra LOGG og sammenligner 490 fedre som fikk sitt siste barn i en toårsperiode før kvoten ble innført, med 495 fedre som fikk sitt siste barn i en toårsperiode etter kvoten var innført. Kotsadam og Finseraas (2011) undersøker om fedre gjør mer husarbeid (vasking, matlaging og klesvask) som følge av fedrekvoten, og om foreldre har mindre konflikter om husarbeidet. Hypotesen er at fedrene som fikk barn etter innføringen husarbeidet likere, og konfliktnivået dermed reduseres. De empiriske analysene viste ingen signifikante effekter av fedrekvoten på vasking og matlaging. Derimot var det en positiv effekt på klesvask. 50 prosent flere av fedrene som fikk barn etter kvoten delte klesvasken likt, sammenlignet med dem som fikk barn før kvoten. Konflikter over deling av husarbeidet var også lavere for fedre som fikk barn etter kvoten. Antall konflikter ble redusert med 11 prosent.

Det neste trinnet i politikernes resonnering er at økt likedeling av husholdningsoppgaver skal føre til økt yrkesaktivitet og høyere inntekt blant mødre sammenlignet med fedre (Lysbakken 2011; NOU 2008:6; NOU 2004:29; St. meld nr. 6, 2010–2011; St. meld nr. 17, 2004-2005).

Rege og Solli (2010) har benyttet foreldrepengeregisteret sammen med andre registerdata (SSB). Empiriske analyser av disse dataene viser at det er negativ sammenheng mellom fedres bruk av fedrekvote og fremtidig inntekt. Fedrekvoten reduserer fedres inntekt med mellom 1 og 2,7 prosent. Den negative effekten er avtakende jo lengre det er siden han tok permisjon, men fremdeles signifikant negativ når barnet er 5 år.

Cools, Fiva og Kirkebøen (2011a) har benyttet registerdata for å undersøke om innføringen av fedrekvoten har hatt effekt på mødre og fedres sysselsetting og inntekt. De har sammenlignet 28 344 fedre og mødre, som fikk barn i ukene før og etter innføringen av fedrekvoten i 1993. For fedre finner Cools, Fiva og Kirkebøen (2011a) at fedre har noe lavere inntekt på kort sikt, men ikke på lang sikt. Mødre som fikk barn etter innføringen kvoten jobber noe sjeldnere deltid. Derimot er det ikke flere mødre som jobber heltid. Dermed

skyldes reduksjonen i antall deltidsarbeidene at sysselsettingen blant mødre generelt er lavere enn før kvoten ble innført. Dette viser at kvoten ikke har hatt den effekten på mødres sysselsetting som regjeringen predikerte. En liknende eksperimentell analyse av effekten av den svenske kvoteordningen, finner at innføring av en måned fedrekvote gav en økning på 6,7 prosent i mødres inntekt (Johansson 2010). Resultatene er imidlertid ikke signifikante. Derfor er enkelte forskere skeptiske til å trekke konklusjoner på bakgrunn av disse analysene (Cools, Fiva og Kirkebøen 2011b).

Svakheten ved eksperimentelle forsøk er at de har et kort tidsperspektiv. Fedrekvoten kan ha langsiktige effekter. Tilpasninger i arbeidslivet, for eksempel endringer i arbeidsgiveres praksis og holdninger, er tidkrevende prosesser.³ Derfor er det mulig at resultatene i de eksperimentelle analysene ville gitt resultater som var mer i tråd med hypotesene dersom studiene hadde hatt en longitudinell design.

Arbeidsdeling i familien

Politikerne forsøker å påvirke arbeidsdelingen mellom mødre og fedre gjennom fedrekvotepolitikken. Den moderne toinntektsfamilien, som jeg har nevnt tidligere, har ingen klar arbeidsdeling. Den tradisjonelle familien, bestående av en forsørgende far og mor med hovedansvar for hus og hjem har en spesialisert arbeidsdeling.

Det finnes flere teorier for å forklare hvorfor mødre og fedre ofte har en tradisjonell arbeidsdeling. Det kan være naturlig å skille mellom økonomisk teori, som ser familien som en beslutningsenhet (Becker 1991), og teorier om kjønn og makt. Teorier som inkluderer kjønn og makt tar utgangspunkt i at mor og far ikke har identiske interesser (Hochschild 1989; Shelton og John 1996).

I følge Becker (1991) kan tradisjonell arbeidsdeling forklares med ujevn fordeling av kunnskaper og ferdigheter. Kunnskaper og ferdigheter er dels et resultat av hva man lærer i skolen, og dels et resultat av hva man lærer gjennom andre aktiviteter som betalt og ubetalt arbeid. For eksempel kreves det kunnskap for å planlegge og å tilberede måltider for en familie. Desto mer spesialisert kunnskaper og ferdigheter er fordelt mellom medlemmene i husholdet, jo mer fordelaktig vil det være for familien som helhet å praktisere en arbeidsdeling der mor spesialiserer seg på noen oppgaver og far spesialiserer seg på andre

³ J. Fiva i «Debatten» på NRK1, 27.10.11

oppgaver. Årsaken til at mødre oftere gjør mest hus- og omsorgsarbeid, er at mødre oftest har mest kunnskaper og ferdigheter knyttet til hus- og omsorgsarbeid, og dermed er den mest effektive utføreren av disse oppgavene (Becker 1991). I tillegg har ofte fedrene mulighet til å tjene mer enn mødrene. Dermed er en arbeidsdeling der mor tar hovedansvar for hus- og omsorgsarbeidet, mens far er hovedforsørger, den arbeidsdelingen som gir familien høyest samlet inntekt (Rege 2010). Der det eksisterer en spesialisert arbeidsdeling, er det sannsynlig at gutter og jenter vil ha ulike oppgaver når de blir voksne. Gjennom oppveksten forberedes barna på fremtidige voksenoppgaver. Både foreldre og øvrige deler av samfunnet er tjent med at barna i størst mulig grad tilegner seg disse kunnskapene og ferdighetene (Becker 1991). Dermed kan man si at sosialisering forsterker disposisjon for kjønnet arbeidsdeling. Det blir fornuftig å oppdra gutter og jenter ulikt, fordi de har bruk for ulike kunnskaper og ferdigheter senere i livet.

Kritikere har hevdet at økonomisk teori om arbeidsdeling bygger på en antakelse om kjønnede medfødte *evner*. Det gjør den ikke nødvendigvis. Ifølge Becker (1991) vil spesialisert arbeidsdeling alltid vil være en rasjonell måte å løse arbeidsoppgaver på familienivå, uavhengig av individenes kjønn. Utvikling av spesialiserte kunnskaper og ferdigheter øker produktiviteten i nesten alle oppgaver. En familie med spesialisert arbeidsdeling vil dermed ha større produksjon av goder til familien, enn familier der hvert familiemedlem tar like stor del av hver arbeidsoppgave. Becker hevder at selv i et samfunn hvor det ikke er forskjeller mellom menn og kvinnes kunnskaper og ferdigheter på makronivå, vil dette gjelde. Men i slike tilfeller vil ikke fordeling av arbeid lengre være knyttet til kjønn. Fedre ville være spesialisert på husholdsarbeid i halvparten av husstandene, og mødre spesialisert på inntektsarbeid i halvparten av husstandene. Det motsatte ville være tilfelle for den andre halvdel (Becker 1991, s.78).

Parsons (1955) hevder at det er de biologiske forskjellene mellom kvinner og menn som forklarer arbeidsdelingen. Det er kvinner som får barn, og de fleste mødre ammer barnet den første tiden etter fødsel. Mødre blir derfor tettere knyttet til barnet i tidlig spedbarnsfase. Fødsel og amming kan ikke overtas av fedre, derfor er det funksjonelt at fedre spesialiserer seg på andre oppgaver. Becker (1991) mener at det ikke nødvendigvis handler om funksjonalitet, men at en funksjonell deling av arbeidsoppgaver også innebærer en spesialisert utvikling av kunnskaper og ferdigheter. Jo oftere en person i familien utfører en oppgave relativt til en annen, jo større blir den relative forskjellen i kunnskaper og ferdigheter knyttet til denne oppgaven. Dermed øker effektiviteten av arbeidsdelingen (Becker 1991).

Det er vanlig å beskrive Backers teorier om arbeidsdeling i familien som en harmonimodell. Det er i stor grad en modell som baserer seg på kjernefamilien, og den inkluderer ikke konflikter om hvordan foreldrene skal fordele oppgavene (NOU 1996: 13). Becker (1991) mener at det ikke er fordeling av oppgaver som skaper konflikt i familiene, men fordeling av godene (produksjonsresultatene).

Andre teoretikerne mener at tradisjonell arbeidsdeling ikke nødvendigvis er gunstig for alle i familien eller for familien som helhet. Slike teorier tar ofte utgangspunkt i patriarkatet: Menn har direkte eller indirekte makt over arbeidsdelingen. Og at denne makten gir direkte eller indirekte fordeler, både i familien, arbeidsliv og samfunnsliv for øvrig (Bjørnholt 2010; Hernes 2004; Hochschild 1989). Teoriene er gjerne forankret i marxistisk eller sosialistisk feminisme. Noen knytter patriarkatet til kapitalismen, at kvinners befinner seg i en undertrykt posisjon på grunn av menns kontroll over kapital. Undertrykkelsen består blant annet av å utføre det mindre attraktive husholdsarbeidet (Shelton og John 1996). En utfordring med analyser av kjønn og makt er at det er vanskelig å ta stilling til hva som er frie og hva som er ufrie valg. Catrine Holst (2009) peker på at tradisjonelle og konvensjonelle valg, slik som deltid blant kvinner, gjerne fremstilles som direkte eller indirekte ufrie. Utradisjonelle og kontroversielle valg, for eksempel abort, fremstilles derimot som selvstendige og ansvarlige.

Teorier som forklarer arbeidsdeling mellom kvinner og menn er at de er lite testbare. De empiriske implikasjonene er helt eller delvis overlappende, og dermed vanskelig å skille fra hverandre. Uansett hvilken av teoriene som benyttes er de generelle implikasjonene de samme: Dersom det benyttes mer tid på omsorgsarbeid blant medlemmer i en gruppe enn en annen gruppe, vil det få konsekvenser for tidsbruk og inntekt i gruppen på makronivå.

Arbeidsdeling og tidsbruk

Hvordan tid brukes av hvert enkelt individ måles på ulike måter. En måte er å spørre respondentene om å angi hvor mye tid de benytter på ulike gjøremål i en normal/typisk uke. Dette stiller store krav til respondenten, det er nesten umulig å gjengi en gjennomsnittlig uke. Dermed blir det aggregeringsfeil. I tillegg er det vanlig at egen tid brukt på arbeid overestimeres (Juster, Ono og Stafford 2003; Shelton og John 1996). En annen måte å måle tidsbruk er ved tidsdagbok. Da oppgir respondenten hoved- og biaktivitetene som blir gjennomført i løpet av et døgn (Juster, Ono og Stafford 2003; Shelton og John 1996). De

ulike måtene å måle på gir ulik nøyaktighet. Spørreundersøkelser gir unøyaktige data, men det kan være lettere å rekruttere respondenter til den type undersøkelser. Tidsdagbok gir mer nøyaktige data, men er tidkrevende for respondentene som deltar (Juster, Ono og Stafford 2003). Tidsbruksundersøkelsene fra Statistisk sentralbyrå regnes som den beste datakilden for tidsbruk i Norge. Disse dataene er samlet inn ved hjelp av tidsdagbok. Dataene er samlet inn for å belyse grupperes tidsbruk og aktivitetsmønstre (Kitterød 1995). Omkring 3500 respondenter fyller ut tidsdagbok over for to døgn (Kitterød 1995; Vaage 2000). Dagene er fordelt jevnt ut over hele året, slik at det dannes et gjennomsnittsbilde av tidsbruken (Kitterød 1995). Fordi tidsnytteundersøkelsen har endret seg noe siden den først ble tatt i bruk på 1970-tallet er det vanskelig å si noe nøyaktig om endringer over tid (Vaage 2000). Av den grunn retter jeg fokuset mot tidsbruk etter 1980. Her angis tidsbruk per person, uavhengig av hvor mange fedre og mødre som har utført oppgaven.

I det neste vil jeg gi en oversikt over hvordan mødre og fedre fordeler ulike former for arbeid. Husholdarbeid er en samlebetegnelse på husarbeid, omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid. Først gjennomgås tid brukt til omsorgsarbeid. Deretter presenteres tid brukt til øvrig husholdarbeid, med spesiell vekt på husarbeid. Husarbeid omfatter matlaging, vasking og stell av tøy, rydding og vasking. Til slutt ser jeg på fordelingen av inntektsarbeid.

Barneomsorg

Innføring av fedrekvote skulle føre til at fedre tok større del i omsorgsarbeidet (NOU 1995:27). Tidsnyttedata viser en svak dreining i denne retningen allerede før kvoten ble innført. Fra 1980 til 1990 økte fedre sin tid brukt til omsorgsarbeid med 20 minutter. Mødrene økte sin tid med 40 minutter. Økningene hos mødre og fedre består i ulike oppgaver. Fedres økninger skyldes mer tid på å stelle og passe barn. Mødres økning skyldes først og fremst økning i andre oppgaver, blant annet lek og lesing (Kitterød 1992). Selv om aktivitetene til småbarnsfedre og småbarnsmødre ble mer like, var forskjellene likevel store også i 1990. Da brukte fedre 1 time og 18 minutter til omsorgsarbeid, mødre brukte 2 timer og 57 minutter. Fra 1990 til 2000 forble fedres tid bruk til omsorgsarbeid uendret. Mødre reduserte sin tid brukt til dette arbeidet med 25 minutter (Kitterød 1995; Vaage 2000).

Kitterød (2003) har sett nærmere på tidsbruk blant mødre og fedre med yngste barn under 3 år. Antall minutter hvor hovedaktiviteten oppgis å være omsorgsarbeid for egen barn har økt for både mødre og fedre. Fedres tid har økt med 42 minutter fra 1970 til 2000. Mødres

tid har økt med 14 minutter. Dette kan tyde på at det har en noe større økning i fedres tid brukt til omsorgsarbeid, enn i mødres tid til denne type arbeid. Man bør likevel være litt forsiktig med å trekke klare konklusjoner om endring over tid. Det kan være utfordringer knyttet til generelle endringer i hva individer oppgir som hovedaktivitet (Kitterød 2003). Noe av endringen i fedres tidsbruk kan skyldes at fedre i år 2000 i større grad oppgir tid brukt med egne barn som hovedaktivitet, mens fedre for 10 og 20 år siden oftere kategoriserte samme aktivitet som biaktivitet. Det er grunn til å tro at fedre benytter mer tid til omsorgsarbeid, men foreliggende tidsnyttedata er ikke tilstrekkelig for å fastslå hvor stor denne økningen er.

Husarbeid

De siste tiårene har det vært en generell reduksjon i tid brukt til husholdsarbeid, det vil si samlet ubetalt arbeid i husholdet, inkludert barneomsorg (Vaage 2000). Mye av reduksjonen kan forklares ved at en del av produksjonen som tradisjonelt har vært i husholdet, i større grad produseres i markedet. I tillegg har teknologisk utvikling forenklet mange oppgaver.

Fra 1990 til 2000 har både mødre og fedre med yngste barn under 6 år redusert sin tidsbruk til husholdsarbeid (Kitterød 1995; Vaage 2000). I 2000 brukte fedre 2 timer og 20 minutter daglig på husholdsarbeid når vi ser bort fra omsorgsarbeidet. Dette er 26 minutter mer enn i 1990, og en økning på 22 prosent fra 1990 til 2000. Husarbeidet er en del av husholdsarbeidet. Småbarnsfedrenes tid brukt til husarbeidet økte fra 40 til 53 minutter, noe som tilsvarer en økning på over 50 prosent (Kitterød 1995 og Vaage 2000). Når omsorgsarbeidet holdes utenfor har mødre redusert sin tid til husholdsarbeid med 23 minutter fra 1990 til 2000, det tilsvarer en reduksjon på 10 prosent (Kitterød 1995; Vaage 2000). Reduksjonen skyldes fullt og helt at mødre bruker mindre tid på husarbeid. Utviklingen går således i retning av mer lik deling av husholdsarbeidet. Fedre bruker mer tid på denne type arbeid, mødre bruker mindre. Selv om forskjellene reduseres er det fremdeles mor gjør mest. Husarbeidsoppgavene er mest skjevfordelt. Mødre bruker omkring 1 time mer på husarbeid enn fedre.

Inntektsarbeid

Mødre med barn under skolealder bruker i gjennomsnitt 2 timer og 18 minutter per dag til inntektsarbeid. Fedre benytter i gjennomsnitt 5 timer og 2 minutter (Vaage 2000).

Fedre benytter 2 timer og 44 minutter mer til inntektsgivende arbeid enn mødre. Det har vært små endringer de siste tiårene, men det er noen forskjeller for fedre med yngste barn mellom 3 og 6 år. Fedre med barn i denne alderen benytter noe mer tid på inntektsgivende arbeid i dag enn i 1980 (Kitterød 2002). Lengre permisjoner blant mødre enn fedre er en av årsakene til at det er det forskjell i tid brukt til inntektsarbeid blant mødre og fedre med yngste barn under 3 år. Ved siste tidsbruksundersøkelse brukte fedre cirka 5 timer per dag til inntektsarbeid. Mødre brukte cirka 1 timer og 30 minutter. Forskjellene er likevel mindre enn tidligere. Småbarnsmødrene har økt tiden brukt til inntektsarbeid med omkring 30 minutter siden 1980 (Kitterød 2002).

I Norge er det liten forskjell mellom menns og kvinners inntekt før de får barn. Forskjellene er mye større mellom mødre og fedre enn mellom menn og kvinner generelt (Barth og Schøne 2006; Evensen 2006; Høgsnes, Penner og Petersen 2009; NOU 2008:6). Det gjelder både absolutt inntekt og timelønn. Menn med barn har høyere timelønn enn menn uten barn (NOU 2008:6). Motsatt gjelder for kvinner. Kvinner med barn har lavere timelønn enn kvinner uten barn (Evensen 2006; Hardoy og Schøne 2008; NOU 2008:6). I dag har nesten halvparten av mødrene 100 prosent lønnsdekning, de øvrige har 80 prosent lønnsdekning (NAV 2011a). Dersom menn og kvinner er nokså like før de får barn, kan derfor ikke permisjonstiden i seg selv forklare hvorfor forskjellene blir store. I den grad permisjon kan brukes som forklaring, er det langtidsvirkninger av at mødre i større grad enn fedre har lange perioder uten inntektsgivende arbeid (OECD 2004). Deltid kan antakelig forklare en del av inntektsforskjellene mellom mødre og fedre. I 44 prosent av familiene der far og mor bor sammen, og yngste barn er 2-5 år, jobber mor deltid. I 14 prosent av familiene er ikke mor sysselsatt i det hele tatt. Til sammenligning arbeider fedre i 42 prosent av familiene mer enn 37 timers uke (Bø, Kitterød, Køber, Nerland og Skoglund 2008). Forskjell i inntekt mellom mødre og fedre i småbarnsfasen må derfor sees i sammenheng med hvor mange mødre som har lønnsarbeid, og hva arbeidstiden deres er. Men det er ikke tilstrekkelig forklaring. Forskjellene i menn og kvinners timelønn er større mellom dem med barn, enn dem uten barn (Barth og Schøne 2006; Evensen 2006; Høgsnes, Penner og Petersen 2009; NOU 2008:6).

Diffusjonsprosesser

I et historisk perspektiv har det vært en rask endring i arbeidsdelingen mellom mødre og fedre de senere årene. Det jeg undersøker i denne oppgaven er hvordan disse endringene inntreffer. Enkelte kommuner kan ha kommet lengre i denne prosessen enn andre. I så fall vil det være kommuner hvor fedre benytter mer permisjon enn i andre kommuner. En teori er at nye farsroller først får fotfeste i mer urbane strøk. I byene har kvinner høyere utdanning, høyere lønn og arbeider oftere fulltid. Dette er typiske kjennetegn ved familier der far benytter permisjon. Det er derfor mulig at fedrepermisjon raskere utvikler seg til en norm her.

Innenfor Litteraturen om arbeidsdeling er det vanlig å se på endringer i arbeidsdelingen som resultat av diffusjonsprosesser. Slike teorier forklarer endringer ved at nye trender og vaner historisk sett spres etter et visst mønster. Ofte starter det i borgerskapet og høyere sosiale lag, og derfra spres det til arbeiderklassen og lavere sosiale lag (Pfau-Effinger 2004). Dette er teorier som ofte går utenpå de øvrige teoriene. Diffusjonsteori innebærer at forskjeller mellom områder eller sosiale grupper reflekterer at disse befinner seg på ulike trinn i en og samme utviklingsprosess. Pfau-Effinger (2004) mener at borgerklassens størrelse er av stor betydning for å forklare utbredelse av kulturelle skikker, blant annet utbredelsen av en tradisjonell familiemodell. Hjemmet ble ansett som det beste stedet for barneoppdragelse. I rike handelsnasjoner som Nederland var borgerklassen stor. I fattige nasjoner, for eksempel Finland, fantes den nærmest ingen borgerklasse. At kvinner i Finland har høyere yrkesdeltakelse enn kvinner i Nederland kan således forklares med at borgerklassen aldri ble spesielt utbredt i Finland. Dermed ble ikke forsørgermodellen kulturelt fotfeste der.

Kari Stefansen og Gunhild Farstad (2008) har funnet ulik fedrekvote-praksis i familier definert som arbeiderklassefamilier, og familier definert som middelklassefamilier. Slike forskjeller kan sees i lys av diffusjonsprosesser. Dersom arbeiderklassefamilier over tid utvikler en praksis som går i retning av den praksisen som er mer vanlig blant middelklassefamilier kan vi si at det foregår en diffusjon mellom sosiale strata. Dersom middelklassen er overrepresentert i byene, vil det kunne være flere fedre som tar permisjon der, enn på landet.

Komposisjonelle og kontekstuelle forklaringer

Geografisk variasjon i menns bruk av foreldrepenger kan forklares komposisjonelt eller kontekstuellt. Dersom individer med like kjennetegn (utdanning, yrkesaktivitet, inntekt) handler tilnærmet likt, uavhengig av hvor de bor (stor eller liten kommune), vil adferden på kommunenivå reflektere kjennetegnene ved individene. Det vil være en variasjon mellom kommuner som reflekterer variasjon i kjennetegn individene. Dette er en komposisjonell forklaring på geografisk variasjon (Elstad og Koløen 2009). En kontekstuell forklaring på geografisk variasjon innebærer at det er forskjeller i sosiale, politiske, kulturelle, historiske eller økonomiske forhold (Elstad og Koløen 2009). Næringsstrukturen og arbeidsledighet kan være eksempler på økonomiske forhold. Oppslutning om bestemte partier kan være eksempel på politiske forhold. Religiøsitet kan være eksempel på kulturelle forhold. Og både variasjon i religiøsitet og politiske preferanser kan henge sammen med historiske og sosiale forhold (Øidne 1957).

Religiøsitet

Noen hevder at konservativ kristenreligiøsitet kan være en forklaring på at tradisjonelle familiemodeller er mer utbredt i noen deler av landet (Ellingsen 2008b, Ellingsen 2010, Ellingsen, Jeppesen, Røed og Jentoft 2009). Religiøsitet kan anses som en kulturell faktor, en faktor som har betydning utover dem som er religiøse. Det innebærer at individer som bor i områder hvor mange er konservativt religiøse, oftere har konservative holdninger til likestilling (Repstad 1992 i Kjelstad og Lima 2010). Individene handler ikke bare i tråd med hva som kjennetegner dem selv, men hva som kjennetegner individene i samme område.

Data fra holdningsundersøkelsen Norsk Monitor viser at folk på Agder (og til dels Vestlandet) i større en mer tradisjonell verdiorientering enn folk i øvrige deler av landet. Det vil si at de i større grad har sans for tradisjoner og etablerte institusjoner enn åpenhet og endring (Hellevik 2010). Ellingsen og Lilleaas (2010) finner at par på Sørlandet, i større grad enn par ellers i Norge, har en tradisjonell arbeidsdeling. De mener at kristenkonservative holdninger til arbeidsdeling i hjemmet kan være en forklaring på dette (Ellingsen og Lilleaas 2010).

Kjelstad og Lima (2010) finner svak og motstridende sammenheng mellom religiøsitet og arbeidsdeling i hjemmet. De har benyttet data fra utvalgsundersøkelsen *LOGG* for å undersøke om kulturelle og kontekstuelle faktorer kan forklare variasjon i delingen av det husarbeidet som vanligvis blir utført av kvinner. De undersøker betydningen av to kulturelle

faktorer i tillegg til religiøsitet; partioppslutning, og holdning til kjønnsroller i ulike deler av landet. For å forsikre seg om at forklaringen ikke er komposisjonell kontrollerer de for en rekke kjennetegn ved individene. De empiriske analysene viser at det er sammenheng mellom holdningene til tradisjonelle kjønnsrollemønstre i de ulike landsdelene og fordeling av arbeidet i hjemmet. Det er også sammenhenger mellom politiske preferanser og arbeidsdeling i hjemmet. Når det gjelder religiøsitet og arbeidsdeling er sammenhengene motstridende og svake. Religiøs *praksis* har positiv sammenheng med likere arbeidsdeling. Religiøs *tro* har derimot negativ sammenheng med likere arbeidsdeling (Kjelstad og Lima 2010). Dette funnet åpner for at religiøs livsstil og religiøs overbevisning ikke nødvendigvis er to sider av samme sak.

Politiske preferanser

De politiske partiene har ulike syn på fedrekvoten. Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet er tilhengere. Kristelig Folkeparti er tilhengere så lenge det ikke går ut over mors mulighet til permisjon. I Høyre har det vært delte meninger, men i 2010 vedtok landsmøtet å avskaffe kvoten. Fremskrittspartiet er, og har alltid vært, prinsipielle motstandere av fedrekvoten (Ellingsæter 2011). I Norge er det stor geografisk variasjon i partienes oppslutning, dette gjelder også ved Stortingsvalg. Partier som bare har et par prosentpoengs oppslutning i en kommune kan ha over 30 prosent oppslutning i en annen. Jeg undersøker om disse partiforskjellene reflekteres i ulik atferd hos småbarnsfedre i kommuner der de enkelte politiske partiene står sterkt sammenlignet med kommuner hvor de samme partiene står svakt. Mer generelt er dette et spørsmål om kulturelt og ideologisk betingede forskjeller i arbeidsdelingen i hjemmet følger tilsvarende ideologiske forskjeller mellom kommuner der ulike partier står sterkt eller svakt.

Gabriel Øidne (1957) mener at historiske og kulturelle forhold har satt ulikt preg på landsdelene. Både synet på målsaken, religiøsitet og alkohol har vært svært ulik i mellom øst og vest. Engasjementet rundt disse spørsmålene førte til at det dannet seg tilhengers- og motstandsbevegelser. Øidne (1957) fant en sammenheng mellom oppslutningen i disse bevegelsene og politiske preferanser. Hvordan disse bevegelsene plasserte seg i det politiske landskapet hadde betydning for partipolitisk oppslutning i de ulike områdene. For eksempel fikk sjeldent sosialistiske partier særlig oppslutning i områder preget av pietistisk religiøsitet og sterk avholdsbevegelse. I disse områdene hadde isteden Moderate Venstre, og senere

Kristelig Folkeparti stor oppslutning. Partioppslutningen var dermed et uttrykk for holdninger til sentrale samfunnsproblemer. Stein Rokkass (1987) teori om konfliktlinjer i norsk politikk er sentrale for å forstå hvordan forskjeller i kultur og politiske preferanser mellom ulike deler av Norge har manifestert seg over tid. Han viser at motstandsbevegelsene som Øidne (1957) beskriver kan ses som et resultat av tiltagende geografisk sentralisering av makt gjennom statsutvikling. Maktkonsentrasjonen i sentrum, geografisk representert ved hovedstaden, truet selvråderetten i bygdene. Bygdefolkene opplevde at deres verdier og interesser var truet. Dette gav grobunn for motkulturer. Motkultur er en bevegelse som oppstår som motkraft til den rådende makt. Periferiens motkulturer var, som Øidne (1957) beskrev, konsentrert om avhold, konservativ kristendom og målsak.

Hvilke fedre tar permisjon?

Etter at kvoten ble innført, har andelen fedre som har benyttet seg av ordningen økt. Mellom 2 og 3 prosent av fedrene tok ut foreldrepermisjon på begynnelsen av 90-tallet. I 2000 hadde andelen økt til over 80 prosent (Lappegård 2003; NOU 2008:6). Fedrekvoten ble utvidet i 2005, 2006, 2009 og 2011. De fleste fedrene benytter seg av nøyaktig kvotens tilmålte dager (NOU 2008:6; St. meld. nr17 2004-2005). Økningene av kvoten på 2000-tallet førte derfor til at fedrepermisjonene ble lengre (NAV 2011a). Frem til 2005 benyttet et flertall av fedrene nøyaktig kvoten. Etter som kvoten har økt har et imidlertid blitt stadig større variasjon i fedrepermisjonenes varighet (NAV 2011a).

Forskning på fedres bruk av fedrekvote og foreldrepermisjon viser at bruken varierer med ulike kjennetegn: arbeidstiden til mor (Brandth og Kvande; Lappegård 2008), foreldrens inntekt (Brandth og Øverli 1998; Fougner 2009; Egeland m. fl. 2008), utdanning (Brandth og Øverli 1998; Grambo og Myklebø; Lappegård 2008; Sundström og Duvander 2002) og etniske opprinnelse (Grambo og Myklebø 2009).

Noen fedre har ikke rett på fedrekvote. Frem til 2010 inkluderer dette fedre som fikk barn med kvinner som hadde mindre enn 50 prosent stilling (nav 2011b). Brandth og Kvande (2003) viser at andelen fedre som benytter permisjon er lavere i familier hvor mor arbeider deltid. Resultatene kom frem gjennom en surveyundersøkelse av fedre (N=1377) i Trondheim og Orkdal kommune, som fikk barn i en 12-månedersperiode i 1994-1995.

I familiene der mor arbeider deltid er det samtidig færre av fedrene som tar permisjon som benytter lang permisjon (Brandth og Kvande 2003; Lappegård 2008). Brandth og

Kvande (2003) finner at andelen fedre som tar permisjon utover kvoten er lavere i familier der mor arbeider deltid, sammenlignet med familier der mor arbeider fulltid.

Lappegård (2008) har benyttet foreldrepengerregisteret fra NAV for å undersøke hvor lang permisjon fedre tar i forhold til hvor lang permisjon mor tar. Fedre benytter vanligvis kortere permisjon sammenlignet med mor i familier der mor arbeider deltid. Det samme gjelder fedre. Lappegård (2008) ser den negative sammenhengen mellom fars deltidsarbeid og fedrepermisjonenes varighet i sammenheng med at fedrene som arbeider deltid er en liten og spesiell gruppe. Mange er studenter eller uføre. Deres deltidsarbeid er ikke en strategi for å kombinere lønnet arbeid og husholdsarbeid.

Fedre tar oftere permisjon dersom far arbeider i offentlig enn i privat sektor (Brandth og Kvande 2003; Egeland m. fl. 2008, NAV 2011a). Brandth og Kvande (2003) viser at 81 prosent av fedre i offentlig sektor benytter kvoten, mens 72 prosent i privat sektor (N=921). Andre empiriske undersøkelser finner små forskjeller mellom førstegangsfedre og fedre generelt (Egeland m.fl. 2008; Holter m.fl. 2008), men større forskjeller mellom andre- og tredjegangsfedre (Egeland m.fl. 2008). Både Holter m.fl. (2008) og Egeland m.fl. (2008) har benyttet data fra surveyen *Likestilling og livskvalitet* (N= 2805).

Hvilken næring foreldrene arbeider i er også av en viss betydning for fedrenes bruk av permisjoner. Registerdata fra 2008 publisert av NAV (2011a) viser at det er forskjell mellom typer virksomheter fedrene arbeider innenfor. Innenfor de virksomhetene der flest fedre tar permisjon er det 77 til 79 prosent av fedrene som tar permisjon. Disse virksomhetene er olje- og gass, finansiering- og forsikring, overnatting- og servering, samt faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting (NAV 2011a). Innenfor disse virksomhetene er også permisjonene som benyttes lange (i alle utenom finansiering- og forsikringsvirksomhet er en gjennomsnittlig permisjon minst 40 dager). Lappegård (2008) har funnet at fedre tar lengre permisjon i forhold til mor dersom foreldrene arbeider innenfor helse, sosial og utdanning. Fedre som arbeider i utdanningssektoren tar spesielt mye permisjon (Lappegård 2008).

Flere studier har funnet sammenheng mellom inntekt og fedres bruk av permisjon (Brandth og Øverli 1998; Fougner 2009; Grambo og Myklebø 2009). Generelt er størst bruk av permisjon blant fedre som har middels inntekt (Grambo og Myklebø 2009). Fedre med høy inntekt bruker noe mindre permisjon (Brandth og Øverli 1998; Fougner 2009). Fedre med lav inntekt benytter lite permisjon (Brandth og Øverli 1998; Fougner 2009). Noen har også undersøkt sammenhengen mellom mors inntekt og fars bruk av permisjon (Fougner 2009; Lappegård 2008). Lappegård (2008) finner at fedrepermisjonene er lengre når mor har inntekt

i nærheten av gjennomsnittet. Både Lappegård (2008) og Fougner (2009) finner at mødres inntekt er viktigere for å forklare variasjon i fedres bruk av permisjoner enn fedrenes egen inntekt. Lappegård (2008) og Egeland m. fl (2008) har også undersøkt om det er sammenheng mellom inntektsforskjeller mellom foreldrene og fedrenes bruk av permisjoner. Begge studiene viser at fedre benytter mer permisjon i familier der mors inntekt er høyere i forhold til fars.

Flere studier har sett bruk av fedrepermisjoner i sammenheng med utdanningsnivå. De fleste viser at fedre i familier der far og/eller mor har utdanning tar mer permisjon (Brandth og Øverli 1998; Grambo og Myklebø 2009; Lappegård 2008; Sundström og Duvander 2002). Brandth og Øverli (1998) viser at fedre som har minst videregående skole som høyeste utdanning, oftere benytter fedrekvoten enn fedre som ikke har utdanning utover grunnskolen. Grambo og Myklebø (2009) viser at fedres oftere bruker permisjoner er høyere når mødres utdanningsnivå er høyere. De finner også en svak positiv sammenheng mellom fedres utdanningsnivå og permisjonenes varighet, men denne sammenhengen er svak.

Lappegård (2008) finner sammenheng mellom både mødres og fedres utdanningsnivå og fedres bruk av permisjoner. For fedre går hovedskillet mellom fedre med og uten utdanning, effekten av mødres utdanning blir sterkere jo høyere utdanning. Fedre med videregående utdanning tar mellom 2,8 og 3,5 prosentpoeng mer av foreldrenes samlede permisjonstid, enn fedre uten utdanning utover grunnskolen. Fedre med høyere utdanning tar mellom 3,5 og 5,5 prosentpoeng mer enn fedre uten utdanning (Lappegård 2008). Dersom mor har videregående utdanning bruker fedre mellom 2 og 2,5 prosentpoeng mer av den totale permisjonen, enn om hun ikke har utdanning utover grunnskolen. Har hun bachelorgrad benytter hun mellom 3, og 4,3 prosentpoeng mer. Har hun hovedfag, mastergrad eller tilsvarende, benytter hun mellom 8 og 9,8 prosent mer av permisjonen (Lappegård 2008). Sundström og Duvander (2002) benytter registerdata med informasjon om 36 600 foreldrepar for å analysere fedres bruk av permisjoner i Sverige. Også i Sverige har mødres utdanning en sterk positiv effekt på fedres bruk av permisjon. Fedre tar gjennomsnittlig 1 prosentpoeng mer av permisjonen for hvert ekstra år utdanning mor har. Gitt lik inntekt, har fedres utdanning også en positiv effekt.

En del fedre med lav eller ingen utdanning har ikke rett på fedrekvote (Grambo og Myklebø 2009). I denne sammenheng må vi derfor ha bakhodet at det er forskjeller i sysselsettingsmønster mellom familier der mor og far har høy utdanning og familier der far og mor har lav utdanning (Fougner 2009; Grambo og Myklebø 2009). Foreldrenes sysselsetting har konsekvenser for fedres rett til fedrekvote.

Det er mindre bruk av permisjoner blant familier der mor og far er ikke-vestlige innvandrere (Grambo og Myklebø 2009). Fedre har sjeldnere rett på fedrekvote dersom han er ikke-vestlig innvandrer, eller mor har innvandret fra et land utenfor Norden (Grambo og Myklebø 2009). Og de permisjonene som blir brukt av innvandrerfedre fra disse verdensdelene er oftere kortere enn fedrekvoten. Mødrenes innvandringsstatus har ingen signifikant betydning for permisjonenes varighet. Fedre fra Afrika, Asia og Sør-Amerika oppgir oftere enn norske fedre at de opplever press fra arbeidsgiver, og at de ikke er klar over at de har rett til å benytte permisjon utover kvoten.

Undersøkelser har funnet geografiske variasjoner i mange fedre som tar permisjon, hvor lange permisjonene er og hva fedre mener om fedrekvoten varierer mellom ulike deler av landet (Ellingsen 2010; Grambo og Myklebø 2009; Vatne Pettersen 2003). Grambo og Myklebø (2009) finner variasjon mellom ulike deler av landet, og mellom by og bygd. Disse forskjellene er ikke statistisk signifikante. De finner også forskjeller i permisjonenes varighet. Heller ikke her er forskjellene signifikante. Det som likevel er påfallende, er at Trøndelag har færrest fedre med rett til kvote, og samtidig de lengste permisjonene. Grambo og Myklebø (2009) har også undersøkt hvor lenge fedre kunne tenke seg å ta permisjon. Tendensen er at flere ønsker lengre permisjon jo mer sentralt de bor. Agder og Rogaland er fylkene hvor færrest fedre mener permisjonen kunne vart lengre. Forskjellene er ikke signifikante. En liknende analyse av data fra Barnetilsynsundersøkelsen (2002, N= 5342) viste at 47 prosent ønsket lengre fedrekvote. I Agder og Rogaland var oppslutningen lavere, spesielt blant fedre. 39,5 prosent av fedrene i disse fylkene ønsket lengre fedrekvote (Vatne-Pettersen 2003). Statistisk sentralbyrå har laget en indeks for likestilling i kommunene. Andelen fedre som benytter hele fedrekvoten eller mer er en indikator i denne indeksen. Andelen varierer fra 30 til 84 prosent. Ellingsen (2010) har studert geografisk variasjon i denne indeksen. Nesten halvparten av Agder-kommunene befinner seg blant den fjerdedelen av norske kommuner hvor færrest fedre tar ut hele kvoten.

Metode

Data

Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV) har overført registerdata over bruk av foreldrepenge på kommunenivå for mitt prosjekt. Alle fedre som benytter foreldrepermisjon eller fedrekvoten mottar foreldrepenge. Det er ikke mulig å skille hva som er foreldrepenge ved fedrekvote og hva som er foreldrepenge ved foreldrepermisjon. Samlet omtales fedrekvote og foreldrepermisjon som *permisjon*, eller *fedrepermisjon*. Alle dataene er for hele kalenderår, fra 2000 til og med 2009. Dataene gir informasjon om hvor lang hver permisjon er. Varigheten av fedres permisjoner benevnes som antall *fedredager*. I tillegg til fedrekvote og foreldrepermisjon kan fedre benytte *pappapermisjon*. Her undersøkes kun bruk av permisjoner som er inntektssikret gjennom Lov om folketrygd (§§14-5 til 14-16). Siden pappapermisjon ikke er inntektssikret av folketrygden, er ikke bruk av denne ordningen en del av denne undersøkelsen.

I 53 av Norges 430 kommuner er det i enkelte år observert færre enn 5 fedre med permisjon. Disse kommunene kan ikke NAV frigi tall for, av hensyn til foreldrenes anonymitet. For å løse dette ble disse kommunene slått sammen til 23 grupper av to og tre kommuner. I datasettet er det derfor informasjon om fedres bruk av permisjoner i 398 kommuner, eller grupper av kommuner. Kommunene NAV slo sammen ligger innenfor samme fylke. Alle de sammenslåtte kommunene har under 2000 innbyggere.⁴ I datasettet har jeg beholdt Norge som det er, med 430 kommuner, fordi det blir riktigst i forhold til forklarende variabler. At jeg benytter 430 kommuner innebærer at 53 kommuner har verdier på avhengig variabel som representerer en gruppe på to eller tre kommuner.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har mange opplysninger om norske kommuner. Disse er benyttet for som forklarende variabler. Fra Statistikkbanken (SSB) er det hentet informasjon om antall fødsler i kommune, antall sysselsatte kvinner og menn fordelt på alder, antall personer med høyere utdanning, næringsstruktur, arbeidsledighet, stemmegivning og kirkebesøk.

Indeks for kjønnslikestilling i kommunene (SSB) består av 12 ulike mål, også kalt indikatorer, på kjønnslikestilling i kommunene. Disse indikatorene bygger på grunnlagsdata

⁴ Se appendiks for kart og liste over sammenslåtte kommuner.

om 16 ulike forhold i kommunen. Jeg benytter to av disse; barnehagedekning og deltidsarbeid blant sysselsatte kvinner.

Avhengige variabler

Dataene om fedres og mødres bruk av permisjoner (NAV), samt opplysningene om antall fødsler i kommunene (SSB) er benyttet til å lage fire avhengige variabler. To variabler er mål på andelen fedre som benytter permisjon. De tre andre er mål på varigheten av permisjonene. Alle variablene er målt for hele kalenderår. Det kan være tilfeldige variasjon i disse årlige observasjonene, spesielt i små kommuner. Slik tilfeldige variasjon kan reduseres ved å benytte data fra tre år, fra 2007, 2008 og 2009.

For å beregne gjennomsnittlig andel fedre som benytter permisjon i årene 2007, 2008 og 2009 kunne jeg summert verdiene for disse tre årene og dividert summen på tre. Men mange kommuner er små, og har stor variasjon i antall fødsler mellom disse tre årene. Dermed blir denne metoden unøyaktig. Jeg har isteden vektet hvert år etter antall fødsler. Denne vekten er beregnet ved å dividere antall fødte barn det aktuelle året, på antall fødte i tidsrommet 2007 til og med 2009. Deretter summeres de tre vektete årene.

Den første variabelen er *andel fedre* som benytter permisjon. Antall fedre er antatt å være det samme som antall fødte barn. Andel fedre med permisjon i et gitt år er dermed beregnet som antall fedre med permisjon i dette året fordelt på antall fødte barn dette året. Hvert år vektet etter antall fødsler. Til slutt multipliseres andelen med 100 for å angi andelen i prosent. Andel fedre er derfor beregnet med følgende formel:

$$(m_{2007}/f_{2007}) * (f_{2007}/f_{0709}) + (m_{2008} * f_{2008}) * (f_{2008}/f_{0709}) + (m_{2009} * f_{2008}) * (f_{2009}/f_{0709}) * 100$$

der m_{2007} er antall fedrepermisjoner i 2007, m_{2008} er antall fedrepermisjoner i 2008, m_{2009} er antall fedrepermisjoner i 2009, f_{2007} er antall fødte barn i 2007, og f_{0709} er summen av antall fødte i 2007, 2008 og 2009.

Den andre variabelen angir forholdet mellom antall kvinner og antall menn som benytter permisjon. Antall fedrepermisjoner er dividert med antall mødrepermisjoner. Hvert år er vektet etter antall fødsler. Variabelen er deretter multiplisert med 100 for å angi antall

fedre med permisjon per 100 mødre med permisjon. Heretter omtales denne variabelen som *fedre per mor*. Variabelen er beregnet med følgende formel:

$$(m2007/k2007)*(f2007/f0709) + (m2008*k2008)*(f2008/f0709) + (m2009*k2008)*(f2009/f0709)*100$$

der $k2007$ er antall mødrepermisjoner i 2007, $k2008$ er antall mødrepermisjoner i 2008, og $k2009$ er antall mødrepermisjoner i 2009.

I tillegg til antall fedre som tar permisjon analyserer jeg også varigheten på permisjonene. Denne variabelen er beregnet ved å summere et vektet gjennomsnitt av permisjonenes varighet i 2007, 2008 og 2009. Variabelen *dager per permisjon* er beregnet med følgende formel:

$$(d2007*f2007/f0709) + (d2008*f2008/f0709) + (d2009*f2009/f0709)$$

Dager per far er en funksjon av andel fedre som tar permisjon og hvor lange disse permisjonene er. Variabelen er beregnet ved å fordele summen av alle fedredager i kommunen på antall menn som ble fedre. Summen av alle fedredager i kommunen er beregnet ved å multiplisere antall menn som benyttet permisjon med gjennomsnittlig antall permisjonsdager blant disse. Antall menn som ble fedre er ukjent. Derfor benyttes et estimat: antall fødte (mulige skjevheter som følge av dette nevnes nedenfor). Denne beregningen gjøres for hvert år, og summeres etter vekten av antall fødte. Formelen er:

$$(m2007*d2007/f2007)*(f2007/f0709) + (m2008*d2008/f2008)*(f2008/f0709) + (m2009*d2009/f2009)*(f2009/f0709)$$

der $d2007$ er gjennomsnittlig antall fedredager i 2007, $d2008$ er gjennomsnittlig antall fedredager i 2008, og $d2009$ er gjennomsnittlig antall fedredager i 2009.

Jeg har vurdert å ta med en femte variabel. Denne variabelen er en funksjon av fedre per mor og antall dager, og ville angitt fedrepermisjonenes varighet per mor med foreldrepenger, og ville vært et estimat på permisjonslengde blant fedre med rett til kvote.

Fordi det allerede er fire avhengige variabler med i analysen, og denne variabelen er den mest unøyaktige, har jeg valgt å se bort fra denne her.

At dataene består av årlige observasjoner for hvert kalenderår kan bidra til noe unøyaktighet i de fire avhengige variablene. Siden mødre tar lengre permisjon enn fedre er sannsynligheten for at deres permisjon går over to kalenderår større enn det som er tilfelle for menns permisjon. I så fall er andel *fedre per mor* underestimert. Fem kommuner har mer enn 100 menn per 100 kvinne med foreldrepenge. Seks kommuner har mer enn 100 fedrepermisjoner per 100 barn.

I tillegg er det en viss usikkerhet knyttet til koblingen mellom antall fedre og antall fedrepermisjoner. Antall fødte i kommunen anvendes som estimat på antall fedre i kommunene. Flytting er en feilkilde som kan påvirke dette estimatet. Dersom fedrekvoten benyttes etter flytting kan innflytting av småbarnsfedre til for eksempel små forstadskommuner medføre at fedrepermisjonen overestimeres i disse kommunene for alle de avhengige variablene med unntak av antallet permisjonsdager per permisjon.

Forklarende variabler

De forklarende variablene jeg har benyttet i denne analysen er sysselsetting, deltidsarbeid blant kvinner, arbeidsledighet, næringsstruktur, utdanning, innvandring, befolkningsstørrelse, kristen religiøsitet og oppslutning om fem ulike partier ved stortingsvalg.

Jeg har ikke informasjon om sysselsetting blant fedre og mødre. Statistikkbanken (SSB) gir informasjon om antall sysselsatte menn og kvinner i hver kommune delt på alder. Denne informasjonen har jeg brukt til å lage proxyvariabel for antall sysselsatte i aldersgruppene hvor fødselsraten er høyest. Frukbarhetsratene er høyest for kvinner mellom 25 og 35 år (SSB 2011b). Menn er i gjennomsnitt 3 år eldre enn kvinnen når barnet blir født (SSB 2011a). Sysselsetting er derfor angitt som andel sysselsatte blant kvinner og menn mellom 25 og 40 år. Sysselsettingstallene forteller hvor stor del av befolkningen som er sysselsatt, men sier ikke noe om arbeidstid. SSB har informasjon om deltidsarbeid blant sysselsatte kvinner (20 til 66 år) i kommunene. Deltid blant sysselsatte kvinner (20 til 66 år) angir hvor stor del av sysselsatte kvinner mellom 20 og 67 år som arbeider mindre enn 30 timer i uka.

Den aller mest arbeidsdelte varianten av tradisjonell arbeidsdeling innebærer at mor er hjemmeværende (i noen år) frem mot barna begynner på skolen. Dersom småbarnsmødrene arbeider eller studerer må vanligvis barna i barnehage. Derfor kan andel barn (1 t.o.m. 5 år) som går i barnehage være et mål på hvor utbredt en toinntektsmodellen er blant småbarnsforeldrene i kommunen. Denne variabelen er beregnet som antall barn (1 t.o.m. 5 år) som går i barnehage fordelt på antall barn i samme aldersgruppe som bor i kommunen.

Flere studier har funnet variasjoner i bruk av fedrepermisjon mellom foreldre med ulikt inntektsnivå. Derfor ville det vært interessant å undersøke om sammenhengen mellom inntekt og fedres bruk av permisjoner på kommunenivå reflekterte variasjon på individnivå. Jeg har ikke informasjon om inntektsnivå blant menn og kvinner som fikk barn mellom 2007 og 2009. Jeg har heller ikke informasjon om aldersstandardisert inntektsnivå blant menn og kvinner generelt. Jeg har derfor valgt å se bort fra inntekt som en forklarende variabel i de empiriske analysene.

Lav etterspørsel etter arbeidskraft kan føre til at flere fedre er forsiktig med fravær, blant annet permisjon. Arbeidsledighet kan derfor være en forklaring på variasjon i fedres bruk av permisjoner. Arbeidsledighet beregnes som prosentandelen av arbeidsstyrken som er arbeidsløse. Arbeidsstyrken er yrkesaktive pluss arbeidsledige. Jeg benytter registrert arbeidsløshet, som er litt lavere enn det man finner i surveydata (arbeidskraftundersøkelsene). Jeg bruker arbeidsledighet blant menn og generell arbeidsledighet. Arbeidsledighet blant menn gjør det mulig å anslå hvor mye av variasjonene som kan forklares komposisjonelt. Variabelen er beregnet som gjennomsnittet av arbeidsledighet blant menn i 2006, 2007 og 2008.

Registerdata publisert av NAV (2010a) og analyser gjort av Lappegård (2008) viser at fedre bruker mer permisjon dersom de arbeider i tjenesteytende næringer. Dersom en kommune har mange ansatte innenfor tjenesteytende næringer kan man derfor forvente at fedre i denne kommunen benytter mer permisjon. Dermed kan prosentandel sysselsatte i tjenesteytende næringer være med å forklare geografisk variasjon.

Ikke-vestlige innvandrere benytter mindre fedrepermisjoner enn norske fedre (Grambo og Myklebø 2009). Jeg forventer derfor at fedre bruker mindre permisjoner i kommuner hvor det bor flere ikke-vestlige innvandrere. Jeg har benyttet andel innvandrere fra Afrika og Asia som et mål på ikke-vestlig innvandring.

Fedre bruker mer permisjon når foreldrene har høyere utdanning (Brandth og Øverli 1998; Grambo og Myklebø 2009; Lappegård 2008; Sundström og Duvander 2002). Derfor

forventer jeg at fedre tar mer permisjon i kommuner hvor flere har høyere utdanning. Andel høyt utdannede i kommunene korrelerer vanligvis med alderssammensetningen i befolkningen. For å unngå at utdanning blir et mål på alderssammensetning må derfor målet utdanningsnivå i kommunene være aldersstandardisert. Det finnes ikke aldersspesifikke utdanningsrater for kommunene, derfor er det benyttet indirekte standardisering. Formelen er:

$$1 - (\text{beregnet antall høyt utdannede} / \text{forventet antall høyt utdannede}) * 100$$

Min hypotese er at det er forskjeller mellom by og bygd, og at fedrene i byene tar ut mer permisjon. I Norge er innbyggertallet i kommunene er godt mål på størrelsen på kommunenes største sentra. For at innbyggertallet skal kunne bli en meningsfull variabel benyttes den naturlige logaritmen av befolkningsstørrelsen. Logaritmen av befolkningsstørrelse er det tallet e må opphøyres i for å bli lik befolkningsstørrelsen.

En annen hypotese er at fedre bruker mer permisjon i kommuner der partiene som støtter fedrekvoten har stor oppslutning, og at fedre bruker mindre permisjon i kommuner der partier som er motstandere av fedrekvoten har stor oppslutning. For å teste dette har jeg benyttet partioppslutning ved stortingsvalg i 2005 og 2009 som mål på politisk preferanse. Jeg har brukt andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre, og Fremskrittspartiet. Hver av variablene er beregnet som et gjennomsnitt av valgresultater fra stortingsvalget i 2005 og 2009.

Flere funn tyder på at konservative kristenreligiøse holdninger kan være negativt for likestilling mellom foreldrene generelt, og fedres bruk av fedrekvote spesielt (Ellingsen og Lilleaas 2010; Kjeldstad og Lima 2010; Øidne 1957). Her er kirkebesøk benyttet som et mål på hvor utbredt konservativ kristendom er. Variabelen angir gjennomsnittlig antall kirkebesøk per person per år.

Analysemetode

Dette er en tverrsnittsundersøkelse av geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner. Geografisk variasjon er variasjon mellom kommuner, og det er kommunene som er enhetene i denne undersøkelsen. På dette aggregerte nivået har jeg informasjon om antall permisjoner og gjennomsnittlig varighet på permisjonene. Som forklarende variabler benytter

jeg ulike kjennetegn ved sammensetningen av befolkningen i kommunene, herunder mål på utdanning, næringsstruktur, samt politiske- og religiøse preferanser.

For å analysere geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner benytter jeg lineær regresjonsanalyse i Stata. Resultatene viser hvor mye den avhengige variabelen endres når de forklarende variablene endres med en enhet. I tillegg viser analysen hvor mye av variasjonen hver variabel forklarer, samt om denne variasjonen er statistisk signifikant. Siden norske kommuner varierer svært mye i befolkningsstørrelse, kan ikke de små kommunene telle like mye som de folkerike kommunene. Derfor benytter jeg populasjonsvekting.

Populasjonsvekten er summen av fødte barn i 2007, 2008 og 2009.

Jeg baserer meg i hovedsak på bivariate analyser. I analyser av data på individnivå er det vanlig å benytte statistiske modeller som består av mange forklarende variabler. Dette er en analyse på økologisk nivå. Aggregerte data er mye høyere korrelert enn data på individnivå. Derfor benytter jeg flere variabler kun der hvor jeg har mistanke om multikollinearitet eller spuriøsitet. Multikollinearitet er sterk lineær sammenheng mellom forklarende variabler, og innebærer at to eller flere av disse variablene forklarer likeartede prosesser. En spuriøs sammenheng er en tilsynelatende sammenheng mellom avhengig variabel og forklart variabel, som skyldes at begge variablene har statistisk sammenheng med en bakenforliggende variabel (Ringdal 2007). For å forenkle framstillingen undersøker jeg hvorvidt de forklarende variablene korrelerer innbyrdes i begynnelsen av hver analyse.

Når jeg vurderer forskjeller mellom kommuner som har høye og lave verdier på de forklarende variablene opererer jeg med en variasjon på 2 standardavvik (pluss minus 1 standardavvik). Her kunne jeg også valgt å bruke 3 standardavvik, da ville analysen gitt inntrykk av større variasjon. Det vil si at jeg har valgt en forsiktig standard for vurdering av geografisk variasjon. I modeller med flere forklarende variabler bruker jeg variasjonskoeffisientene (relativt standardavvik) i kombinasjon med koeffisientene i regresjonsanalysen for å vurdere hvilke faktorer som er viktigst for å forklare geografisk variasjon.

Jeg presenterer 4 modeller i hver tabell. Modell 1 er fedredager per barn. Dette er det samlede antallet fedredager i kommunen fordelt på antall fedre. Modell 2 er antall fedrepermisjoner per barn. Modell 3 er antall fedrepermisjoner per mor. Modell 4 er gjennomsnittlig varighet av hver permisjon, angitt i dager. I analysene indikerer forholdet mellom koeffisient for fedre per mor (modell 3) og fedre per barn (modell 2) om den geografiske variasjonen i andel fedre som bruker permisjon skyldes variasjon i andel fedre

som har rett til fedrekvote eller variasjon i andel fedre som benytter denne ordningen. Resultatene i modell 1 viser om en faktor kan forklare variasjon i den samlede permisjonsbruken i kommunene. Dersom det er signifikante resultater i modell 1, kan resultatene i modell 2 (fedre per barn) og modell 4 (permisjonenes varighet) angi om dettes skyldes variasjon i antall fedrepermisjoner og/eller permisjonenes gjennomsnittlige varighet.

Økologisk feilslutning

Analysen på økologisk nivå må ta hensyn til muligheten for økologisk feilslutning. Økologisk feilslutning knytter seg til forholdet mellom avhengig variabel og de forklarende variablene. De forklarende variablene er andeler eller gjennomsnitt av populasjonen (Ringdal 2007). Dersom det er en sammenheng mellom andelen innbyggere med høyere utdanning og andel fedre som tar permisjon må ikke dette bety at fedre med høy utdanning tar mer permisjon. Selv om det er sammenheng på aggregert nivå trenger det ikke være sammenheng på individnivå. Det er mulig at fedrene med lav utdanning tar like mye permisjon som fedre med lav utdanning, selv om det er positiv sammenheng mellom utdanningsnivå og permisjonsbruk i kommunene. I prinsippet er det ikke mulig å utelukke økologiske feilslutninger så lenge det ikke finnes direkte informasjon om individene. Men denne ”feilen” kan i denne sammenhengen vise seg å være interessant. Ved å sammenligne med undersøkelser på individnivå, er det mulig å vurdere om sammensetningen av befolkningen også har betydning for atferd generelt. Det kan for eksempel tenkes at flere fedre, også dem uten utdanning, tar lengre permisjoner i områder der flere har høyere utdanning. I så fall er det snakk om en kontekstuell forklaring, der høy utdanning har mer enn individuell betydning. I slike tilfeller vil utdanning også være en kulturell forklaring på fedres bruk av permisjoner.

Deskriptiv statistikk

Geografisk variasjon må sees i sammenheng med hvor mange fedre som bor i hver kommune eller hvor mange barn som blir født i kommunen. Fordi jeg har data om det siste (men ikke det første), så vektet jeg alle analysene etter antall fødte barn. Vektet gjennomsnitt kan tolkes som landsgjennomsnitt. Uvektet gjennomsnitt er gjennomsnittlig verdi når det ikke tas hensyn til befolkningsstørrelse. Forholdet mellom vektet og uvektet gjennomsnitt forteller om variabelen har ulike verdier i små og store kommuner. Det er verdt å merke seg Oslo spesielt. Her er det færre fedre som benytter permisjon, men dem som benytter permisjon

benytter flere dager enn det som er vanlig i landet for øvrig. Variasjonskoeffisienten angir hvor stor spredning det er i mellom kommunene for den enkelte variabel. Hvordan de ulike variablene fordeler seg på kommunene er gjengitt i tabell 1.

Tabell 1: Deskriptiv statistikk

Variabel	Obs	Uvektet gjennomsnitt	Vektet gjennomsnitt	Vektet standard- avvik	Vektet variasjons- koeffisient	Mi
Dager per barn (modell 1)	431	20,30	20,86	2,51	0,12	11,
Fedre per barn (modell 2)	431	69,14	66,82	7,69	0,12	34,
Fedre per mor (modell 3)	431	77,89	77,46	5,60	0,07	44,
Varighet i dager (modell 4)	431	29,47	31,32	2,94	0,09	20,
Sysselsetting blant menn, 25-40 år	430	87,76	86,58	2,56	0,03	71,
Sysselsetting blant kvinner, 25-40 år	430	82,31	80,79	2,58	0,03	65,
Arbeidsledighet blant menn	430	2,17	2,27	0,72	0,32	0,
Arbeidsledighet, menn og kvinner	430	1,98	2,10	0,65	0,31	0,
Sysselsatte kvinner i deltidsarbeid	430	43,03	35,57	7,82	0,22	24,
Barn i barnehage (1, 2, 3,4 og 5 år)	430	88,40	86,90	4,95	0,06	69,
Utdanning	430	74,72	104,03	30,75	0,30	31,
Tjenesteytende næringer	430	67,94	77,39	9,74	0,13	44,
Andel sysselsatte i offentlig sektor	430	30,98	28,33	4,78	0,17	18,
Andel innvandrere fra Afrika og Asia	430	1,83	5,57	5,20	0,93	0,
Sosialistisk Venstreparti 05,09	427	6,32	7,78	2,85	0,37	1,
Arbeiderpartiet 05,09	427	33,71	33,51	7,25	0,22	10,
Kristelig Folkeparti 05,09	427	7,39	6,21	4,42	0,71	1,
Høyre 05,09	427	11,08	16,25	5,59	0,34	2,
Fremskrittspartiet 05,09	427	21,49	22,43	5,12	0,23	6,
Ln (befolkning)	429	8,48	10,62	1,65	0,16	5,
Antall kirkebesøk per innbygger	429	1,74	1,29	0,49	0,38	0,

Gjennomsnittlig permisjonslengde per far (modell 1 i analysen) er målt som antall permisjonsdager brukt av fedre fordelt på antall fødte barn. Det varierer mellom 12 og 31 dager mellom kommunene. Vektet gjennomsnitt er 21 dager. Snittet er noe lavere når det er uvektet, men forskjellene er små. Dermed er det små forskjeller mellom store og små kommuner.

Andelen fedre som benytter permisjon (modell 2 i analysen) i kommunene er målt som antall fedre med foreldrepenger per fødte barn. Variabelen er angitt i prosent. Variabelen varierer mellom 35 og 119. 6 kommuner har over 100 prosent fedre med permisjon. Alle disse kommunene er små. Årsaken kan være unøyaktighet som følge av årlige observasjoner. I tillegg kan det skyldes flytting mellom fødsel og permisjon. I Norge tar gjennomsnittlig tar 67 prosent av fedrene permisjon, men andelen varierer mellom kommunene. I Oslo er det for eksempel bare 58 prosent av fedrene som tar permisjon.

Variabelen fedre per mor (modell 3 i analysen) er angitt som antall fedre med permisjon fordelt på antall mødre med permisjon. I gjennomsnitt er det 77 fedrepermisjoner per 100 morspermisjon. Vektet og uvektet gjennomsnitt er nokså like. Det tyder på at det ikke er forskjeller mellom kommuner med stor og liten befolkning.

Permisjonenes varighet (modell 4 i analysen) er målt som antall fedredager fordelt på antall fedre som tar permisjon i kommunene. Dette varierer mellom 21 og 42 dager. Hver permisjon som blir brukt er i gjennomsnitt 31 dager. Uvektet gjennomsnitt er noe lavere. Det tyder på at permisjonene er noe kortere i små kommuner. I Oslo varer en gjennomsnittlig fedrepermisjon i 35 dager.

Sysselsatte er summen av personer i inntektsgivende arbeid. Dette inkluderer eiere (herunder selvstendig næringsdrivende), lønnstakere og personer i førstegangstjeneste. Lønnstakere er personer som utfører inntektsgivende arbeid. Personer som er fraværende på grunn av sykdom, ferie og lønnet permisjon regnes også som sysselsatte. Fra SSB har jeg hentet informasjon om sysselsetting blant menn og kvinner mellom 25 og 40 år.

Sysselsetting blant menn (25-40 år) varierer mellom 71,7 og 97,5 prosent. Gjennomsnittlig er 86,5 prosent av menn i denne aldersgruppen sysselsatt. Det uvektede gjennomsnittet er et prosentpoeng høyere. Det viser at små kommuner har høyest sysselsetting. Variasjonskoeffisienten er 0,03. Det betyr at det generelt er liten variasjon i andel sysselsatte i kommunene.

Andelen sysselsatte kvinner i samme aldersgruppe varierer mellom 65 og 93,3 prosent. I gjennomsnitt er 80,8 prosent er sysselsatt. Det uvektede gjennomsnittet er 82,3. Det er derfor noe høyere sysselsetting blant kvinner i små kommuner. Men variasjonen er liten (variasjonskoeffisienten er 0,03).

Deltid er definert som avtalt arbeidstid på mindre enn 30 timer i uka. Nærmere 36 prosent av sysselsatte kvinner arbeider deltid. Andelen varierer mellom 24 og 63 prosent. Uvektet gjennomsnitt er 43 prosent. Det betyr at deltid er mer utbredt blant sysselsatte kvinner i små kommuner.

87 prosent av alle barn mellom 1 og 6 år går i barnehage. Andelen varierer mellom 70 og 127 prosent. 7 kommuner har over 100 prosent barnehagedekning. Årsaken at kommunen har flere barnehageplasser enn de har barn under skolealder. Alle kommunene dette gjelder har lavt innbyggertall.⁵ Uvektet gjennomsnitt for denne variabelen er 1,5 prosentpoeng høyere enn vektet gjennomsnitt. Det betyr at det er noe flere barn i barnehage i små kommuner. Det er relativt liten variasjon mellom kommunene. Variasjonskoeffisienten er 0,06.

Arbeidsledigheten er generelt lav i Norge, men den varierer betydelig mellom kommunene. Kommunen med lavest arbeidsledighet, har under 0,5 prosent ledige. Kommunen med høyest har over 8 prosent. Gjennomsnittet er i overkant av 2 prosent. Det uvektede gjennomsnittet er noe lavere. Andelen arbeidsledige er altså noe større i de mest folkerike kommunene. Arbeidsledigheten blant menn er noe høyere enn for kvinner. Derfor er gjennomsnittet noe lavere når kvinner tas med, enn når kvinner ekskluderes.

Utdanning er standardisert etter den indirekte metoden og rundt 100. Det er stor variasjon i denne variabelen. Den varierer fra 31 til 172, variasjonskoeffisienten er 0,30. Vektet gjennomsnitt er 104. Uvektet gjennomsnitt er 75. Det viser at det er betydelig flere høyt utdannede i de folkerike kommunene. Kun 6 kommuner har over 140. Her finner vi Oslo, samt kommuner i Akershus.

SSB har informasjon om antall sysselsatte som arbeider innenfor ulike næringer i kommunene. Andelen av sysselsatte som arbeider i tjenesteytende næringer varierer mellom 45 og 90 prosent. Gjennomsnittlig arbeider 77 prosent innenfor denne næringen. Uvektet gjennomsnitt er 68 prosent. Det betyr at flere arbeider i tjenesteytende næringer i store enn i små kommuner.

Andelen innvandrere fra Afrika og Asia er målt som antall innvandrere fordelt på antall innbyggere i kommunen. I noen kommuner er det ingen innvandrere fra dette området, i Oslo er andelen høyest. 16 prosent av Oslos befolkning er fra disse verdensdelene, over 10 prosent

⁵ Når det går flere barn i barnehage enn det bor barn i en kommune, skyldes det at barn fra andre kommuner går i barnehage i denne kommunen. En slik løsning kan være aktuell for foreldre som arbeider utenfor bostedskommunen. For kommuner med fraflytting eller lavt innbyggertall kan høyt antall barnehageplasser være en måte å tiltrekke seg barnefamilier (e-post fra Dag Ellingsen 14.11.2011 og Kristin Egge-Hoveid 28.11.2011).

i 3 kommuner i Akershus. I Norge generelt er det 5,6 prosent innvandrere fra Afrika og Asia. Uvektet gjennomsnitt er 1,8. Det betyr at andelen er flere ganger høyere i de folkerike kommunene enn i småkommuner. Det er stor variasjon mellom kommunene, variasjonskoeffisienten er 0,93.

3 kommuner i Akershus har over 10 prosent, men dette er ikke de samme kommunene som hadde de største inntektsforskjellene, og størst andel høyere utdannede.

Det er stor geografisk variasjon i oppslutning om de politiske partiene ved stortingsvalg. Jeg har benyttet et gjennomsnitt av andel stemmer til Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Høyre og Fremskrittspartiet ved stortingsvalget i 2005 og 2009. Ved stortingsvalg benyttes en annen type vekting enn den jeg bruker i min analyse. Derfor vil mine prosentberegninger avvike noe fra faktiske resultater i de to stortingsvalgene.

Oppslutningen om Arbeiderpartiet varierer mellom 11 og 71 prosent i kommunene. Gjennomsnittlig fikk partiet 33,5 prosent av stemmene. Det er liten forskjell mellom store og små kommuner. Likevel er det stor generell variasjon mellom kommunene (variasjonskoeffisienten er 0,22). Oppslutningen om Sosialistisk Venstreparti varierer mellom 1 og 20 prosent. Gjennomsnittlig har partiet en oppslutning på 7,8 prosent ved stortingsvalgene i 2005 og 2009. Oppslutningen er lavere i små enn i store kommuner. For Kristelig Folkeparti er det motsatt. De har størst oppslutning i små kommuner. Uvektet gjennomsnitt er 7,4, vektet er 6,2. Kristelig Folkeparti er det partiet som har størst variasjon i oppslutning, oppslutningen varierer mellom 1 og 33,7 prosent. Variasjonskoeffisienten er 0,71. Oppslutningen om Høyre varierer mellom 2,1 og 33,7 prosent. Variasjonsbredden er nesten likes stor som for Kristelig Folkeparti, men spredningen er mindre. Variasjonskoeffisienten er 0,34. Gjennomsnittlig har Høyre en oppslutning på 16,3 prosent. Oppslutningen er størst i store kommuner. Fremskrittspartiet fikk i gjennomsnitt 22,4 prosent av stemmene. Oppslutningen varierer mellom 6,3 og 38,8 prosent. Variasjonskoeffisienten er 0,23. Det er ikke større variasjon mellom små og store kommuner.

Befolkningsstørrelse er målt som den naturlige logaritmen av befolkningsstørrelse. Logaritmen varierer mellom 5,4 og 13,2. Gjennomsnittet er 10,6. Variasjonskoeffisienten er 0,16.

Antall kirkebesøk per innbygger er beregnet som antall kirkebesøk fordelt på antall innbyggere i kommunene. Antallet kirkebesøk varierer fra 0,65 til 4,4. Vektet gjennomsnitt er

1,3, uvektet gjennomsnitt er 1,7. Det betyr at folk i de store kommunene sjeldnere går i kirken enn folk i mindre kommuner.

Resultater

Hva forklarer den geografiske variasjonen i fedres bruk av permisjoner? Jeg benytter fire avhengige variabler for å svare på spørsmålet. Jeg ser på hvor mange fedre som tar permisjon (modell 2), hvor mange som benytter retten til fedrekvote (modell 3), hvor lange permisjonene er (modell 4), og hvor mange fedredager det benyttes per barn (modell 1).

De empiriske analysene er gruppert etter forklarende variabler. Jeg starter med å undersøke sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og sysselsetting i kommunene. Deretter ser jeg på utdanning og næringsstruktur i kommunene. Jeg undersøker videre om fedrene i byene bruker mer permisjon enn fedrene i små kommuner. Forskjell mellom by- og bygde-kommuner ser jeg i sammenheng med andel innvandrere fra Afrika og Asia. Til slutt ser jeg på sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner, politiske preferanser og utbredelsen av kristenreligiøsitet.

Sysselsetting og arbeidstid

Først ser jeg på variablene sysselsetting, arbeidsledighet, deltidsarbeid blant kvinner og bruk av barnehage i kommunene. Sysselsetting og arbeidsløshet korrelerer negativt, arbeidsløsheten er lavest i kommuner med høy sysselsetting (tabell 2). Barn i barnehager korrelerer med sysselsetting, spesielt blant kvinner.

Foreldrepenger og fedrekvote er rettigheter som tjenes opp gjennom inntektsgivende arbeid.⁶ Både mor og far må ha opptjent rett til foreldrepenger for at far skal ha rett til fedrekvoten. En generell hypotese er derfor at fedre bruker mer permisjon når flere mødre og fedre er sysselsatt. Hvor mye permisjoner som blir brukt av fedrene i kommunene kan ha sammenheng med hvilken familiemodell som er mest utbredt. Det kan tenkes at tradisjonelle familier, der mor arbeider deltid eller er hjemmeværende, oftere synes det er unødvendig at far tar permisjon. I kommuner der flere familier har en tradisjonell familiemodell er det antakelig mindre behov for barnehage. Derfor kan barnehagedekning være et mål på hvor

⁶ Sykepenge, foreldrepenger ved fødsel og adopsjon, svangerskapspenge, omsorgspenger ved sykdom hos barnet eller den som passer barnet, pleie- og opplæringspenge, dagpenge under arbeidsløshet og arbeidsavklaringspenge er likestilt med arbeid. Lønn fra arbeidsgiver under utdanning, ventelønn og avtjening av militær- eller siviltjeneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste kan også godkjennes som arbeid (NAV 2011c).

utbredt toinntektsfamilien er blant småbarnsforeldrene i forhold til utbredelsen av en tradisjonell arbeidsdeling. Arbeidsmarkedet i kommunen kan også ha betydning. Etterspørsel etter arbeidskraft kan påvirke fedrenes bruk av permisjoner. Først skal jeg undersøke om geografisk variasjon i sysselsetting av menn og kvinner i reproduktiv alder kan forklare geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner. Tabell 2 viser korrelasjon mellom disse variablene.

Tabell 2: Korrelasjon mellom sysselsetting, deltid, arbeidsledighet og barnehagedekning

	Sysselsetting blant menn (25-40 år)	Syssel-setting blant kvinner (25-40 år)	Arbeids- ledighet blant menn	Andel syssel-satte kvinner i deltid	Andel barn i barne- hage
Sysselsetting blant menn (25-40 år)	1,00				
Sysselsetting blant kvinner (25-40 år)	0,62**	1,00			
Arbeidsledighet blant menn	-0,70**	-0,41**	1,00		
Sysselsatte kvinner i deltidsarbeid	0,29**	0,05	-0,25**	1,00	
Barn i barnehage	0,18**	0,41**	-0,22**	0,06	1,00

* p<0,05 ***, p<0,01

Inntektsgrensen for å benytte foreldrepengeordningen er en halv G (cirka 40.000 kroner 2011) samlet i løpet av 6 av de 10 siste månedene. Ett prosentpoengs økning i sysselsetting blant fedre medfører at inntil ett prosentpoeng flere fedre får rett til foreldrepenge. Rett til foreldrepenge er imidlertid ikke det samme som rett til fedrekvote. For at far skal ha rett til på fedrekvote må mor ha opptjent rett til foreldrepenge. Når sysselsettingen blant kvinner i reproduktiv alder er høy vil således flere fedre ha rett til kvoten.

Sysselsetting blant menn

Antall fedre som benytter permisjon sammenlignet med antall mødre som benytter permisjon, kan sees som en funksjon av fedres rettigheter og fedres tilbøyelighet til å gjøre bruk av disse rettighetene. Min hypotese er at i kommuner der mange menn i reproduktiv alder er sysselsatt vil flere fedre ta ut fedrepermisjon sammenlignet med kommuner der sysselsettingen er lavere. Jeg antar at 90 prosent av mødre med permisjon har tjent opp retten til foreldrepenge gjennom en stilling på over 50 prosent, fordi 90 prosent av sysselsatte kvinner (25-55 år) arbeider mer enn 50 prosent (SSB 2011c). Dette indikerer at 9 av 10 fedre rett på fedrekvote når mor tar ut foreldrepenge. NAV estimerer at 85 prosent benytter denne

retten (Lappegård 2008). Koeffisienten i modell 3, antall fedre per 100 mødre, forventes derfor å være 0,77 ($0,9 \times 0,85$).

I tabell 3 ser jeg på sammenhengen mellom antall fedrepermisjoner i kommunene og sysselsetting blant menn i reprodutiv alder (25-40 år). I kommuner med høy sysselsetting tar fedrene ut mer permisjon enn i kommuner med lav sysselsetting. Men denne sammenhengen er ikke sterk. I gjennomsnitt øker uttaket med 0,15 dager for hvert prosentpoengs økning i sysselsettingen. Jeg finner en sterkere sammenheng mellom yrkesaktivitet og andelen fedre som tar ut permisjon (modell 2) enn mellom yrkesaktivitet og antallet permisjonsdager (modell 1). I gjennomsnitt øker andelen fedre som tar ut permisjon med 1,48 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i sysselsettingen (modell 2). Jeg finner også en sterk, om ikke fullt så sterk sammenheng mellom sysselsetting og andelen fedre som tar ut permisjon når jeg ser på fedre per mor med foreldrepenger (modell 3). I gjennomsnitt øker andelen fedre som tar ut permisjon med 1 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i andel sysselsatte. Denne sammenhengen er 30 prosent sterkere enn mitt forventede estimat på 0,77.

Tabell 3: Fedrepermisjoner etter sysselsetting blant menn (25-40 år)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sysselsetting blant menn (25-40 år)	0,15*	1,48**	1,02**	-0,46 *
R²	0,02	0,24	0,22	0,16
N	430	430	430	430

* $p < 0,05$ **, $p < 0,01$

Koeffisienten i modell 2 indikerer at høy sysselsetting blant menn kan forklare fedrenes bruk av permisjon. Differansen mellom koeffisienten i modell 2 og modell 3 viser at sysselsetting blant kvinne antakelig er en supplerende forklaring. Det er negativ sammenheng mellom sysselsetting og varighet på permisjonene (modell 4). Permisjonene er kortere i kommuner hvor flere menn i reprodutiv alder er sysselsatt. I gjennomsnitt avtar varigheten med nesten en halv dag for hvert prosentpoengs økning i mannlig sysselsetting. Høy sysselsetting blant fedre innebærer at flere fedre har rett på foreldrepenger. Derfor er det forventet at flere fedre i slike kommuner tar ut permisjon (modell 2). Det er derimot noe overraskende at de permisjonene som blir benyttet er av kortere varighet enn i kommuner med lavere sysselsetting (modell 4).

Sysselsetting blant kvinner

Fedrene som undersøkes her fikk barn innen 2009. 50-prosentregelen ble avskaffet i 2010 (NAV 2011b). For at fedrene som fikk barn før 2010 skal ha rett til fedrekvoten må mor ha tjent opp sine foreldrepenger gjennom en stilling på minst 50 prosent. 90 prosent av alle sysselsatte kvinner mellom 25 og 55 år arbeider minst 20 timers uke (SSB 2011c). Dette indikerer at 9 av 10 fedre har rett til fedrekvote dersom mor er sysselsatt. Jeg vet ikke nøyaktig hvor mange fedre med rett til fedrekvote som benytter seg av ordningen. NAV anslår at 85 prosent av fedrene som har rett til fedrekvoten tar ut minst en dag (Lappegård 2008). Med utgangspunkt i disse estimatene antar jeg at fedre i kommuner hvor mange kvinner i reproduktiv alder er sysselsatt oftere tar ut foreldrepenger enn fedre i kommuner med lav kvinnelig sysselsetting. Koeffisienten for fedre per barn (modell 2) forventes å være 0,77 ($0,9 \times 0,85$).

Fedre som tar permisjon trenger ikke å ta nøyaktig fedrekvotens tilmålte dager. I perioden 2007 til 2009 var 30-35 prosent av permisjonene kortere enn kvoten (NAV 2011a). I toinntektsfamilier kan det tenkes at fars bruk av fedrekvote er en strategi for at barnet skal få mest mulig tid hjemme. For å utsette barnets start i barnehage kan foreldrene benytte permisjonen på en måte som gjør at foreldrene selv kan se etter barnet lengst mulig. Fedrekvoten kan ikke overføres til mor. For at familien skal få lengst mulig permisjon må far benytte fedrekvoten. Dersom foreldre ønsker å ha barnet lengst mulig hjemme kan høy sysselsetting blant mødre bety at flere fedre tar *hele* kvoten. For noen kan det også være aktuelt å bruke mer permisjon enn fedrekvotens tilmålte dager. Omkring 15 prosent av fedrepermisjonene er lengre enn kvoten (NAV 2011a). Når permisjonen er lengre enn kvoten har fedrene benyttet deler av foreldrepermisjonen. En slik deling er kun mulig dersom mor arbeider, eller dersom hun studerer på heltid. Derfor vil antakelig flere fedre tar permisjon utover kvoten i kommuner hvor flere kvinner i reproduktiv alder er sysselsatt. Derfor forventer jeg at fedrepermisjonene er lengre i kommuner hvor det er høy sysselsetting blant kvinner i reproduktiv alder, sammenlignet med kommuner som har lav sysselsetting i denne gruppen.

Tabell 4 viser at det er flere fedre som tar permisjon i kommuner der flere kvinner er sysselsatt (modell 2). Jeg hadde forventet at koeffisienten ville være 0,77. Resultatene viser 1,54. Det er dobbelt så mye. Sysselsetting blant kvinner har derfor en overraskende sterk sammenheng med antall fedre som benytter permisjon.

Tabell 4: Fedrepermisjoner etter sysselsetting blant kvinner (25-40 år)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sysselsetting blant kvinner	0,39**	1,54**	0,66**	-0,12
R²	0,16	0,27	0,09	0,01
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Andel sysselsatte kvinner har ingen sammenheng med permisjonenes varighet (modell 4). Likevel fører hyppig bruk av permisjoner (modell 2) til at den totale permisjonstiden er høyere i kommuner med høy sysselsetting blant kvinner.

Koeffisienten i modell 3 gir i denne sammenheng lite mening. Kvinner må ha inntektsgivende arbeid eller tilsvarende for å ha rett på foreldrepenger. Antall fedre per 100 mødre med foreldrepenger vil derfor ikke påvirkes av antall sysselsatte kvinner. At det likevel er en sammenheng i modellen kan skyldes at sysselsetting blant menn og kvinner samvarierer på kommunenivå. Det betyr at det er høyere sysselsetting i blant kvinner i kommuner hvor det er høyere sysselsetting blant menn. Dette viser i så fall en spuriøs sammenheng mellom sysselsetting blant kvinner og fedres bruk av permisjoner som lett kan føre til en økologisk feilslutning. Derfor har jeg tatt med både sysselsetting blant kvinner og sysselsetting blant menn i samme modell (tabell 5).

Så langt finner jeg at andelen fedre som tar ut permisjon er sterkt korrelert både med sysselsetting blant menn og kvinner i kommunene (modell 2). Disse sammenhengene er omtrent like sterke. Og fordi variasjonskoeffisienten er like stor (0,03) forklarer faktorene omtrent like mye variasjon. Et prosentpoengs økning i sysselsetting assosieres med cirka 1,5 prosentpoengs økning i andelen fedre som tar permisjon. Men det er mulig disse faktorene overlapper i å forklare geografisk variasjon i bruken av fedrepermisjon. Dette kan jeg undersøke ved å ta med sysselsetting både blant menn og kvinner som forklarende variabler i de samme statistiske modellene.

Tabell 5 viser at den samlede bruken av fedrepermisjon først og fremst er korrelert med sysselsetting blant kvinner (se modell 1, tabell 3 og 4). Denne sammenhengen blir enda sterkere når jeg i tabell 5 (modell 1) også tar hensyn til sysselsetting blant menn. Sysselsetting

blant kvinner i reprodutiv alder forklarer derfor mer av den geografiske variasjonen enn sysselsetting blant menn.

Tabell 5: Fedrepermisjoner etter sysselsetting blant menn og kvinner (25-40 år)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sysselsetting blant menn	-0,15*	0,83**	0,98**	-0,61 **
Sysselsetting blant kvinner	0,48**	1,03**	0,06	0,25
R²	0,17	0,32	0,22	0,19
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Hvor mange fedre som tar ut permisjon forklares både av sysselsetting blant kvinner og menn (tabell 3 og 4, modell 2). Effekten av disse faktorene er omtentk like sterke. Tabell 5 viser at det er en betydelig overlapping mellom disse to faktorene. Dette ser jeg av at koeffisienten til de to sysselsettingsvariablene blir vesentlig svakere når jeg også tar med sysselsetting hos det annet kjønn (tabell 5) enn der disse spesifiseres separat (tabell 3 og 4).

I modell 3 vises andelen fedre som tar permisjon i relasjon til antall mødre med permisjon. Jeg finner en sterk sammenheng mellom yrkesaktivitet blant menn og andelen fedre som tar ut permisjon når jeg tar hensyn til sysselsetting blant kvinner. Derimot er det ingen sammenheng mellom yrkesaktivitet blant mødre og andelen fedre med permisjon når jeg tar hensyn til sysselsetting blant menn. Dette funnet indikerer at andelen menn som tar ut permisjon fullt ut kan forklares med at yrkesaktivitet blant mødre er en forutsetning for at fedre kan ta permisjon. Men selv gitt denne forutsetningen er det fortsatt slik at også fedrenes egen yrkesaktivitet er en forutsetning for å ta permisjon. Dette funnet passer godt med de teoretiske antakelsene som jeg har gjort ovenfor.

I kommuner med høy sysselsetting blant menn er det mange fedre som tar ut permisjon, men disse permisjonene er gjennomgående av kortere varighet enn i kommuner med lavere sysselsetting (modell 2 og 4 i tabell 3). Den negative sammenhengen mellom sysselsetting blant menn og permisjonenes varighet er sterkere når jeg tar hensyn til kvinnelig sysselsetting i kommunene (tabell 5, modell 4). Gitt likt sysselsettingsnivå blant kvinner har sysselsetting blant menn en sterk negativ sammenheng med permisjonenes varighet.

Komposisjon eller kontekst?

Sammenhengen mellom fedres sysselsetting og andelen fedre som tar permisjon er sterkere enn forventet. Det betyr at sysselsetting både blant mødre og fedre ikke bare reflekterer andel fedre som har rett på kvote. Ut fra komposisjonell estimering av andel fedre som tar permisjon er koeffisientene i modell 3 i tabell 3 høyere enn forventet. Jeg hadde estimert at koeffisienten ville være 0,77. Resultatet viser cirka 1. Det er 30 prosent mer enn det jeg hadde forventet ut fra en ren komposisjonell fortolkning av resultatene. Mest sannsynlig må differansen mellom forventet og observert koeffisient forklares kulturelt. Når mange fedre i et lokalsamfunn tar ut permisjon, så påvirker dette andre menns sannsynlighet for å ta ut permisjon. En mindre endring i andelen menn som har rett til permisjon får således en større effekt på fedres samlede permisjonsuttak enn det endringen i antallet rettighetshavere skulle indikere. Likeledes hadde jeg forventet at koeffisienten ville være 0,77 i modell 2 i tabell 4. Her var koeffisienten 1,54. Det er nøyaktig det dobbelte av hva jeg hadde forventet ut fra komposisjonell fortolkning. Dette indikerer at sysselsetting blant kvinner ikke bare reflekterer andel fedre som har rett på kvote. Sysselsetting blant mødre like mye en kontekstuell forklaring. Det tyder på at det er flere av dem som har rett på fedrekvote som faktisk benytter denne retten i kommuner hvor mange fedre har rett til kvoten sammenlignet med kommuner hvor få fedre har rett til denne ordningen.

Det er et noe motsetningsfylt forhold mellom sysselsetting blant menn og fedrenes permisjonsbruk. I kommuner med høy sysselsetting tar flere fedre permisjon, men i kommuner med høy sysselsetting *blant menn* er permisjonene som blir benyttet kortere enn i kommuner med lavere sysselsetting (tabell 3, 4 og 5, modell 2 og 4). Det er mulig dette reflekterer at høy sysselsetting har minst tre effekter på fedrepermisjonene. For det første øker sysselsettingen andelen fedre som tar ut permisjon fordi fedre får rett til fedrekvote. Dette er en komposisjonell forklaring. For det andre øker andelen fedre som har rett til fedrekvote andelen fedre som gjør bruk av permisjon. Dette er en kulturell eller kontekstuell forklaring. Men trolig er det også en tredje effekt. Høy sysselsetting kan bety at fedrene har flere alternative aktiviteter de kan allokere sin tid til. Denne tredje effekten av sysselsetting kan trolig undersøkes mer direkte ved å anvende et mål på etterspørsel etter arbeid som forklarende variabel. I det neste avsnittet skal jeg bruke arbeidsløshet som mål på etterspørselen etter arbeid i kommunene.

Arbeidsledighet

Arbeidsledighet angir hvor stor andel av arbeidsstyrken som er arbeidsløse, og ofte som et mål på etterspørsel etter arbeidskraft. Tidligere studier av fedres bruk av fedrekvote har ikke undersøkt sammenhenger mellom arbeidsledighet og fedres bruk av permisjoner. Denne faktoren kan ha sammenheng med hvor mye fedrepermisjoner som blir benyttet i kommunene.

Høy etterspørsel etter arbeid kan føre til press fra arbeidsgiver om å jobbe mer. Selv om fedrekvoten er lovfestet kan det tenkes at stort behov for arbeidskraft legger et visst press på fedre om å ta mindre permisjon. På samme måte kan økt etterspørsel etter arbeid gi seg utslag i at fedre blir utsatt for flere fristelser til å jobbe mer, ikke bare press. På teoretisk nivå er det ikke forskjell på dette. Implikasjonen er den samme; mer tid blir brukt til inntektsgivende arbeid. En nokså lik forklaring er at høy arbeidsledighet fører til at de ansatte er mer villige til å tilpasse seg bedriftenes behov. Ansatte forsøker å redusere fraværet når det er mange ledige hender som er villige til å ta over arbeidet. Dette er en hypotese som er benyttet i forskning om sykefravær. Spesielt blant økonomer brukes dette som forklaring på at sykefraværet har en tendens til å være lavere når arbeidsløsheten er høy enn når den er lav (Allebeck og Mastekaasa 2004a; Allebeck og Mastekaasa 2004b). Det kan være lignende sammenheng mellom arbeidsledighet og fedres bruk av permisjoner. For fedre som bor i kommuner der mange er arbeidsledige kan det oppleves som risikabelt å ta permisjon dersom det er mye ledig arbeidskraft i området.

Arbeidsplasser hvor det er lite aktivitet kan samtidig ha en viss økonomisk gevinst av at fedre tar permisjon. Siden det er staten som utbetaler foreldrepenger, sparer arbeidsgiver lønnsutgifter i permisjonsperioden. Det er derfor mulig at fedre som arbeider i bedrifter der det (periodevis) er lite å gjøre blir motivert til å ta lange permisjoner. Dersom det er lite å gjøre på jobb, kan kanskje dette være attraktivt for fedrene.

De overnevnte forklaringene er kontekstuelle. I tillegg kan det være en komposisjonell sammenheng mellom arbeidsledighet og fedres bruk av permisjoner. Arbeidsledige har rett på permisjon på lik linje med sysselsatte. Likevel kan det tenkes at arbeidsledige fedre sjeldnere benytter permisjon. For det første kan det virke ulogisk å ta permisjon dersom man er arbeidsledig. Permisjon er en ordning for å få fri fra jobb. Arbeidsledige har ingen jobb å ta fri fra. For det andre kan det være et spørsmål om hvilken ytelse som er mest gunstig. Bruk av permisjon kan ha økonomiske konsekvenser for familien. Dersom familien har valgt

permisjon med 80 prosent lønnsdekning vil det gi 20 prosent reduksjon i fars utbetalinger dersom han velger permisjon (foreldrepenger) fremfor arbeidsledighetstrygd. Dersom far er hjemme uansett hvilken stønad han går på, antar jeg at de fleste fedre i en slik situasjon velger den stønaden som gir høyest utbetaling. Dersom ingen arbeidsledige fedre bruker permisjon, vil andelen fedre som benytter retten til permisjon gjennomsnittlig være et prosentpoeng lavere for hvert prosentpoeng høyere arbeidsledighet.

Hypotesene om sammenhengen mellom arbeidsledighet og fedres bruk av permisjoner impliserer negativ sammenheng mellom arbeidsledighet og andelen fedre som benytter permisjon. Min hypotese er derfor at det er mindre permisjonsbruk blant fedre i kommuner med høy arbeidsledighet.

Tabell 6 viser at det er færre fedre som benytter permisjon i kommuner hvor arbeidsledigheten er høy (modell 2 og 3). I gjennomsnitt reduseres andelen fedre som tar ut permisjon med 5,9 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i andelen arbeidsledige menn (modell 2). Koeffisienten er -4,1 når antall fedre ses i forhold til antall mødre med permisjon (modell 3). Differansen mellom koeffisientene i modell 2 og 3 indikerer at kommuner med høy arbeidsledighet har noen flere mødre uten rett på foreldrepenger enn kommuner med lav arbeidsledighet. Det er derimot en positiv sammenheng mellom arbeidsledighet og varighet på permisjonene (modell 4). I gjennomsnitt øker varigheten med en og en halv dag for hvert prosentpoengs økning i mannlig arbeidsledighet. I kommuner hvor flere er arbeidsledige er altså permisjonene lengre (modell 4), men det er færre fedre som benytter permisjon (modell 2). Sammenhengen i modell 2 er sterkere enn i modell 4. Derfor er den samlede permisjonsbruken lavere i kommuner med høy arbeidsledighet (modell 1). I gjennomsnitt reduseres uttaket med 0,86 dager per barn for hvert prosentpoengs økning i arbeidsledigheten (modell 1).

Tabell 6: Fedrepermisjoner etter registrert arbeidsledighet blant menn

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Arbeidsledighet	-0,86**	-5,92**	-4,08**	1,55*
r²	0,06	0,31	0,28	0,15
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Andelen fedre som tar permisjon er lavere i kommuner med høy arbeidsledighet (modell 2). Dette kan skyldes at færre fedre har rett på fedrekvote i disse kommunene. Men den sterke negative sammenhengen mellom andel fedre per mor og arbeidsledighet indikerer at dette bare kan være en begrenset del av forklaringen. Forholdet mellom koeffisientene i modell 2 og 3 indikerer at variasjon i andel fedre med rett til fedrekvote maksimalt kan forklare 1/3 av den geografiske variasjonen i andel fedre som tar permisjon.

Den negative sammenhengen mellom arbeidsledighet og andel fedrepermisjoner per mor med permisjon (modell 3) er større enn det er mulig å forklare med komposisjonelle faktorer. Dersom ingen av de arbeidsledige fedrene med rett på fedrekvote benyttet permisjon ville andelen fedre per mor gjennomsnittlig reduseres med et prosentpoeng per prosentpoengs økning i andelen arbeidsledige menn. I modell 3 er koeffisienten $-4,1$, altså over fire ganger så høy som det er mulig å forklare komposisjonelt. Hvor mange fedre med rett til kvote som benytter denne retten må derfor hovedsakelig forklares kontekstuell. Siden sammenhengen er negativ må antakelig større deler av variasjonen i andel fedre som benytter retten til fedrekvote forklares med disiplinerende effekter. Fedre blir mer forsiktige med å benytte retten til fedrekvoten når de vet at det er knapt med arbeid.

Likevel er fedrepermisjonene som blir brukt lengre enn i kommuner med lav arbeidsledighet. Det kan antakelig ikke forklares med komposisjonelle faktorer. Det er svært usannsynlig at mindretallet av de arbeidsledige som benytter permisjon tar svært lange permisjoner. Jeg antar derfor at forklaringen må derfor være kontekstuell. En mulig forklaring på denne sammenhengen kan være at lav etterspørsel etter arbeidskraft innebærer at mange fedre har færre alternative aktiviteter å fordele tiden sin på. Dette kan gi seg utslag i at fedre som har mulighet for å ta permisjon, tar lang permisjon. Dersom permisjonen legges til en periode hvor det er mindre behov for arbeid kan arbeidsgiver ha økonomiske interesser i at fedrene benytter lang permisjon (sparte lønnsutgifter). Er det lite å gjøre på jobben kan flere fedrene få mulighet til lang permisjon. For fedrene kan det oppleves som mer meningsfylt å være hjemme med barnet enn å dra på en jobb der det er lite å gjøre.

Geografisk variasjon i fedres samlede bruk av permisjoner (modell 1) er en funksjon av antall fedre som benytter permisjon (modell 2), og hvor lange permisjonene er (modell 4). Geografisk variasjon i permisjonenes varighet (modell 4) må utelukkende forklares kontekstuell. Tidligere har jeg vist at minst 2/3 av den geografiske variasjonen i antall fedre som benytter permisjon må forklares kontekstuell. Arbeidsledighet blant menn forklarer dobbelt så mye av variasjonen i andel fedre som benytter permisjon (modell 2) enn

permisjonenes lengde (modell 4). Dette gir grunnlag for følgende formel for beregning av arbeidsledighet som kontekstuell forklaring på geografisk variasjon:

$$(2/3) + (1/2/2) = 0,92$$

Minst 92 prosent av den geografiske variasjonen i fedres samlede bruk av permisjoner som kan forklares av arbeidsledighet er kontekstuell (modell 1). Det er negativ sammenheng mellom arbeidsledighet og permisjonsbruk i modell 2, mens det er positiv sammenheng i modell 4. Modell 1 er en funksjon av modell 2 og modell 4. Variasjonen i modell 1 utlignes når forklarende variabel har ulikt fortegn i modell 2 og 4. Derfor kan kun 6 prosent av den samlede bruken av fedrepermisjoner(modell 1) forklares av arbeidsledighet.

Deltidsarbeid

Teoretisk sett kan både rettigheter og arbeidsdeling forklare sammenhenger mellom deltidsarbeid blant kvinner og fedres bruk av permisjoner. Det er ikke nødvendigvis noen stor forskjell på disse forklaringene. Frem til juli 2010 var det et krav at mor måtte ha opptjent foreldrepenger i en stilling på minst 50 prosent for at far skulle ha rett til fedrekvoten. De fedrene som undersøkes her var derfor avhengig av at barnets mor arbeidet minst 50 prosent for at de skulle ha rett på fedrekvote. Dersom mor har redusert arbeidstid, vil dette ofte være en del av en arbeidsdeling der far har hovedansvar for familiens forsørgelse, mens mor har et hovedansvar for å passe barna. Fedres rettigheter og arbeidsdeling i familien er derfor teoretisk overlappende forklaringer. I Norge har under 1 av 3 kvinner (25-54 år) som arbeider deltid, mindre enn 50 prosent stilling (SSB 2011c). Maksimalt kan derfor 1/3 av en eventuell negativ sammenheng mellom kvinnelig deltid og andel fedre med permisjon skyldes at fedre ikke har rett til fedrekvote. Derfor er det muligens lettere å tenke på deltid blant kvinner som del av en tradisjonell arbeidsdeling. Tradisjonell arbeidsdeling kan være en forklaring på variasjon i fedres bruk av permisjoner, der rettigheter er en av mekanismene som bidrar til å forklare denne sammenhengen. De empiriske analysene kan i noen grad skille mellom disse mekanismene når jeg både ser på fedre per barn og fedre per mor som avhengige variabler. Data på individnivå viser at fedre oftere tar permisjon, og at permisjonene er lengre i familier der mor har fulltidsjobb (Brandth og Kvande 2003; Lappegård 2008). Derfor er min hypotese at fedre benytter mindre permisjon i kommuner hvor flere sysselsatte kvinner arbeider deltid.

Tabell 7 viser sammenhengen mellom antall fedrepermisjoner i kommunene og andel sysselsatte kvinner som arbeider deltid. Analysen viser en svært negativ sammenheng mellom deltidsarbeid hos kvinner og varighet på fedrepermisjonene (modell 4). I gjennomsnitt reduseres permisjonenes varighet med 0,28 dager for hvert prosentpoengs økning i andel deltid blant sysselsatte kvinner. Derimot er det en positiv sammenheng mellom kvinnelig deltid og andel fedrepermisjoner per mor med permisjon (modell 3). I gjennomsnitt øker andelen med 0,27 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i kvinnelig deltid. Resultatene indikerer at flere fedre benytter retten til fedrekvote i kommuner der flere familier har en tradisjonell arbeidsdeling, sammenlignet med kommuner hvor vanligvis begge foreldrene har full jobb.

Tabell 7: Fedrepermisjoner etter sysselsatte kvinner i deltidarbeid

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sysselsatte kvinner i deltidarbeid	-0,12*	0,20	0,27**	-0,28**
R²	0,15	0,04	0,14	0,57
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

En mulig forklaring kan ligge i utformingen av fedrekvoteordningen. Fedrekvoten kan benyttes mens mor er hjemme, så lenge mor ikke mottar foreldrepenger i samme periode. I familier som har en tradisjonell arbeidsdeling kan fedrekvote være en mulighet for foreldrene til å tilbringe permisjonstid sammen (Farstad og Stefansen 2008). Rent tentativt er det mulig at den positive sammenhengen mellom deltid blant kvinner og andel fedre som benytter fedrekvoten skyldes at fedre oftere benytter fedrekvoten dersom de har mulighet for å benytte den mens mor er hjemme. En annen mulig tolkning av resultatene er at familier med tradisjonell arbeidsdeling er mer opptatt av å bruke tid sammen med familien, og at fedrene derfor oftere tar permisjon. Mine data gjør det ikke mulig å teste om noen av disse forklaringene er riktige. Samtidig er det ikke flere fedre generelt som tar permisjon i kommuner med mye kvinnelig deltid (modell 2). Signifikant positiv sammenheng i modell 3 og ingen sammenheng i modell 2 indikerer at færre fedre har rett til fedrekvote i kommuner hvor en stor del av de kvinnelige sysselsatte arbeider deltid. Permisjonene som blir benyttet er imidlertid av kortere varighet enn i kommuner med mye deltidarbeid blant kvinner.

Sammenhengen mellom deltid og permisjonenes varigheter sterk (modell 4). Samlet permisjonsbruk blant fedre (modell1) er en funksjon av antall fedrepermisjoner per barn (modell 2) og permisjonenes varighet (modell4). Som vist er det ikke er noen sammenheng mellom deltid blant kvinner og andel fedre som tar permisjon (modell 2). Derfor variasjon i den samlede bruken av fedrepermisjoner i kommunene (modell 1) av variasjon i permisjonenes varighet (modell 4).

Barnehage

Barnehage er et pedagogisk tilbud til barna, men det er også en barnetilsynstjeneste for foreldrene. Bruk av fedrekvote kan være en måte å utsette barnets start i barnehage. Derfor kunne man tenke seg at færre barn gikk i barnehage i kommuner hvor flere fedre tar permisjon. Fedrekvoten er imidlertid bare 12 uker. I den perioden som denne undersøkelsen gjelder var kvoten 6 uker. Fedrepermisjon kan derfor bare være en kort utsettelse av barnehage. I de fleste toinntektsfamilier må barnet i barnehage som ettåring, selv om far tar hele fedrekvoten. Bruk av barnehage er derfor et mål på hvor mange familier som er toinntektsfamilier. Min hypotese er derfor at fedre bruker mer permisjon i kommuner hvor flere barn går i barnehage. 86 prosent av barn under skolealder (fra 1 til 6) år gikk i barnehage i 2008. Andelen varierer fra 70 til 100 prosent mellom kommunene. Spredningen er liten; variasjonskoeffisienten er kun 0,06 (tabell 1). Tabell 8 viser sammenhengen mellom antall fedrepermisjoner i kommunene og andel barn som går i barnehage.

Tabell 8: Fedrepermisjoner etter barn i barnehage (1-5 år)

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Barn i barnehage	0,18**	0,64**	0,29	0,04
R²	0,13	0,17	0,07	0,004
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

I kommuner hvor mange barn går i barnehage tar flere fedre ut permisjon enn i kommuner der færre barn går i barnehage (modell 2). I gjennomsnitt øker andelen fedre som tar permisjon med 0,65 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning prosentbarn i barnehage. Dette fører til at det er en positiv sammenheng mellom barnehagedekning og

samlet permisjonsbruk (modell1), selv om det ikke er noen sammenheng mellom barnehagedekning og permisjonenes varighet (modell 4). Det er ingen sammenheng mellom bruk av barnehage og andelen fedre som tar ut permisjon når denne andelen defineres i forhold til antallet mødre som tar permisjon (modell 3). Derimot er det signifikant positiv sammenheng mellom barnehagedekning og andel fedre som benytter permisjon (modell 2). Dette indikerer at flere fedre har rett til fedrekvoten i kommuner med høy barnehagedekning, og at det antakelig er årsaken til at flere fedre benytter permisjon i disse kommunene. Denne sammenhengen er ikke signifikant om antall fedre ses i forhold til mødre med permisjon (modell 3). At færre fedre har rett til fedrekvote fremstår derfor som den sterkeste forklaringen på at kommuner der flere familier med tradisjonell arbeidsdeling har færre fedrepermisjoner (modell 2), og dermed færre fedredager per barn (modell 1), enn kommuner der flere av familiene er toinntektsfamilier.

Barnehage, sysselsetting og deltid blant kvinner

Så langt finner vi at den samlede permisjonsbruken blant fedrene i kommunene er korrelert med både sysselsetting, deltid blant sysselsatte kvinner og barnehagedekning (modell 1). Sammenhengen er sterkest mellom fedres permisjonsbruk og kvinnelig sysselsetting (tabell 4, modell 1). Antakelig er disse forklaringene overlappende. Min forventning er at effekten av barnehage og sysselsetting blant kvinner reduseres, siden disse to korrelerer (tabell 2). Effekten av deltidsarbeid forventer jeg at består, siden deltid blant sysselsatte kvinner ikke korrelerer med sysselsetting blant kvinner i reproduktiv alder, og fordi deltid blant kvinner er den eneste av de tre faktorene som kan forklare variasjonene i permisjonenes varighet.

Tabell 9 viser at barnehageeffektene blir halvert når jeg korrigerer for sysselsetting blant kvinner og deltid blant sysselsatte kvinner (modell 2). Sysselsettingseffektene svekkes også noe når jeg korrigerer for barnehager og deltidsarbeid, men ikke like mye som barnehageeffektene. Disse funnene indikerer at bruk av barnehage og sysselsetting blant kvinner i reproduktiv alder er overlappende forklaringer på geografisk variasjon i andel fedre som tar permisjon. Forholdet mellom variasjonskoeffisientene (se tabell 1) og koeffisientene i tabell 9 indikerer at sysselsetting blant kvinner (25-40 år) er den av de tre faktorene som best forklarer geografisk variasjon i andel fedre som tar permisjon.

Som tidligere vist kan både andel sysselsatte kvinner (25-40 år) og andel sysselsatte kvinner i deltid forklare geografisk variasjon i andel fedre som benytter retten til fedrekvote (tabell 4 og 7, modell 3). Disse forklaringene forblir signifikante, og er i liten grad overlappende. På bakgrunn av forskjell i variasjonskoeffisientene er deltid den variabelen som forklarer mest variasjon i andel fedre som benytter retten til fedrekvote (tabell 9, modell 3). I kommuner der mange kvinner jobber deltid benytter oftere fedre retten til fedrekvote.

Tabell 9: Fedrepermisjoner etter sysselsetting blant kvinner (25-40 år), sysselsatte kvinner i deltidsarbeid og barn i barnehage

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Barn i barnehage	0,13**	0,36**	0,16	-0,01
Sysselsetting blant kvinner	0,30**	1,24**	0,49**	-0,09
Deltid blant sysselsatte kvinner	-0,13**	0,16	0,26**	-0,28**
R²	0,38	0,34	0,24	0,57
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

De tidligere analysene viser at andel sysselsatte kvinner i deltid er den eneste av de tre variablene som kan forklare permisjonenes varighet (tabell 7, modell 4). Derfor er det ikke overraskende at deltid er den eneste av variablene som forklarer variasjon når variablene ses i sammenheng (tabell 9, modell 4).

Prosentandel barn i barnehage og sysselsetting blant kvinner (25-40 år) er overlappende forklaringer på variasjon i kommunenes samlede permisjonsbruk (modell 1). Andel sysselsatte kvinner i deltid er ikke overlappende. Den sterke negative sammenhengen mellom kvinnelig deltid og permisjonenes varighet (modell 4), gir en negativ sammenheng mellom kvinnelig deltid og samlet permisjonsbruk (modell 1).

Deltid blant kvinner fremstår som den viktigste forklaringen av de tre variablene. Resultatene indikerer at det er flere fedre som benytter retten til kvote i kommuner der flere familier har en tradisjonell arbeidsdeling (modell 3), men at disse permisjonene er kortere enn i kommuner hvor flere familier er toinntektsfamilier (modell 4). Andel sysselsatte kvinner fremstår som den viktigste forklaringen på variasjon i andel fedre som tar permisjon (modell 2). Det må til en viss grad forstås utfra at sysselsetting blant kvinner er en forutsetning for at fedre skal ha mulighet til å benytte permisjon. Prosentbarn i barnehage fremstår som den

svakeste forklaringen på geografisk variasjon. Det er flere fedre som tar permisjon i kommuner hvor barnehagedekningen er høyere (modell 2), men antakelig skyldes dette at flere fedre har rett på fedrekvote i disse kommunene.

Utdanning og næringsstruktur

Det er en populær oppfatning at høyt utdannede er mer positive til likestilling og har en likere fordeling av hus- og omsorgsoppgavene (Birkelund 1987; Egeland m. fl. 2008; Lappegård 2008; Sundström og Duvander 2002). Min hypotese er derfor at fedre bruker mer permisjon i kommuner der flere har høyere utdanning. Kommuner hvor mange har høyere utdanning har imidlertid en annen næringsstruktur enn i kommuner der kun en liten del av befolkningen har høyere utdanning. Derfor kan næringsstruktur og andel høyt utdannede være overlappende forklaringer på geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner. Først ser jeg på en og en sammenheng, deretter muligheten for overlappende forklaringer. Tabell 10 viser en sterk positiv sammenheng mellom utdanningsrate og sysselsatte i tjenesteytende næringer. Dette styrker antakelsen om at disse variablene kan være overlappende forklaringer.

Tabell 10: Korrelasjon mellom utdanning og næring

	Utdannings-rate	Tjenesteytende næringer
Utdanningsrate	1,00	
Tjenesteytende næringer	0,81**	1,00

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Utdanning

Tidligere undersøkelser har funnet en positiv sammenheng mellom utdanning og fedres bruk av permisjoner (Brandth og Øverli 1998; Duvander 2002; Grambo og Myklebø 2009 og Lappegård 2008). Blant fedre går skillet mellom dem med utdanning og dem uten utdanning. Fedre med utdanning utover grunnskolen tar mer permisjon enn dem med grunnskolen som høyeste fullførte utdanning. Blant mødre blir effekten sterkere jo høyere utdanning mødrene har (Lappegård 2008). Min hypotese er derfor at fedre tar mer permisjon i kommuner hvor en større del av befolkningen har høyere utdanning. For å undersøke dette benytter jeg en aldersstandardisert utdanningsvariabel. Resultatene fremgår av tabell 11.

Modell 4 viser en sterk sammenheng mellom utdanning og permisjonens varighet. I gjennomsnitt øker varigheten med nesten 0,7 dager for hver [enhets] økning i utdanningsraten. Det er stor variasjon i utdanningsraten, den varierer mellom 31 og 172,

standardavviket er 31. Det innebærer at utdanningsraten forklarer en stor del av den geografiske variasjonen (56 prosent av variansstatistikken). De øvrige sammenhengene er svake. Siden det ikke er sammenheng mellom utdanning og andel fedre som tar permisjon (modell 2), er sammenhengen mellom utdanning og dager per barn svak (modell 1).

Tabell 11: Fedrepermisjoner etter indirekte Utdanning

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Utdanning	0,03*	-0,05	-0,06*	0,07**
R²	0,14	0,04	0,11	0,56
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Den samlede permisjonsbruken er større i kommuner hvor flere har høyere utdanning (modell 1). Det skyldes ikke at flere fedre tar permisjon (modell 2), men at permisjonene er lengre (modell 4). Mine resultater indikerer faktisk at færre fedre benytter retten til fedrekvote i kommuner der mange har høyere utdanning, sammenlignet med kommuner der få har høyere utdanning (modell 3). At de permisjonene som benyttes er lengre i kommuner hvor flere har høyere utdanning støtter min hypotese om at det er sammenheng mellom utdanningsnivå i befolkningen og fedres bruk av permisjoner (modell 4). Samtidig viser analysen at andelen fedre per mor som benytter permisjon er lavere (modell 3). Fordi dette er en økologisk analyse er det ikke mulig å si at det er i familiene der foreldrene har lav utdanning fedrene lar være å benytte permisjon, og i familier med høy utdannelse fedrene tar lengre permisjoner. Tidligere undersøkelser funnet positive sammenhenger mellom utdanning og fedres bruk av permisjoner (Grambo og Myklebø 2009; Lappegård 2008 og Sundström og Duvander 2002). Her er sammenhengen både positiv (modell 4) og negativ (modell 2), derfor er det vanskelig å anslå om det er komposisjon eller kontekst som forklarer den geografiske variasjonen.

Tjenesteytende næringer

Næringsstrukturen i Norge har dreid fra jordbruk og fiske, via produksjon av varer, til tjenesteyting. Andelen sysselsatte i tjenesteytende næringer har økt. Denne dreiningen har vært synlig i alle landets regioner, men graden av endring har vært ulik mellom regionene (Stambøl 2009). Næringsstrukturen har sammenheng med en rekke forhold i kommunene.

Kommuner med høy sysselsetting i næringer der det er stor økonomisk vekst, får en bedre økonomisk utvikling enn kommuner med høy sysselsetting i næringer der veksten er lav (Stambøl 2009). Kvinner er i flertall blant sysselsatte i tjenesteytende næringer. 62 prosent av de sysselsatte i denne næringen er kvinner (ifølge Statistikkbanken fra SSB, Arbeidskraftundersøkelsen 2008). Det er derfor sannsynlig at kvinner i slike kommuner bruker mer tid på inntektsgivende arbeid enn kvinner i kommuner der flere av de sysselsatte arbeider innenfor primær- eller sekundærnæringen. Dette kan bety at fedre er mer delaktige i barneomsorgen i kommuner der mange jobber i tjenesteytende næringer.

Kommuner hvor flere arbeider i tjenesteytende næringer kan også ha større etterspørsel etter arbeidskraft, siden tjenesteytende næringer har sysselsettingsvekst mens andre næringer har fallende sysselsetting. Økt etterspørsel etter arbeid kan føre at fedre arbeider mer og bruker mindre permisjon. På den andre siden kan høy etterspørsel etter arbeidskraft gjøre at den enkelte arbeidstaker opplever mindre risiko forbundet med å ta permisjon. Registerdata, publisert av NAV (2011a) viser at det er mer bruk av fedrepermisjoner blant fedre som arbeider i tjenesteytende næringer. Lappegård (2008) viser at fedre benytter mer permisjon dersom han selv eller mor arbeider innenfor helse, sosial eller utdanning.

Tabell 12 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og prosentandel sysselsatte i tjenesteytende næringer i kommunene. I kommuner hvor flere arbeider i tjenesteytende næringer er det lengre permisjoner (modell 4). Gjennomsnittlig øker permisjonene med ¼ dag for hvert prosentpoengs økning i andel ansatte i tjenesteytende næringer. At permisjonene er lange (modell4) gjør at den totale permisjonsbruken (modell1) er større i kommuner der flere arbeider i tjenesteytende næringer, sammenlignet med kommuner der få arbeider i slike næringer.

Tabell 12: Fedrepermisjoner etter andel av sysselsatte i tjenesteytende næringer

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Tjenesteytende næringer	0,08*	-0,24	-0,27**	0,23**
R²	0,09	0,09	0,22	0,57
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Samtidig er det færre fedre som benytter permisjon i forhold til antall mødre i kommuner hvor mange arbeider i tjenesteytende næringer (modell 3). Det er mulig at dette har en sammenheng med etterspørselen etter arbeidskraft. Kommuner som har mange sysselsatte i tjenesteytende næringer vil oftere være kommuner med stor økonomisk vekst. Stor etterspørsel etter arbeidskraft kan både føre til at arbeidstakere i større grad blir presset eller fristet til å jobbe mer. Dette stemmer overens med de empiriske sammenhengene mellom generell etterspørsel etter arbeidskraft, målt gjennom arbeidsledighet (se side 54-57).

Siden utdanning og næringsstruktur kan være overlappende forklaring på geografisk variasjon inkluderer jeg begge disse variablene i samme modell. Resultatene fremgår av tabell 13. Både utdanningsrate og prosentandel sysselsatte i tjenesteytende næringer har en sterk sammenheng med permisjonenes varighet (modell 4). Begge koeffisientene halveres når variablene ses i sammenheng. Det betyr at utdanning og næringsstruktur er overlappende forklaringer på geografisk variasjon i permisjonenes varighet.

Modell 3 viser at sammenhengen mellom utdanning og andel fedrepermisjoner per mor forsvinner kontrollert for andel sysselsatte i tjenesteytende næringer. Sammenhengen mellom tjenesteytende næringer og andel fedre per mor styrkes. Dette indikerer at det er andelen ansatte i tjenesteytende næringer, og ikke utdanningsnivået i befolkningen, som forklarer geografisk variasjon antall fedre som benytter retten til fedrekvote.

Tabell 13: Fedrepermisjoner etter tjenesteytende næringer og utdanning

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Tjenesteytende næringer	-0,01	-0,33**	-0,34**	0,13**
Utdanning	0,03**	0,03	0,03	0,04**
R²	0,15	0,10	0,23	0,62
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Modell 2 viser også at prosentandel sysselsatte i tjenesteytende næringer blir en signifikant negativ faktor når det kontrolleres for utdanningsrate. Det betyr at gitt likt utdanningsnivå er det færre fedre som benytter permisjon i kommuner hvor mange arbeider i tjenesteytende næringer, sammenlignet med kommuner der få jobber i denne næringen. Koeffisienten i modell 2 og 3 er nesten like. Det indikerer at færre fedrepermisjoner skyldes at færre fedre benytter retten til fedrekvote, ikke at færre fedre har rett til kvote.

Innvandrere og befolkningsstørrelse

Det kan tenkes at nye kjønnsroller, herunder nye måter å være far på, først blir vanlig i de større byene, og deretter spres til mindre steder. I så fall kan det forventes at det er mer bruk av fedrepermisjoner i de store byene enn på små steder. Tidligere undersøkelser tyder på at ikke-vestlige innvandrere i mindre grad benytter fedrekvoten enn norske (Grambo og Myklebø 2009; Lappegård 2008). Andelen ikke-vestlige innvandrere er betydelig høyere i kommunene med høyt innbyggertall (se differanse mellom vektet og uvektet gjennomsnitt i tabell 1). Tabell 14 viser at det er høy korrelasjon mellom innbyggertall og andel innvandrere fra Afrika og Asia.

	Innvandrere fra Afrika og Asia	Ln (befolkning)
Innvandrere fra Afrika og Asia	1,00	
Ln (befolkning)	0,81**	1,00

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Innvandrere fra Afrika og Asia

Det er vanlig å anta at innvandrere fra Afrika og Asia har en mer tradisjonell arbeidsdeling enn det som er vanlig blant etnisk norske. Data som presenteres i Brockmannutvalgets innstilling (NOU 2011:7) viser at innvandrerkvinner fra Afrika og Asia har en særlig lav yrkesdeltakelse. Det er grunn til å tro at dette reflekter en mer tradisjonell arbeidsdeling blant innvandrere fra disse to verdensdelene enn i Norge. En mer tradisjonell arbeidsdeling kan ha sammenheng med mindre bruk av permisjoner blant fedre. Tidligere undersøkelser har vist at ikke-vestlige fedre sjeldnere benytter fedrekvoten (Grambo og Myklebø 2009). Min hypotese er derfor at det er færre fedrepermisjoner i kommuner hvor andelen innvandrere fra Afrika og Asia er høy. Statistikk fra SSB viser at innvandrere fra Afrika og Asia får noe flere barn enn nordmenn (Lappegård 2001). Dersom ingen fedre med innvandrerbakgrunn benytter retten til kvote, vil koeffisienten vil være mer negativ enn -1.

Tabell 15 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og prosentandel innvandrere fra Afrika og Asia. Det er færre fedre som benytter permisjon i kommuner med mange innvandrere fra Afrika og Asia (modell 2). Gjennomsnittlig reduseres andelen fedrepermisjoner med 0,77 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i prosentandel

innvandrere fra Afrika og Asia. Antall fedre som benytter permisjon er fremdeles lavt, men ikke fullt så lavt, dersom antall fedrepermisjoner ses i forhold til hvor mange mødre som tar permisjon. Forholdet mellom koeffisientene i modell 2 og 3 indikerer at 2/3 av forklaringen på at færre fedre tar permisjon i kommuner med mange innvandrere fra Afrika og Asia, kan knyttes til at fedrene i disse kommunene ikke benytter retten til fedrekvote.

Tabell 15: Fedrepermisjoner etter innvandrere fra Afrika og Asia

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Innvandrere fra Asia og Afrika	-0,03	-0,77**	-0,54**	0,35**
R²	0,003	0,27	0,26	0,38
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

I kommuner hvor det bor flere innvandrere er derimot permisjonene lengre enn i kommuner med lav andel innvandrere (modell 4). Gjennomsnittlig er permisjonene 1/3 dag lengre for hvert prosentpoengs økning i prosentandel innvandrere fra Afrika og Asia. Det er mulig at den positive sammenhengen mellom andel innvandrere og permisjonenes varighet kan knyttes til at andelen innvandrere er høyest i folkerike kommuner, og spesielt i Oslo. Dersom norske fedre oftere benytter permisjon i kommuner hvor det bor flere innvandrere fra Afrika og Asia kan sammenhengen mellom andel innvandrere og fedres bruk av permisjoner bli som vist i modell 4 i tabell 15.

Befolkningsstørrelse

Det er mulig at diffusjonsprosesser kan forklare hvorfor fedrenes permisjonsbruk varierer geografisk. Geografisk diffusjon innebærer at nye kjønnsroller først slår rot i større byer, og derfra sprer seg ut til mindre steder (Pfau-Effinger 2004). Det er mulig at man kan finne denne typen sammenhenger mellom kommunestørrelse og fedres bruk av permisjoner. Kanskje lever familiene i de store byene lever mer moderne familieliv og er mer åpne for at far skal ta mer av foreldrepermisjonene, enn det som er tilfelle i små bygdekommuner. Samtidig har kvinner i byene høyere utdanning, høyere lønn og arbeider oftere fulltid. Dette er kjennetegn ved de familiene hvor fedre tar mer permisjon. Det er derfor mulig at

fedrekvotepolitikken er mer tilpasset den urbane delen av befolkningen, og at fedre i befolkningsrike kommuner benytter mer permisjon enn fedre i kommuner med få innbyggere.

Tabell 16 viser at fedre som bor i befolkningsrike kommuner sjeldnere benytter permisjoner enn fedre som bor i kommuner med få innbyggere. Dette gjelder både om antall fedrepermisjoner ses i forhold til antall barn (modell 2), og om de ses i forhold til antall mødre med permisjon (modell 3). Forholdet mellom de to koeffisientene i modell 2 og 3 indikerer at fedre i byene sjeldnere benytter permisjon enn fedrene i bygdene, og at 2/3 av denne sammenhengen skyldes at fedre ikke benytter retten til fedrekvote.

Tabell 16: Fedrepermisjoner etter registrert innbyggertall

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Ln (befolkning)	0,16	-2,10**	-1,47**	1,27**
R²	0,01	0,20	0,18	0,50
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Denne sammenhengen ligner resultatet i tabell 15, mellom bruk av fedrepermisjoner og prosentandel innvandrere fra Afrika og Asia. Det er mulig at sammenhengen mellom kommunestørrelse og fedrepermisjoner er spuriøs, at den egentlige årsaken til at færre fedre benytter permisjon ikke har sammenheng med innbyggertallet i kommunen, men med andelen innvandrere. I tabell 17 inkluderer jeg derfor begge disse forklarende variablene i samme modeller.

Tabell 17: Fedrepermisjoner etter innvandring og innbyggertall

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Innvandrere fra Afrika og Asia	-0,19**	-0,67**	-0,50**	0,06
Ln (befolkning)	0,67**	-0,38	-0,19	1,11**
R²	0,07	0,27	0,26	0,51
N	430	430	430	430

* p<0,05 **, p<0,01

Andel fedre som benytter permisjon kan ikke forklares av befolknings størrelse (modell 2 og 3). Kontrollert for andel innvandrere er det ikke færre fedre som benytter permisjon i byene enn på mindre steder. Den sammenhengen jeg fant i modell 17 skyldes fullt ut at det er større andel innvandrere fra Afrika og Asia i kommunene med størst befolkning. Kontrollert for befolkningsstørrelse forsvinner også sammenhengen mellom andel innvandrere og permisjonenes varighet (modell 4). At permisjonene er lengre i kommuner hvor andelen innvandrere fra Afrika og Asia er høy må forklares med befolkningsstørrelsen, ikke andel innvandrere.

Både prosentandel innvandrere fra Afrika og Asia og befolkningsstørrelse fremstår som forklaringer på geografisk variasjon i fedres totale bruk av permisjoner i kommunene (modell 1). I kommuner med høy andel innvandrere er den totale permisjonsbruken lavere (modell 1) fordi færre fedre benytter permisjon (modell 2 og 3). I befolkningsrike kommuner med er den totale permisjonsbruken større (modell 1) fordi permisjonene som benyttes er lengre (modell 4). Både hypotesen om mer bruk av fedrepermisjoner i de store byene og mindre permisjonsbruk i kommuner med mange innvandrere fra Afrika og Asia er derfor støttet.

Politiske preferanser og religiøsitet

Fedrekvoten er en politisk kontroversiell ordning. I den politiske debatten har skillet mellom høyre- og venstresiden kommet sterkt frem. Arbeiderpartiet (Ap) og Sosialistisk Venstreparti (SV) har vært de sterkeste pådriverne for fedrekvote. Dette er også de partiene som generelt sett er mest positive til statlige reguleringer. Fremskrittspartiet (FrP) og Høyre ønsker mindre statlige reguleringer, og er motstandere av fedrekvoten. Kristelig Folkeparti (KrF) plasserer seg mellom høyre- og venstresiden i sitt standpunkt til fedrekvotepolitikken. Kristelig Folkeparti er positive til fedrekvotepolitikken så lenge den ikke går på bekostning av mors mulighet til å ta permisjon. Norsk politikk kjennetegnes av vedvarende geografisk variasjon i oppslutning om ulike partier ved stortingsvalg (NOU 2001:3; Rokkan 1987; Øidne 1957). Det er fremdeles stor variasjon mellom kommunene i oppslutning om de forskjellige partiene (se variasjonskoeffisienter i tabell 1). Siden standpunktet til fedrekvoten er svært ulikt mellom høyre- og venstresiden og det er stor geografisk variasjon i partiens oppslutning, er det mulig at geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner reflekterer politiske preferanser i befolkningen.

Det er kulturelle sammenhenger mellom politiske preferanser og religiøsitet (Rokkan 1987; Øidne 1957). Gabriel Øidne fant positive geografiske sammenhenger mellom utbredelsen av misjonsbevegelsen og oppslutningen om Kristelig Folkeparti, og negative sammenhenger mellom misjonsbevegelsen og utbredelsen av sosialistiske partier. Øidne (1957) mener at sosialistiske partier aldri fikk skikkelig gjennomslag i kristenkonserverte kulturer, mens Kristelig Folkeparti fikk stort gjennomslag.

Noen forskere har antydnet at utbredelsen av konservativ kristenreligiøsitet kan være en forklaring på at en høy andel familier har tradisjonell arbeidsdeling i enkelte områder (Ellingsen 2008b; Ellingsen 2010; Ellingsen og Lilleaas 2010; Jeppesen, Røed og Jentoft 2009; Repstad 1992 i Kjelstad og Lima 2010). Oppslutning om Kristelig Folkeparti og religiøsitet kan derfor være en mulig forklaring på geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner.

Tabell 18 viser korrelasjoner mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Høyre og Fremskrittspartiet ved Stortingsvalgene i 2005 og 2009, og andel kirkebesøk i kommunene. Sammenhengene ligner det Øidne beskrev i 1957. Det er sterk positiv sammenheng mellom Kristelig Folkeparti og andel kirkebesøk, og sterk negativ sammenheng mellom oppslutning om Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet og andel kirkebesøk.

Tabell 18: Korrelasjon mellom kirkebesøk og stemmegivning ved stortingsvalgene i 2005 og 2009

	Kirkebesøk	Sosialistisk Venstreparti	Arbeiderpartiet	Kristelig Folkeparti	Høyre
Kirkebesøk	1				
Sosialistisk Venstreparti	-0,54**	1			
Arbeiderpartiet	-0,46**	0,30**	1		
Kristelig Folkeparti	0,71**	-0,57**	-0,62**	1	
Høyre	-0,33**	0,18**	-0,46**	-0,14**	1
Fremskrittspartiet	0,28**	-0,61**	-0,38**	0,41**	0,00

* p<0,05 **, p<0,01

Sosialistisk Venstreparti

Siden Sosialistisk Venstreparti (SV) og Arbeiderpartiet (Ap) er de partiene som i størst grad ønsker en fedrekvotepolitikk er min hypotese at fedre tar mer permisjon i kommuner hvor mange stemmer på Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet.

Tabell 19 viser sammenhengen mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti og fedres bruk av permisjoner. I kommuner hvor mange stemte på Sosialistisk Venstreparti er fedrepermisjonene lange (modell 4). Gjennomsnittlig øker permisjonene med 0,7 dager for hvert prosentpoeng flere som stemmer på Sosialistisk Venstreparti. Vektet standardavvik er 5,6. 2 standardavvik variasjon innebærer at fedrepermisjonene gjennomsnittlig er 8 dager (1 uke og 3 dager) lengre i kommuner med høy oppslutning om Sosialistisk Venstreparti enn i kommuner med lav oppslutning om dette partiet.

Tabell 19: Fedrepermisjoner etter stemmer til SV				
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sosialistisk Venstreparti	0,16	-0,96*	-0,87**	0,72**
R²	0,04	0,13	0,19	0,49
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Samtidig er andelen fedre som benytter permisjoner lavere i kommuner med høy oppslutning om Sosialistisk Venstreparti. Gjennomsnittlig reduseres andel fedre som benytter permisjon med nesten et prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i oppslutningen om partiet (modell 2). Sammenhengen er svak dersom antall fedre ses i forhold til antall barn (modell 2), men den er sterk dersom antall fedrepermisjoner ses i forhold til antall mødre som tar permisjon (modell 3). Det indikerer at det er færre fedre med rett til fedrekvote som benytter denne retten i SV-kommuner. Samtidig er de permisjonene som benyttes lengre (modell 4). Positiv sammenheng med permisjonenes varighet (modell 4) og negativ sammenheng med andel permisjoner (modell 2) gjør at det ikke er sammenheng mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti og den samlede permisjonsbruken i kommunene (modell 1).

Forholdet mellom koeffisientene i modell 2 og 3 viser at færre fedre med rett til fedrekvote benytter denne ordningen i SV-kommuner. Av de fem partiene jeg undersøker er det dette partiet som har den mest progressive familiepolitikken. Derfor er dette et overraskende funn. Sammenhengen kan ikke skyldes variasjon i sysselsetting blant kvinner. Modell 3 måler antall menn i forhold til kvinner med foreldrepenger, og kvinner må ha vært sysselsatt for å ha rett på foreldrepenger. Den negative sammenhengen mellom oppslutning om Sosialistisk Venstreparti og andel fedre som benytter retten til fedrekvote kan være

spuriøs. Sammenhengen kan skyldes at det er en høy prosentandel innvandrere fra Afrika og Asia i kommuner der partiet har stor oppslutning. Sosialistisk Venstreparti har større oppslutning i urbane strøk. I disse kommunene er det også høyere andel innvandrere. Tidligere har jeg vist at det er færre fedre som benytter permisjon i kommuner hvor andelen innvandrere fra Afrika og Asia er høy. Derfor er det nødvendig å kontrollere for befolkningsstørrelse og innvandring fra Afrika og Asia.

Tabell 20 viser sammenhengen mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti og fedres bruk av permisjoner, når jeg kontrollerer for befolkningsstørrelse og innvandring fra Afrika og Asia. Modell 3 viser at færre fedre per mor benytter permisjon i kommuner hvor mange stemmer på Sosialistisk Venstreparti, selv om jeg kontrollerer for innvandring og befolkningsstørrelse. Koeffisienten endres fra -0,87 (tabell 19) til -0,43 (tabell 20). Det betyr at befolkningsstørrelse og innvandring forklarer omtrent halvparten av sammenhengen mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti og antall fedre per mor med permisjon. Den negative sammenhengen mellom oppslutning om dette partiet og andel fedre per mor forblir imidlertid signifikant negativ. Det indikerer at færre fedre benytter retten til permisjon i SV-kommuner, uavhengig av hvor mange som bor i kommunen og hvor stor del av befolkningen som er innvandrere fra Afrika og Asia.

Tabell 20: Fedrepermisjoner etter stemmer SV, innvandring og befolkningsstørrelse

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sosialistisk Venstreparti	0,25**	-0,13	-0,43**	0,43**
Innvandrere fra Afrika og Asia	-0,23**	-0,65**	-0,43	-0,005
Ln (befolkning)	0,49*	-0,28	0,12	0,80
R²	0,11	0,27	0,29	0,61
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Det er også mulig at Sosialistisk Venstreparti har større oppslutning i kommuner hvor flere har høyere utdanning. Tidligere har jeg vist at utdanning og næringsstruktur er overlappende forklaringer på geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner. Derfor er det mulig at utdanning og sysselsetting i tjenesteytende næringer er indirekte årsaker til sammenhengen mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti og andel fedre som benytter permisjon.

Tabell 21 viser at sammenhengen mellom andel stemmer til Sosialistisk Venstreparti og antall fedre per mor med permisjon er signifikant negativ (modell 3). Forklaringene er derfor noe overlappende. Koeffisienten endres fra -0,87 til -0,54, men er fremdeles signifikant. Det indikerer at færre fedre benytter retten til fedrekvote i SV-kommuner, uavhengig av næringsstruktur og utdanningsnivå. Siden Sosialistisk Venstreparti har en progressiv familiepolitikk er min hypotese at partiet har størst oppslutning i kommuner der toinntektsfamilier er mest utbredt. Denne hypotesen er ikke støttet.

Tabell 21: Fedrepermisjoner etter stemmer til SV, tjenesteytende næringer og utdanning				
	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Sosialistisk Venstreparti	-0,11	-0,88*	-0,53**	0,28**
Tjenesteytende næringer	-0,01	-0,20*	-0,27**	0,09**
Utdanning	0,04**	0,05	0,04**	0,03**
R²	0,15	0,15	0,26	0,65
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Jeg har ingen forklaring på at familier har mer tradisjonell arbeidsdeling i kommunene hvor Sosialistisk Venstreparti har stor oppslutning. Analysene viser imidlertid ikke om det er fedrene som stemmer Sosialistisk Venstreparti som sjeldnere benytter retten til fedrekvote eller om det er andre trekk ved kommunene som gjør at mange stemmer på dette partiet i kommuner med en relativt tradisjonell arbeidsdeling mellom mødre og fedre. Den første sammenhengen er likevel den mest plausible, spesielt siden sammenhengen består etter kontroll for flere andre variabler. Med fare for å trekke økologisk feilslutning er derfor min fortolkning at den rådende likestillingsideologien i partiledelsen ikke nødvendigvis gjenspeiles i velgermassen.

Arbeiderpartiet

Det var en Arbeiderpartiregjering som innførte fedrekvoten, og partiet har sittet i regjering ved de fleste utvidelsene. Da Karita Bekkemellem (Ap) var barne- og familieminister i 2005 til 2007 var det snakk om å tredele foreldrepermisjonen etter modell fra Island. Det vil si at fedrekvoten skulle utgjøre 1/3 av foreldrenes foreldrepermisjon (Ellingsæter 2011). Dersom det er liknende preferanser hos velgerne som i partiledelsen kan

man forvente at fedre bruker mer permisjon i kommuner hvor Arbeiderpartiet har stor oppslutning ved Stortingsvalg.

Tabell 22 viser sammenhengen mellom stemmer til Arbeiderpartiet og fedres bruk av permisjoner. Fedre som bor i kommuner hvor flere stemmer på arbeiderpartiet tar noe sjeldnere permisjon (modell 2 og 3). Gjennomsnittlig er det 1,3 prosentpoeng færre med foreldrepenger når oppslutningen om Arbeiderpartiet øker med 10 prosentpoeng. Koeffisientene i modell 2 og 3 er nesten like store. Det indikerer at årsaken til at færre fedre tar permisjon kan skyldes at færre fedre benytter retten til fedrekvote i disse kommunene. Modell 2 og 3 forklarer imidlertid svært lite av den geografiske variasjonen (R^2 er lav). Og oppslutningen om Arbeiderpartiet har ingen sammenheng med den samlede bruken av fedrepermisjoner (modell1). Det er mulig at noen færre fedre tar permisjon i kommuner hvor Arbeiderpartiet står sterkt, men oppslutningen om Arbeiderpartiet er en dårlig forklaring på geografisk variasjon.

Tabell 22: Fedrepermisjoner etter stemmer til Ap

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Arbeiderpartiet	-0,01	-0,14*	-0,13**	0,05
R²	0,001	0,02	0,03	0,01
N	427	427	427	427

* $p < 0,05$ **, $p < 0,01$

Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet (FrP) er det partiet som tydeligst har tatt avstand fra fedrekvoten. Fremskrittspartiet var imot innføring av fedrekvote i 1993, og de har vært imot alle økningene av kvoten (Ellingsæter 2011). Kvinnepanelet i partiet mener at kvoten må avskaffes (Watne 2010). Høyre er også motstandere av fedrekvoten, men partiet er ikke like prinsipielle som Fremskrittspartiet, og det har vært uenigheter innad i partiet (Barstad 2010; Ellingsæter 2011; Høyre 2009; Olsen 2011). Dersom fedres bruk av permisjoner reflekterer politiske preferanser forventer jeg at fedre bruker mindre permisjoner i kommuner hvor Fremskrittspartiet og Høyre står sterkt. Jeg forventer at sammenhengen er sterkest for Fremskrittspartiet, siden de er det eneste partiet som konsekvent har vært motstandere av ordningen. Tabell 23 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og oppslutning om Fremskrittspartiet.

Tabell 23: Fedrepermisjoner etter stemmer til FrP

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Fremskrittspartiet	-0,11**	0,18	0,27	-0,27**
R²	0,05	0,01	0,06	0,22
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Modell 4 viser at det er kortere permisjoner i kommuner hvor flere stemmer på Fremskrittspartiet. Gjennomsnittlig reduseres permisjonenes varighet med ¼ dag for hvert prosentpoengs økning i oppslutningen om dette partiet. Det er ingen sammenheng mellom andel stemmer til Fremskrittspartiet og hvor mange fedre som tar permisjon, hverken generelt (modell 2) eller sett i forhold til hvor mange mødre som benytter permisjon (modell 3). Likevel er sammenhengen mellom oppslutning om Fremskrittspartiet og permisjonenes varighet så sterk at det også gir sammenheng mellom partioppslutning og samlet permisjonsbruk (modell 1).

Tidligere har jeg vist at det er negativ sammenheng mellom deltid blant kvinner og permisjonenes varighet (tabell 7, modell4), samt sysselsetting blant menn (25-40 år) og permisjonenes varighet (tabell 3, modell 4). Det er ingen sammenheng mellom sysselsetting blant kvinner og permisjonenes varighet (tabell 4, modell 4). Det er mulig at Fremskrittspartiet har større oppslutning i kommuner hvor flere familier har en tradisjonell arbeidsdeling. I så fall vil partiet ha større oppslutning i kommuner der mange menn i reproduktiv alder er sysselsatt og mange kvinner jobber deltid. Siden dette stemmer med analysene i tabell 3 og 7 (modell 4) kan deltid blant kvinner og sysselsetting blant menn (25-40 år) være bakenforliggende eller overlappende forklaringer på at permisjonene er korte i kommuner hvor Fremskrittspartiet har stor oppslutning.

Tabell 24 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og oppslutning om Fremskrittspartiet når jeg kontrollerer for sysselsetting blant menn i reproduktiv alder og deltid blant sysselsatte kvinner. Det er en svak negativ sammenheng mellom oppslutning om Fremskrittspartiet og bruk av permisjoner. Det skyldes at hver permisjon som blir brukt er noe kortere. Men her er det snakk om små forskjeller. Gjennomsnittlig er permisjonene 1,5 dager lengre i kommuner hvor Fremskrittspartiet har 10 prosentpoeng større oppslutning, enn i kommuner hvor partiet har lav oppslutning.

Tabell 24: Fedrepermisjoner etter stemmer til FrP, sysselsetting blant menn (25-40 år) og deltid blant kvinner

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Fremskrittspartiet	-0,09*	0,00	0,10	-0,14**
Deltid blant kvinner	-0,14**	0,06	0,18**	-0,24**
Sysselsetting blant menn	0,31**	1,42**	0,82**	-0,18**
R²	0,25	0,24	0,29	0,66
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Kontrollert for sysselsetting blant menn (25-40 år) og deltid blant kvinner svekkes oppslutning om Fremskrittspartiet som en forklaring på geografisk variasjon i permisjonenes varighet (modell 4). Omtrent halvparten av sammenhengen mellom andel stemmer til Fremskrittspartiet og permisjonenes varighet skyldes sysselsetting blant menn i reprodusiv alder og deltidsarbeid blant sysselsatte kvinner.

Selv om Fremskrittspartiet er, og alltid har vært imot fedrekvoten, er det ikke færre fedre som benytter fedrekvoten i kommunene hvor Fremskrittspartiet har stor oppslutning (modell 3). Dersom fedre som stemte Fremskrittspartiet sjeldnere benyttet fedrekvoten, ville sammenhengen mellom stemmer til Fremskrittspartiet og andel fedrepermisjoner i modell 3 vært negativ. Siden koeffisienten i modell 3 ikke er negativ er det sannsynlig at fedrene som stemmer Fremskrittspartiet benytter fedrekvoten i omtrent like stor grad som andre fedre. Her er det imidlertid en viss fare for å trekke økologiske feilslutninger. Det er mulig at fedre som stemmer Fremskrittspartiet tar mindre permisjon selv om det ikke viser seg i analyser på aggregert nivå. Dersom mine analyser likevel skulle være holdbare på individnivå, kan sammenhengen skyldes ulike forhold. En mulighet er at motstanden mot fedrekvoten ikke er like sterk i velgermassen som i partiledelsen. En annen mulighet er at familiene benytter alle mulighetene de har til permisjoner, selv om de egentlig er uenig i politikken. Dersom det siste er tilfelle, kan man på et vis si at fedrekvotepolitikken har hatt den effekten regjeringen ønsket: At fedre som ellers ikke ville tatt permisjon, tar permisjon.

Høyre

Store deler av Høyre var imot innføringen av fedrekvote i 1993, men partiet har ikke vært like prinsipielle motstandere mot kvoten som Fremskrittspartiet. Høyre var faktisk med å utvide fedrekvoten da partiet regjerte sammen med Kristelig Folkeparti og Venstre (V) (2001 – 2005) (Ellingsæter 2011), og flere i partiledelsen, inkludert partiets leder er tilhengere av kvoten (Barstad 2010). Høyre har også støttet to av utvidelsene under Stoltenberg II (i 2006 og 2009) (Ellingsæter 2011). Det er likevel ikke riktig å si at Høyre har vært pådriver for fedrekvote. Partiet ønsker å begrense den type statlig regulering som fedrekvoten innebærer. På Høyres landsmøte i 2010 ble det vedtatt at partiet går inn for å avskaffe kvoten (Olsen 2011).

Tabell 25 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og oppslutningen om partiet Høyre ved stortingsvalg. Det er noe lengre permisjoner i kommuner hvor flere stemmer på Høyre (modell 4). Gjennomsnittlig øker permisjonenes varighet med ¼ dag for hvert prosentpoengs økning i oppslutningen om Høyre. Denne sammenhengen er sterk. Det er ingen sammenheng mellom stemmer til Høyre og antall permisjoner (modell 2 og 3). Derimot er det en sterk positiv sammenheng med permisjonenes varighet (modell 4). Det gjør at den totale bruken av permisjoner er større i kommuner hvor mange stemmer Høyre.

Tabell 25: Fedrepermisjoner etter stemmer til Høyre

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Høyre	0,13**	-0,12	-0,18	0,24**
R²	0,08	0,01	0,03	0,22
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Tidligere har jeg vist at det er positiv sammenheng mellom befolkningsstørrelse og permisjonenes varighet, utdanning og permisjonenes varighet, samt tjenesteytende næringer og permisjonenes varighet. Det kan tenkes dette kan være bakenforliggende forklaringer på at permisjonene er lange i kommuner hvor flere stemmer på Høyre.

Tabell viser at det er en negativ sammenheng mellom permisjonenes varighet og andel stemmer til Høyre når det kontrolleres for næringsstruktur, utdanning og befolkningsstørrelse (modell 4). Koeffisienten endrer seg fra 0,24 til -0,11. Det betyr at det er utdanningsnivå og

næringsstruktur som forklarer hvorfor kommuner der mange stemmer Høyre har lengre fedrepermisjoner. Kontrollert for utdanning og næring er det faktisk noe kortere permisjoner i kommuner hvor mange stemmer på Høyre

Tabell 28: Fedrepermisjoner etter stemmer til Høyre, tjenesteytende næringer, utdanning og befolkningsstørrelse

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Høyre	0,01	0,25*	0,14	-0,11**
Tjenesteytende næringer	0,04	-0,12	-0,28**	0,11**
Utdanning	0,07**	0,12**	0,05*	0,04**
Ln (befolkning)	-1,09**	-4,03**	-1,27**	0,35**
R²	0,29	0,32	0,27	0,65
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Samtidig er det en svak positiv sammenheng mellom stemmer til Høyre og andel fedre som tar permisjon (modell 2). Positiv sammenheng mellom antall permisjoner og oppslutningen om Høyre (modell 2), men negativ sammenheng mellom permisjonenes varighet og oppslutning om dette partiet (modell 4) gjør at oppslutning om Høyre ikke kan forklare geografisk variasjon i den samlede bruken av fedrepermisjoner (modell 1), når det kontrolleres for utdanningsnivå og næringsstruktur.

Kristelig folkeparti

Kristelig Folkeparti (KrF) bygger sin politikk på et kristent verdigrunnlag, og omtaler seg som et kristendemokratisk parti (KrF 2009). Kjernevelgerne er ofte organiserte, aktive kristne (Narud 2009), og oppslutningen har tradisjonelt vært størst i Agder og Rogaland (Rokkan 1987; Øidne 1957). Dataene som brukes her (stortingsvalgene i 2005 og 2009) er viser at dette mønsteret fremdeles gjelder. 41 kommuner har over 15 prosent oppslutning om Kristelig Folkeparti, 30 av disse kommunene ligger i Agder og Rogaland.

Kristelig Folkeparti har programfestet 10 uker fedrekvote. Men partiet har også programfestet utvidelse av den generelle foreldrepermisjonen, samt styrking av

kontantstøtteordningen (KrF 2009).⁷ Kristelig Folkeparti er generelt tilhengere av større overføringer til barnefamilier, men de er mindre opptatt av at overføringene skal være en strategi for å få mer likestilling mellom mødre og fedre enn partiene på venstresiden. Flere har hevdet at kontantstøtteordningen, og dermed et sentralt element i Kristelig Folkepartis familiepolitikk, fremmer en tradisjonell familiemodell fremfor en toinntektsmodell (Brandth og Kvande 2005; Ellingsæter 2003; Holter m.fl. 2008; NOU 2008:6). Stor oppslutning om Kristelig Folkeparti skulle dermed tilsi at en større del av befolkningen er tilhengere av en mer tradisjonell familiemodell. I så fall kunne man kanskje forvente at fedrene i disse kommunene tok ut mindre permisjon.

Tabell 27 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og oppslutning om Kristelig Folkeparti ved stortingsvalg. Fedrepermisjonene i kommuner hvor mange stemmer Kristelig Folkeparti er kortere enn i kommuner hvor partiet har lav oppslutning (modell 4). Gjennomsnittlig reduseres permisjonenes varighet med 1/3 dag for hvert prosentpoengs økning i oppslutningen om Kristelig Folkeparti. En variasjon på to standardavvik (4,2) betyr at det gjennomsnittlig er cirka tre dager kortere fedrepermisjoner i kommuner hvor Kristelig Folkeparti står sterkt, sammenlignet med kommuner der partiet har lav oppslutning.

Tabell 27: Fedrepermisjoner etter stemmer til KrF

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Kristelig Folkeparti	-0,15**	0,26	0,45**	-0,35**
R²	0,07	0,02	0,13	0,27
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Det er hverken flere eller færre fedre som tar permisjon i kommuner med høy andel stemmer til Kristelig Folkeparti (modell 2). Men dersom antall fedre ses i forhold til antall mødre med permisjon er det flere fedrepermisjoner i kommuner hvor flere stemmer på Kristelig Folkeparti (modell 3). Dette indikerer at det er flere av fedrene med rett til fedrekvote som benytter denne ordningen i KrF-kommuner, sammenlignet med kommuner der få stemmer Kristelig Folkeparti. Forskjellen mellom koeffisientene i modell 2 og modell 3

⁷ Kontantstøtte er offentlige overføringer til familier som ikke benytter barnehage for barn under 3 år. Ordningen er nylig endret til å gjelde barn under 2 år.

indikerer at årsaken til at fedre bruker mindre permisjon i KrF-kommuner skyldes at færre fedre har rett på fedrekvote i disse kommunene.

Det er ingen sammenheng mellom hvor mange som stemmer Kristelig Folkeparti og andel fedre som benytter permisjon (modell 2). Derimot er det en sterk negativ sammenheng mellom stemmer til Kristelig Folkeparti og permisjonenes varighet (modell 4). Fordi sammenhengen med varighet (modell 4) er sterk, er den samlede permisjonsbruken noe lavere i kommuner hvor flere stemmer Kristelig Folkeparti (modell 1). Den negative sammenhengen mellom oppslutning om Kristelig Folkeparti og permisjonenes varighet kan skyldes bakenforliggende forhold. Tidligere har jeg vist at det er kortere permisjoner i kommuner hvor flere menn (25-40 år) er sysselsatt og i kommuner hvor flere sysselsatte kvinner arbeider deltid. Dette stemmer overens med min hypotese om at preferansene for Kristelig Folkeparti kan være sterke der den tradisjonelle familiemodellen er mer utbredt. Derfor skyldes muligens hele eller deler av sammenhengen mellom oppslutning om Kristelig Folkeparti og permisjonenes varighet sysselsettingsrelaterte forklaringer.

Tabell 28 viser sammenhengen mellom oppslutningen om Kristelig Folkeparti og fedres bruk av permisjoner i kommunene, kontrollert for sysselsetting blant menn (25-40 år) og deltid blant sysselsatte kvinner. Den negative sammenhengen mellom oppslutning om Kristelig Folkeparti og permisjonenes varighet (modell 4) forsvinner etter kontroll for disse variablene. Det er fremdeles en negativ sammenheng mellom andel stemmer til Kristelig Folkeparti og samlet permisjonsbruk (modell 1). Sammenhengen består fordi færre fedre benytter permisjon i kommuner hvor flere stemmer Kristelig Folkeparti (modell 2).

Tabell 28: Fedrepermisjoner etter stemmer til KrF sysselsatte menn (25-40 år) og deltid blant kvinner

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Kristelig Folkeparti	-0,10**	-0,21*	0,10	-0,05
Sysselsetting blant menn	0,33**	1,51**	0,81**	-0,20**
Deltid blant kvinner	-0,12*	0,15	0,16	-0,25**
R²	0,24	0,25	0,28	0,61
N	427	427	427	427

* p<0,05 **, p<0,01

Forholdet mellom koeffisientene i modell 2 og modell 3 indikerer at årsaken til at færre fedre tar permisjon (modell 2) ikke skyldes at færre fedre benytter retten til fedrekvote

(modell 3). Den negative sammenhengen skyldes heller at flere kvinner ikke har rett på foreldrepenger, og dermed har ikke fedrene rett på fedrekvote. Dette har jeg sjekket ved å inkludere sysselsetting blant kvinner i modell 2 (ikke vist i tabell). Da forsvinner den negative sammenhengen mellom stemmer til Kristelig Folkeparti og andel fedre som benytter permisjon. Dette tyder på at kvinner som bor i kommuner der mange stemmer Kristelig Folkeparti sjeldnere har rett på foreldrepenger. Dersom det stemmer kan høy andel fedre uten rett til fedrekvote forklare den lave bruken av fedrepermisjoner i kommuner der Kristelig Folkeparti har stor oppslutning.

At færre fedre tar permisjon i mange kommuner på Sørlandet bør derfor muligens ses i sammenheng med fedres rettigheter i denne landsdelen, heller enn med deres holdninger til likestilling. Gitt lik sysselsetting blant menn i reproduktiv alder og lik andel deltid blant kvinner, er det ikke færre fedre som benytter permisjon i KrF-kommunene enn i andre kommuner.

De empiriske analysene indikerer at oppslutning om Kristelig Folkeparti til en viss grad kan forklare geografisk variasjon. Det er stor variasjon i forholdet mellom antall fedrepermisjoner og antall barn som blir født, men det er ikke geografisk variasjon i forholdet mellom antall fedre og mødre med permisjon. Derfor kan ikke resultatet tolkes som at fedre i KrF-kommuner sjeldnere ønsker å ta permisjon. Den mest nærliggende tolkningen av resultatene er at fedre i KrF-kommuner sjeldnere benytter permisjon fordi færre fedre har rett på fedrekvote.

Kristen religiøsitet

I Norge har det historisk sett vært geografisk variasjon i utbredelsen av konservativ kristendom (Rokkan 1987; Øidne 1957). De som bor sørvest i landet er oftere konservativt kristne enn befolkningen i øvrige deler av landet (Ellingsen 2008a; Ellingsen 2010; Ellingsen og Lilleaas 2010; Kjelstad og Lima 2010; Rokkan 1987; Øidne 1957). Flere av dem som har undersøkt sammenhengen mellom kristenreligiøsitet og arbeidsdeling finner at konservativt kristne har en mer tradisjonell arbeidsdeling enn øvrige familier (Ellingsen 2008a; Ellingsen 2010; Ellingsen og Lilleaas 2010; Kjelstad og Lima 2010). Derfor er det mulig at geografisk variasjon i arbeidsdeling har sammenheng med kristen religiøsitet. I de områdene som har høyere kirkebesøk antar jeg at kristendommen er en viktig del av kommunens kultur. På bakgrunn av teori om sammenhengen mellom konservativ kristendom og arbeidsdeling i

familien er min hypotese at fedre bruker mindre permisjon i kommuner hvor kirkene har mer besøk.

Tabell 29 viser sammenhengen mellom fedres bruk av permisjoner og antall kirkebesøk. Permisjonene er kortere i kommuner med mange kirkebesøk per person (modell 4). Gjennomsnittlig reduseres permisjonens varighet med over 3 dager for hvert ekstra kirkebesøk per innbygger. Det er stor spredning i kirkebesøk (variasjonskoeffisienten er 0,38), derfor kan denne variabelen forklare en del av den geografiske variasjonen i permisjonenes varighet. En variasjon på to standardavvik gir 3,5 dager kortere permisjoner i kommuner der folk går mye i kirken, sammenlignet med kommuner der folk går lite i kirken. Det er derimot flere fedre sammenlignet med antall mødre som tar permisjon i disse kommunene (modell 3). I gjennomsnittlig tar 4 prosentpoeng flere fedre permisjon (sammenlignet både med antall barn og antall mødre) for hvert ekstra kirkebesøk per innbygger.

Tabell 29: Fedrepermisjoner etter antall kirkebesøk

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Kirkebesøk	-0,94*	4,15	4,15**	-3,36**
R²	0,03	0,07	0,13	0,31
N	428	428	428	428

* p<0,05 **, p<0,01

Samlet er det mindre bruk av permisjoner i kommuner hvor folk går mye i kirken. Koeffisienten i modell 2 og 4 indikerer at dette først og fremst skyldes at fedre i disse kommunene tar kortere permisjoner. Modell 2 viser at antall kirkebesøk ikke forklarer variasjon i andel fedre som tar permisjon. Den sterke positive sammenhengen i modell 3 indikerer derimot at flere av fedrene med rett til fedrekvote benytter denne ordningen i kommuner der folk er mer kristne sammenlignet med kommuner der folk er mindre kristne. På den andre siden er permisjonene som blir brukt kortere enn i kommuner der folk går mindre i kirken (modell 4). Tidligere har jeg vist at sysselsetting er viktig for å forstå den geografiske variasjonen i fedres bruk av permisjoner. Sysselsetting blant kvinner er spesielt viktig, fordi fedres rett til fedrekvote avhenger av mødres sysselsetting før fødsel. Dersom familier i mer kristne kommuner har en mer tradisjonell arbeidsdeling, vil sysselsettingsmønsteret være annerledes i disse kommunene. I så fall er det mulig at det er sysselsetting, ikke religiøsitet, som forklarer den negative sammenhengen mellom kirkebesøk

og permisjonenes varighet. For å undersøke om sysselsetting er bakenforliggende faktorer kontrollerer jeg for sysselsetting blant menn og kvinner ((25-40 år) og deltidsarbeid blant kvinner.

Tabell 30 viser at det ikke er sammenhenger mellom permisjonenes varighet og antall kirkebesøk når det kontrolleres for sysselsetting og deltidsarbeid. Sammenhengen mellom kirkebesøk og permisjonenes varighet er spuriøs. Det er variasjon i sysselsetting blant fedre og deltid blant kvinner, ikke religiøsitet, som forklarer den geografiske variasjonen i permisjonenes varighet.

Tabell 30: Fedrepermisjoner etter antall kirkebesøk, sysselsetting og deltidsarbeid

	Modell 1	Modell2	Modell 3	Modell 4
	Dager per barn	Fedre per barn	Fedre per mor	Varighet i dager
Antall kirkebesøk per innbygger	-0,55	-0,55	-1,20	-0,21
Sysselsetting blant menn (25-40 år)	0,05	0,05	0,72**	-0,26**
Sysselsetting blant kvinner (25-40 år)	0,41**	0,41**	1,14**	0,09
Sysselatte kvinner i deltidsarbeid	-0,11**	-0,11**	0,16	0,25**
R²	0,33	0,33	0,33	0,61
N	428	428	428	428

* p<0,05 **, p<0,01

Flere eller lengre fedrepermisjoner?

Gjentatte ganger har det vist seg at den samme variabelen som forklarer andel fedre som tar permisjon (modell 2 og 3) også forklarer permisjonenes varighet (modell 4). Dersom koeffisientenes fortegn er de samme er dette naturlig. Med det mener jeg at man kanskje kan forvente at fedre i kommuner der mange tar permisjon også tar lengre permisjoner. I mine data finner jeg ofte motsatte sammenhenger mellom bruk og varighet. Fedre tar oftere permisjon når flere menn i reprodutiv alder er sysselsatt, men permisjonene er kortere (tabell 5). Færre fedre tar permisjon når det er høy arbeidsledighet, men permisjonene som benyttes er lengre (tabell 6). Flere fedre benytter retten til fedrekvote når mange kvinner arbeider deltid, men permisjonene er korte (tabell 7). Færre fedre benytter retten til kvote når flere er sysselsatt i tjenesteytende næringer, men permisjonene som blir benyttet er lengre (tabell 12 og 13). Færre fedre tar permisjon i kommuner hvor Sosialistisk Venstreparti (SV) står sterkt, men de som gjør det tar lang permisjon (tabell 19, 22 og 23).

Disse motstridende sammenhengene er interessante. Der det er mange fedre som tar permisjon, er permisjonene oftest korte. Fedrekvoten er en politikk som skal få flere fedre til å ta mere permisjon. Mine analyser tyder på at den sjelden klarer begge ting på en gang. For å undersøke om det er en negativ sammenheng mellom bruk og varighet undersøker jeg korrelasjonen mellom andel fedre og permisjonenes varighet. Tabell 31 viser at sammenhengen mellom modell fedre per barn (modell 2) og permisjonenes varighet (modell 4), samt mellom fedre per mor (modell 3) og permisjonenes varighet (modell 4) er signifikant negativ. Det betyr at det er de kommunene hvor flest fedre tar permisjon som gjennomsnittlig har de korteste permisjonene. I kommunene det færrest fedre tar permisjon er permisjonene lange.

Tabell 31: Korrelasjon mellom fedre per barn, fedre per mor og varighet i dager

	Fedre per barn (modell 2)	Fedre per mor (modell 3)	Varighet i dager (modell 4)
Fedre per barn (modell 2)	1,00		
Fedre per mor (modell 3)	0,76**	1,00	
Varighet i dager (modell 4)	-0,34**	-0,49**	1,00

* p<0,05 **, p<0,01

Drøfting

I denne analysen har jeg forsøkt å finne forklaringene på hvorfor fedres bruk av permisjoner varierer mellom norske kommuner. Jeg har sett på både strukturelle, politiske og religiøse trekk ved kommunene, og jeg har vurdert både komposisjonelle og kontekstuelle forklaringer.

Når det gjelder komposisjonelle forklaringer fremstår sammensetningen av fedrene som har rett til fedrekvote som den viktigste forklaringen. Dette er antakelig også den mest åpenbare forklaringen på geografisk variasjon. Når flere menn og kvinner i reprodutiv alder er sysselsatte benytter flere fedre permisjon. Spesielt sysselsetting blant kvinner er viktig for fedres permisjonsbruk. Siden fedre er avhengig av at partneren er sysselsatt er det naturlig at sysselsetting blant kvinner er en viktig forklaring på geografisk variasjon i fedres bruk av permisjoner. Likevel mener jeg det er overraskende at kvinnelig sysselsetting er så mye viktigere enn sysselsetting blant menn. Fedre er også avhengig av egen sysselsetting for å ha rett til fedrekvote. Sysselsettingen i Norge er høy blant både menn og kvinner, og det er kun små forskjeller mellom hvor mange menn og hvor mange kvinner (25-40 år) som er sysselsatt. Variasjonen mellom kommunene er lik for menn og kvinner. Når denne sysselsetting blant menn er mindre viktig enn mødres sysselsetting tyder det på at sysselsetting blant kvinner har betydning ut over rettigheter. Mine analyser tyder på at halvparten av sammenhengen må forklares kontekstuellt.

Det er små forskjeller mellom hvor mange menn og kvinner som er sysselsatt, med det er derimot stor forskjell mellom hvor mange kvinner og hvor mange menn som jobber i redusert stilling. Siden deltid blant kvinner er et tegn på tradisjonell arbeidsdeling, var jeg overbevist om at fedre sjeldnere benyttet permisjon i kommuner hvor deltidsarbeid blant kvinner er mer vanlig. Den hypotesen viser seg å være feil. Flere av fedrene med rett på fedrekvote benytter denne retten i kommuner der mange kvinner arbeider deltid. Det er vanskelig å si hva som er årsaken til dette. Det er mulig at fedrene synes det er mer attraktivt å benytte fedrekvoten som familietid (der mor også er hjemme) enn som omsorgspermisjon (der far er alene med barnet). I familier der mor jobber deltid kan det være lettere å bruke kvoten som familietid. Siden kun en forelder kan motta foreldrepenger om gangen, vil toinntektsfamilier måtte redusere inntekten med opp mot 50 prosent dersom mor skal være

hjemme (permisjon uten lønn) mens far tar ut fedrekvoten. Familier der mor arbeider deltid vil også ha et absolutt økonomisk tap av at mor tar ulønnet permisjon mens far tar fedrekvoten. Men jo mindre stilling mor har, jo lavere inntekt har hun. Og jo lavere inntekt mor har, jo lavere blir familiens relative inntektstap dersom hun tar ulønnet permisjon. Det er også mulig at mødre som har fulltidsjobber oftere har stillinger som mødre selv eller arbeidsgiveren ønsker at de kommer raskt tilbake til. Dersom mulighet til å bruke fedrekvoten som familietid er årsaken til at flere fedre benytter fedrekvoten når mor jobber deltid, kan mindre mulighet til å bruke fedrekvoten som familietid i toinntektsfamilier være en forklaring på at fedre i kommuner der det er mange tradisjonelle familier oftere benytter retten til fedrekvote.

Andelen innvandrere fra Afrika og Asia kan også være en forklaring på variasjon i andel fedre som benytter permisjon. Her er forklaringen i større grad knyttet til at færre benytter retten til fedrekvote, enn at færre har rett til kvote. Fedrekvoten har svakere gjennomslagskraft i områder hvor det bor mange innvandrere fra Afrika og Asia er stor.

Arbeidsledighet fremstår som den viktigste kontekstuelle forklaringen på geografisk variasjon i antall fedre som benytter permisjon. I gjennomsnitt reduseres andel fedre med permisjon med nesten 6 prosentpoeng for hvert prosentpoengs økning i arbeidsledigheten blant menn. Maksimalt 2 prosentpoeng kan skyldes sammensetningen av befolkningen. Økt arbeidsledighet må derfor i all hovedsak anses som en kontekstuell forklaring.

Høy arbeidsledighet fører til at fedre sjeldnere benytter permisjon. Samtidig er andelen fedre som benytter permisjon lavere i kommuner hvor en større andel av befolkningen er sysselsatt i tjenesteytende næringer. Det er mulig at det er et utslag av stor etterspørsel etter arbeidskraft, ved at høy etterspørsel etter arbeidskraft fører til at flere jobber mer. I denne sammenheng må det nevnes at den negative sammenhengen mellom arbeidsledighet og andel fedre som benytter retten til permisjon er mye sterkere enn den negative sammenhengen mellom prosentandel sysselsatte i tjenesteytende næringer og andel fedre som benytter retten til permisjon. I tillegg er variasjonen i arbeidsledigheten mye større mellom norske kommuner enn variasjonen i næringsstrukturen. Derfor er arbeidsledighet mye viktigere enn næringsstruktur.

Det er sammenhenger mellom politiske preferanser og fedrenes bruk av permisjoner i mellom kommunene, men mange av disse sammenhengene er svake. Sammenhengene forsvinner ofte når jeg kontrollerer for sysselsetting. Det indikerer at noen partier har mer oppslutning i kommuner med mange toinntektsfamilier, mens andre har større oppslutning i

kommuner med mange tradisjonelle familier. Unntaket er sammenhengen med oppslutningen om Sosialistisk Venstreparti (SV). I kommuner hvor mange stemmer på dette partiet er det færre fedre med rett til kvote som benytter seg av denne retten. Dette er overraskende, siden Sosialistisk Venstreparti, ved siden av Arbeiderpartiet, har vært de mest aktive forkjemperne for fedrekvotepolitikken. En mulig forklaring kan være at den jevne SV-velger ikke deler likestillingsideologien til partiledelsen.

Når det gjelder kristenreligiøsitet finner jeg omtrent den samme sammenhengen som mellom oppslutning om Kristelig Folkeparti og fedres bruk av permisjoner. Sammenhengen forsvinner når jeg kontrollerer for sysselsetting. Det tyder på at det er rettighetene, ikke viljen til å bruke fedrekvote, som er fraværende i kommuner preget av mange kirkebesøk.

Hvilke fedre motiveres til å ta permisjon

Fedrekvotepolitikken ivaretar først og fremst stimuleringshensyn, den ivaretar i mindre grad fordelingshensyn. Det er de som lever så likestilt at begge foreldrene har rett på foreldrepenger som får rett på fedrekvote. Disse toinntektsfamiliene har også i utgangspunktet høyere inntekt enn tradisjonelle familier, der mor er hjemmeværende eller arbeider deltid. Fedrekvoten kan ses som et politisk insentiv som retter seg mot foreldre som overgår «minimumsgrensen for likestilling» for at disse skal bli enda mer likestilt. Det innebærer at de foreldrene som har aller mest tradisjonell arbeidsdeling (hjemmeværende mor) ikke får noen økonomiske insentiv for å bli mer likestilte. Dersom hensikten med fedrekvoten er at fedre skal bidra mer hjemme, mens kvinner skal bli mer yrkesaktive, er det et paradoks at fedrekvotepolitikken ikke omfatter de aller mest tradisjonelle familiene.

En mulig forklaring er at fedrekvotepolitikken er en del av arbeidslinja. Mødre oppfordres til inntektsgivende arbeid. Da vil mor ha rett til foreldrepenger og far ha rett til fedrekvote. En ulempe ved denne politikken er at det først og fremst er de som deler statens syn på fars deltakelse i barneomsorgen som blir motivert til å opptjene denne retten.

Det finnes en betydelig gruppe fedre som ikke har rett på fedrekvote. I tillegg finnes det noen som av ulike grunner ikke benytter retten til kvote. Samlet utgjør disse gruppene over 30 prosent av norske fedre (se tabell 1, vektet gjennomsnitt). Dersom de fleste av de nærmere 70 prosent fedrene som tar permisjon, tar hele fedrekvoten, vil skillet mellom de som ikke tar permisjon og de som tar permisjon bli større jo lengre kvoten blir. Jeg har benyttet data fra en periode da fedrekvoten var 6 uker. I dag er den 12 uker. Dersom de

fedrene som benytter permisjon oftest tar hele fedrekvoten vil det være større variasjon i dag, enn det var i perioden 2007-2009.

Utvidelsene av kvoten har vært begrunnet i at regjeringen ønsker en mer lik fordeling av permisjonene mellom mødre og fedre. Likere fordeling av permisjoner skal skape mer likhet mellom mødres og fedres yrkesaktivitet, og dermed inntekt. Empirisk forskning gir indikasjoner på at fedrekvotepolitikken har hatt en likestillingseffekt (Brandth og Kvande 2003; Johansson 2010; Kotsadam og Finseraas 2011; Rege og Solli 2010). Cools, Fiva og Kirkebøen (2011a; 2011b) er kritisk til metodene som er brukt. De mener at ingen har klart å vise at det er selve fedrekvotepolitikken som har gitt mer likestilling (Cools, Fiva og Kirkebøen 2011b). Selv har de gjort analyser som tyder på at kvoten har gitt lavere yrkesaktivitet blant mødre (Cools, Fiva og Kirkebøen 2011a). At fedrekvotepolitikken ikke har omfattet familier der mor er hjemmeværende eller arbeider mindre enn 50 prosent kan være en forklaring på at ikke fedrekvoten har hatt positiv effekt på mødres yrkesaktivitet.⁸ Dersom hensikten med fedrekvoten er å oppnå mer likestilling mellom mødre og fedre bør utformingen justeres. Alle fedre bør få individuell rett til fedrekvote, ikke avledet av mors rett til foreldrepenger.

⁸ Det må påpekes at regjeringen fjernet 50-prosentregelen i 2010. Nå må kun mor har rett til foreldrepenger, det vil si at hun har hatt en inntekt på omkring 40 000 kroner i løpet av 6 av de 10 siste månedene. Men i de aller mest tradisjonelle familiene, der mor er hjemmeværende, har fremdeles ikke fedrene rett på fedrekvote.

Litteraturliste

- Allebeck, P. og Mastekaasa, A. (2004a). Chapter 3. Causes of sickness absence: research approaches and explanatory models. *Scand J Public Health Suppl*, 63, 36–43.
- Allebeck, P. og Mastekaasa, A. (2004b). Chapter 5. Risk factors for sick leave: general studies. *Scand J Public Health Suppl*, 63, 49–108.
- Barstad, S. (2010, 5. mai). Vil fjerne tvungen fedrekvote. *Aftenposten, Morgen*, s. 8.
- Barth, E. og Schøne, P. (2006). Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn over livsløpet. Kohort eller karriere? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, (2). Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Becker, G. (1991). *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press
- Beral, V., Bull, D., Doll, R., Peto, R. og Reeves, G. (2002). Breast cancer and breastfeeding: collaborative reanalysis of individual data from 47 epidemiological studies in 30 countries, including 50 302 women with breast cancer and 96 973 women without the disease. *Lancet*, 360, 187-95.
- Birkelund, G. E. (1987). Sosial klasse og arbeidsdelingen i hjemmet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 28, 143-164.
- Bjørnholt, M. (2010). Den norske likedelingsmodellen – fra samfunnskritikk til hegemonisk styringsmodell. *Sosiologi i dag*. 40 (1-2), 35–56.
- Borchorst, A. (2006). The Public-private split rearticulated: abolishment of the Danish daddy leave. I: A. L. Ellingsæter og A. Leira (Red.), *Politicising parenthood in Scandinavia: Gender relations in welfare states* (s. 101–120). Bristol: Policy Press
- Brandth, B., Bugum, B. og Kvande, E. (2005). Innledning: Valgfrihet i omsorgspolitikken. I: Brandth, B., Bugum, B. og Kvande, E. (Red.), *Valgfrihetens tid*. (s. 11-25). Oslo: Gyldendal.
- Brandth, B. og Kvande, E. (2005). Fedres valgfrihet og arbeidslivets tidskulturer. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 46(1), 35-54.
- Brandth, B. og Kvande, E. (2003). *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandth, B. og Øverli, B. (1998): *Omsorgspermisjon med "kjærlig tvang" : en kartlegging av fedrekvoten*. Trondheim: Allforsk
- Bø, T. P., Kitterød, R. H., Køber, T., Nerland, S.M. og Skoglund, T. (2008). *Arbeidstiden – mønstre og utviklingstrekk*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Cools, S., Fiva, J. H. og Kirkebøen, L. (2011a). *Causal effects of paternity leave on children and parents*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Cools, S., Fiva, J. H. og Kirkebøen, L. (2011b, 6. juli). Unyansert om pappaperm. *Aftenposten, Morgen*, s. 3.
- Egeland, C., Enehaug, H., Halrynjo, S., Lyng, S. T. og Svare, H. (2008). *Erfaringer med og konsekvenser av graviditet og uttak av foreldrepermisjon*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet
- Ellingsen, D. og Lilleaas, U. B. (2010). *Det gode liv på Sørlandet og tradisjonelle kjønnsroller*. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Ellingsen, D. (2010). Likestilling mellom kvinner og menn: Sørlandet fortsatt på etterskudd. *Samfunnsspeilet*, (1), 15- 22.
- Ellingsen, D. (2008a). *Levekårsutfordringer i region Agder - Rapport til regionalplan Agder 2010*. Kristiansand: Agderforskning.
- Ellingsen, D. (2008b). *Flere personlig kristne – svakere likestilling*. Lastet ned fra <http://www.forskning.no/artikler/2008/april/179812>, november 2011.
- Ellingsæter, A. L. (2011). Symmetriske foreldreskap – politiske forhindringer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 52 (1), 3-28.
- Ellingsen, D., Jeppesen, M., Røed, H. og Jentoft, N. (2009). *Levekår i Vest-Agder Levekårsutfordringer i fylket og landsdelen*. Kristiansand: Agderforskning
- Ellingsæter, A. L. (2005). ”Tidsklemme” – metafor for vår tid. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 46(3), 297-326.
- Ellingsæter, A. L. (2004). De «nye» mødrene og remoralisering av moderskapet. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (4), 373–383.
- Ellingsæter, A. L. (2003). Når familiepolitikk ikke virker... Om kontantstøttereformen og mødres lønnsarbeid. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 44(4), 499-527.
- Elstad, J. I. og Koløen, K. (2009). *Utdanningsforskjeller i helse relatert atferd – like store over hele landet?* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Oxford: Policy Press.
- Evensen, M. (2006). Lønnsforskjeller og omsorgsansvar for kvinner. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, (2), 201-212.
- Fougner, E. (2009). *Fedres uttak av foreldrepenge etter fødsel*. Lastet ned fra [www.nav.no/ attachment/188880?download=true](http://www.nav.no/attachment/188880?download=true), november 2011.
- Fremskrittspartiet. (2009). *Fremskrittspartiets handlingsprogram 2009 – 2013*. Lastet ned fra <http://www.nsd.uib.no/polsys/queries/valgprogram2009/orig/frp.pdf>, november 2011.
- Grambo, A. C. og Myklebø, S. (2009). *Moderne familier – tradisjonelle valg - en studie av mors og fars uttak av foreldrepermisjon*. Lastet ned fra www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/202557.cms, november 2011.

- Hardoy, I. og Schøne, P. (2008). Hvor mye betyr barn for lønnsforskjeller mellom kvinner og menn? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(1), 3-36.
- Hellevik, O. (2010). Har vi en kulturell sentrum-periferi motsetning i Norge? *Plan*(5), 14-19
- Helsedirektoratet. (2009). *Mat for spedbarn*. Lastet ned fra http://www.helsedirektoratet.no/vp/multimedia/archive/00018/IS-1047_18910a.pdf , november 2011.
- Hernes, H. (2004). Statsfeminisme - et personlig tilbakeblikk. *Nytt Norsk Tidsskrift*, (3/4), 289-293.
- Hochschild, A. (1989). *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. (med Anne Machung). New York: Viking Penguin.
- Holst, C. (2009). *Hva er feminisme?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, Ø. G., Svare, H. og Egeland, C. (2008). *Likestilling og livskvalitet 2007*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hyde, J. S., Essex, M. J., og Horton, F. (1993). Fathers and parental leave. *Journal of Family Issues*, (15), 616-641.
- Høgsnes, G., Penner, A. M. og Petersen, T. (2009). Betydning av ekteskap og barn for kvinners lønn: Sortering på stillinger versus ulik lønn for likt arbeid. *Sosiologisk Tidsskrift*, 17(4), 353-379.
- Haas, L. og Rostgaard, T. (2011). Fathers' rights to paid parental leave in the Nordic countries: consequences for the gendered division of leave. *Community, Work & Family*, 47(2), 177-195
- Høyre. (2009). *Muligheter for alle - Høyres stortingsprogram 2009-2013*. Vedtatt av Høyres landsmøte 2009. Lastet ned fra http://www.hoyre.no/www/politikk/hoyres_programmer/H%C3%B8yres+stortingsprogram+2009-2013.d25-ThlbWXr.ips, november 2011
- Ip, S., Chung, M., Raman, G., Chew, P., Magula, N., DeVine, D.,... Lau, J. (2007). Breastfeeding and maternal and infant health outcomes in developed countries. *Evidence Report/ Technology Assessment*, 153, 1-186.
- Jaumotte, F. (2003). Labour force participation of women: empirical evidence on the role of policy and other determinants in OECD countries. *OECD Economic Studies*, (37).
- Johansson, E. (2010). *Effekten av delad foraldraledighet på kvinnors lønner*. Lastet ned fra http://www.pappammanualen.se/dokument/ifau_utv_2010.pdf , november 2011.
- Juster, F. T., Ono, H. og Stafford, F. P. (2003). An Assessment of Alternative Measures of Time Use. *Sociological Methodology*, 33(1), 19-54.
- Kitterød, R. H. (2003). *Tid til barna? Tidsbruk og samvær med barn blant mødre med barn i kontantstøttealder*. Rapport, 5. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Kitterød, R. H. (2002). Store endringer i småbarnsforeldres dagligliv. *Samfunnsspeilet*, (4-5), 14-31.
- Kitterød, R. H. og Lømo, A. (1996). Småbarnsforeldres tidsbruk 1970-90. I B. Brandth og K. Moxnes. (Red), *Familien i tiden*. Oslo: Tano.
- Kitterød, R. H. (1995). *Tidsbruk og arbeidsdeling blant norske og svenske foreldre. Rapporter*, (95/22). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Kitterød, R.H. (1992). Småbarnsforeldre: Mye sammen med barna, men mer foreldreskift enn før. *Samfunnsspeilet*, (3), 5-11.
- Kjeldstad, R. og Lima, I. Å. (2010). Religiøsitet og likestilling hjemme. I: R. Kjeldstad og J. Lyngstad (Red.), *Utradisjonell likestilling? - Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007* (s. 22-35). Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Kjeldstad, R. og Lappegård, T. (2009). Likestilling på hjemmebane - Mest fornøyd med (delvis) likestilling. *Samfunnsspeilet*, (1), 52-57.
- Korpi, W. (2000). Faces of Inequality: Gender, Class, and Patterns of Inequalities in Different Type of Welfare States. *Social Politics*, 7, 127-91.
- Kotsadam, A. og Finseraas, H. (2011). The state intervenes in the battle of the sexes: Causal effects of paternity leave. *Social Science Research*, 40(6),1611-1622.
- Kristelig Folkeparti. (2009). *Politisk program (2009-2013)*. Lastet ned fra http://www.krf.no/ikbViewer/Content/44666/KrFs_program_2009-2013_bokm%C3%A51_pdf.pdf, november 2011.
- Lammi-Taskula, J. (2006). Nordic men on parental leave: can the welfare state change gender relations. I A. L. Ellingsæter og A. Leira, (Red.), *Politicising Parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states* (s. 79–100). Bristol: The Policy Press
- Lappegård, T. og Kjeldstad, R. (2010). Holdninger til kjønnsroller og likestilling på hjemmebane. I R. Kjeldstad og J. Lyngstad (Red.), *Utradisjonell likestilling? - Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007* (s.11-21). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Lappegård, T. (2008). Changing the Gender Balance in Caring: Fatherhood and the Division of Parental leave in Norway. *Population Research and Policy Review*, 27, 139-159.
- Lappegård, T. (2003). Pappa til (hjemme)tjeneste – hvilke fedre tar fødselspermisjon. *Samfunnsspeilet*, 5, 49-54.
- Lappegård, T. (2001). Fruktbarhet blant innvandrerkvinner: Myter og fakta. *Samfunnsspeilet*, 2, 21-27.
- Lilleaas, U. B. (2006). Familievaner og likestilling i moderne parforhold. I A. Roness og S. B. Matthiesen (Red.), *Klem eller balanse? Om arbeid, stress og familieliv*. (s. 35-49). Bergen: Fagbokforlaget.

- Lysbakken, A. (2011). *Frihet, likhet, farskap*. Oslo: Manifest
- Narud, H. M. (2009). De små marginenes valg – Stortingsvalget 2009. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 4, 358-373.
- NAV. (2011a). *Foreldrepenger, engangsstønad og svangerskapsenger: Statistikk pr. 1. halvår 2011*. Lastet ned fra <http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Familie+og+omsorg/Foreldrepenger>, november 2011.
- NAV. (2011b). *Svangerskap, fødsel og adopsjon*. Lastet ned fra <http://www.NAV.no/Familie/Svangerskap%2C+f%C3%B8dsel+og+adopsjon>, november 2011.
- NAV. (2011c). *Grunnbeløpet (G) i folketrygden. Alle grunnbeløp fra 1967 til i dag*. Lastet ned fra <http://www.NAV.no/Om+NAV/Satser+og+datoer/GrunnbelprosentC3prosentB8pet+prosent28Gprosent29;jsessionid=35FA21269DAB187D3ADB74002537285C.NAVnode04>, november 2011.
- NOU 2011: 7 (2011). *Velferd og migrasjon: den norske modellens fremtid*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 2010: 8 (2010). *Med forskertrang og lekelyst - Systematisk pedagogisk tilbud til alle førskolebarn*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 2008: 6 (2008). *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 2004:29 (2004). *Kan flere jobbe mer? – deltid og undersyssetting i norsk arbeidsliv*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 1996:13 (1996). *Offentlige overføringer til barnefamilier*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- NOU 1995: 27 (1995). *Pappa kom hjem*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- OECD (2004). *Female labour force participation: Past trends and main determinants in OECD countries*. OECD Economics Department, May 2004. Lastet ned fra <http://www.oecd.org/dataoecd/25/5/31743836.pdf>, november 2011
- Olsen, K. P. (2011). *Valgfrihet og tillit til barnas beste*. Lastet ned fra http://www.hoyre.no/www/aktuelt/nyheter_fra_hoyre/Valgfrihet+og+tillit+til+barnas+beste.d25-TxlvQ2v.ips, november 2011.
- Orloff, A. S. (1993). Gender and the Social Rights of Citizenship: a Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States. *American Sociological Review*, 58 (3), 303–28.

- Parsons, T. (1955). The American Family: Its Relations to Personality and the Social Structure. I T. Parsons og R. F. Bales (Red), *Family Socialization and Interaction Process*. New York: Free Press.
- Pettersen, S. V. (2003). Halvparten av fedrene vil ha lengre kvote. *Samfunnsspeilet*, 5, 39-48.
- Pfau-Effinger, B. (2004). Socio-historical paths of the male breadwinner model - an explanation of cross-national differences. *The British Journal of Sociology*, 55 (3), 377-399.
- Rege, M. og Solli, I. F. (2010). The impact of paternity leave on long-term father involvement. *CESifo Working Paper* (3130).
- Rege, M. (2010, 7. mai). Tid med pappa og likelønn. *Aftenposten Morgon*, s. 10.
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Rokkan, S. (1987). Geografi, religion og samfunnsklasse: kryssende konfliktlinjer i norsk politikk. I B. Hagtvet (Red.), *Stat, nasjon, klasse*. (s. 111-205) Oslo: Universitetsforlaget.
- Ruhm, C. J. (1998). The economic consequences of parental leave mandates: lessons from Europe. *The Quarterly Journal of Economics*, 113(1), 285-317.
- Saraceno, C. (2000). Family obligations and social policies in Europe. I T.P. Boje og A. Leira (Red.), *Gender, Welfarestate and the Market : Toward a new division of labor* (s. 136-154). London; New-York: Routledge
- Shelton, B. A. og John, D. (1996). The division of household labor. *Annual Review of Sociology*, 22, 299-322.
- St.meld. nr.6 (2010-2011). (2010). *Likestilling for likelønn*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Stambøl, L. S. (2009). Utvikling i regionale arbeidsmarkeder, *Samfunnsspeilet* (5-6),124-135.
- Statistisk Sentralbyrå. (2011a). *4 Foreldrenes gjennomsnittsalder ved fødsler. 1946-2010*. [tabell] Lokalisert på <http://www.ssb.no/fodte/tab-2011-04-07-04.html> , november 2011.
- Statistisk Sentralbyrå. (2011b). *3 Aldersavhengige fruktbarhetsrater og samlet fruktbarhetstall, kvinner. 1961-2010*. [tabell] Lokalisert på <http://www.ssb.no/fodte/tab-2011-04-07-03.html>, november 2011.
- Statistisk Sentralbyrå. (2011c). *6 Personer 15-74 år, sysselsatte etter avtalt/vanlig arbeidstid per uke¹ og arbeidsledige, etter alder og kjønn (AKU).1 000*. [tabell] Lokalisert på <http://www.ssb.no/aku/tab-2011-11-02-06.html> , november 2011.

- Stefansen, K. og Farstad, G. R. (2008). Småbarnsforeldres omsorgsprosjekter. Betydningen av klasse. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(3), 343-374.
- Stefansen, K. (2010, 21. mai). Spillet om pappapermisjonen, *Dagbladet*, s. 52.
- Sundström, M. og Duvander, A-Z. E. (2002). Gender division of childcare and the sharing of parental leave among new parents in Sweden. *European Sociological Review*, 18(44), 433-447.
- Tanaka, S. (2005). Parental leave and child health across OECD countries. *The Economic Journal*, 115 (501), 7-28.
- Vaage, O. F. (2000). *Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Watne, M. (2010). *Nei til fedrekvote*. Lastet ned fra <http://www.FrP.no/Nei+til+fedrekvote.d25-TwZf12E.ips>, november 2011
- Øidne, G. (1957). Litt om motsetninga mellom Austlandet og Vestlandet, *Syn og Seg*, 63(3), 97-114.

Appendiks

Tabell: Liste over sammenslått kommuner.

Fylke	Sammenslåtte kommuner
Østfold	Aremark og Rømskog
Telemark	Hjartdal og Nissedal
Aust-Agder	Iveland, Bygland og Bykle
Vest-Agder	Åseral og Audnedal
Rogaland	Kvitsøy, Bokn og Utsira
Hordaland	Jondal og Eidfjord, Granvin, Modalen og Fedje
Sogn og Fjordane	Solund og Hyllestd
Sør-Trøndelag	Snillfjord og Tydal, Roan og Osen
Nord-Trøndelag	Mosvik og Flatanger, Røyrvik, Fosnes og Leka
Nordland	Vega, Vevelstad og Træna, Rødøy og Tjeldsund, Beiarn og Hamarøy, Evenes og Røst, Værøy og Flakstad
Troms	Bjarkøy, Torsken og Berg, Ibestad, Gratangen og Lavangen, Dyrøy, Tranøy og Kvæningen
Finnmark:	Loppa, Hasvik og Nesseby, Kvalsund og Lebesby, Gamvik og Berlevåg

